

**МЕТАДЫЧНЫЯ ўКАЗАЊІ ДЛЯ СТУДЭНТАў**  
**па дысцыпліне**  
**“Беларуская мова (прафесійная лексіка)”**  
для спецыяльнасці 1-79 01 02 “Педыятрыя”  
1 курс педыятрычнага факультэта

Віцебск, 2023

УДК 161.3 (075.8)  
ББК 81.411.3я73  
Н 40

Рэцэнзенты:

дацэнт кафедры замежных моў і міжкультурных камунікацый Віцебскага філіяла Міжнароднага факультэта “МИТСО”, доктар педагагічных навук **Л.С. Васюковіч**

загачык кафедры мовазнаўства, кандыдат філалагічных навук, дацэнт Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава **Т.П. Слесарава**

**Невядомская, В. В.**

**Н40** Метадычныя ўказанні для студэнтаў па дысцыпліне “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” для спецыяльнасці 1-79 01 02 “Педыятрыя” для 1 курса педыятрычнага факультэта : метадычныя ўказанні / В. В. Невядомская, Г. В. Пржэвальская. – Віцебск: ВДМУ, 2023. – 111 с.

ISBN 978-985-580-179-6

Прапанаваны метадычны дапаможнік рэкамендуецца студэнтам 1 курса педыятрычнага факультэта для паспяховага засваення дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” для спецыяльнасці 1-79 01 02 “Педыятрыя”. Выданне змяшчае вучэбныя і выхаваўчыя мэты заняткаў, разлік вучэбнага часу, агульныя метадычныя ўказанні, а таксама патрабаванні да ходу заняткаў, метадычны апарат для арганізацыі самастойнай работы студэнтаў.

УДК 161.3 (075.8)  
ББК 81.411.3я73  
Н 40

ISBN 978-985-580-179-6

© Неведомская В.В.,  
Пржэвальская Г.В., 2023  
© УА “Віцебскі дзяржаўны  
медыцынскі ўніверсітэт”, 2023

## ЗМЕСТ

Уводзіны	4
Заняткі №1. Уводзіны ў дысцыпліну “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”. Мова і соцыум. Функцыі мовы ў грамадстве. Гістарычныя этапы фарміравання і развіцця беларускай мовы	8
Заняткі №2. Сучасная беларуская літаратурная мова і яе кадыфікацыя	15
Заняткі №3. Лексічная сістэма беларускай мовы	28
Заняткі №4. Тэрміналогія і тэрмінасістэма	34
Заняткі №5. Гісторыя развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі	38
Заняткі №6. Гісторыя развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі	43
Заняткі №7. Праблемы ўпарадкавання і ўтварэння беларускай медыка-педыятрычнай тэрміналогіі	47
Заняткі №8. Спосабы ўтварэння медыцынскай тэрміналогіі	49
Заняткі №9. Тэрмінаэлементы і тэрмінаключы ў медыка-педыятрычнай тэрміналогіі	54
Заняткі №10. Сучасныя тэндэнцыі развіцця і ўтварэння медыцынскай тэрміналогіі	69
Заняткі №11. Афіцыйна-справавы стыль	83
Заняткі №12. Навуковы стыль і спосабы яго кампрэсіі	91
Заняткі №13. Прафесійная камунікацыя і культура прафесійнага маўлення педыятра	96
Заняткі №14. Культура прафесійнага маўлення ўрача-педыятра	99
Заняткі №15. Культура прафесійнага маўлення ўрача-педыятра	104
Заняткі №16. Абагульняльныя заняткі па дысцыпліне “Беларуская мова: прафесійная лексіка”	107
Заняткі №17. Залік па дысцыпліне “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”	108
Спіс літаратуры	110

## УВОДЗІНЫ

“Беларуская мова (прафесійная лексіка)” – вучэбная дысцыпліна, якая дапамагае студэнтам павысіць узровень валодання беларускай мовай, сфарміраваць камунікатыўна развітую асобу, здольную наладжваць зносіны на роднай мове ў прафесійнай сферы, ствараць і перакладаць прафесійна арыентаваныя і навуковыя тэксты, весці дзелавую дакументацыю, выступаць з навуковымі паведамленнямі і публічнымі прамовамі.

Авалоданне высокай маўленчай культурай садзейнічае лагічнасці, выразнасці, правільнасці і дакладнасці маўлення навучэнцаў медыцынскіх універсітэтаў. Студэнты павінны валодаць спецыяльнай тэрміналагічнай лексікай, умець лагічна і паслядоўна выкладаць свае думкі ў вуснай і пісьмовай формах, а таксама пісьменна карыстацца маўленчымі і стылістычнымі навыкамі ва ўмовах білінгвізму.

Асноўныя мэты выкладання вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”:

- выпрацоўваць і замацоўваць практычныя ўменні і навыкі граматычнага карыстання вуснай і пісьмовай формамі беларускай мовы;
- развіваць моўна-эстэтычны густ студэнтаў, звязаны з чысцінёй і правільнасцю беларускага маўлення;
- пашыраць і ўзбагачаць прафесійны запас будучых спецыялістаў, выпрацоўваць уменне практычнага карыстання беларускай тэрміналогіяй і прафесійнай лексікай па спецыяльнасці “Педыятрыя”;
- фарміраваць і развіваць уменні і навыкі работы з прафесійна значнай інфармацыяй у галіне педыятрыі;
- фарміраваць устаноўкі на практычнае ўкараненне атрыманых ведаў у прафесійнай дзейнасці і іншых сферах сацыяльнай актыўнасці;
- выхоўваць любоў і павагу да мастацкага слова, духоўнай і інтэлектуальнай спадчыны беларускага народа, пачуццё нацыянальнай самапавагі, імкненне да далейшага ўзбагачэння беларускай мовы.

Задачы вывучэння вучэбнай дысцыпліны:

- сфарміраваць разуменне неабходнасці ведаць беларускую мову і ўменне карыстацца ёй у прафесійнай дзейнасці;
- даць неабходную сістэму ведаў аб лексічным складзе, тэрміналогіі і маўленчай культуры;
- дапамагчы ўсвядоміць месца беларускай мовы ў развіцці культуры і духоўным адраджэнні нацыі;
- садзейнічаць падрыхтоўцы высокаадукаваных, творчых і крытычна думających спецыялістаў, здольных вырашаць складаныя моўна-

сацыяльныя праблемы бытавання беларускай мовы ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму.

Змест вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” карэліруецца са зместам вучэбных дысцыплін “Лацінская мова” (асаблівасці правапісу запазычаных тэрмінаў), “Гісторыя” і “Гісторыя медыцыны” (гісторыя развіцця беларускай мовы і медыцынскай тэрміналогіі) і інш.

Студэнт, які засвоіў змест вучэбнага матэрыяла вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”, павінен валодаць універсальнай кампетэнцыяй, якая заключаецца ў ажыццяўленні камунікацыі на дзяржаўнай мове для рашэння задач міжасабовага і прафесійнага ўзаемадзеяння.

Вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” павінна забяспечыць фарміраванне ў студэнтаў акадэмічных, вучэбных, прафесійных і сацыяльна-асобасных кампетэнцый.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” студэнт павінен

ведаць:

- ролю мовы і маўлення ў працэсе сацыяльных зносін;
- функцыі беларускай мовы як асноватворнага кампанента нацыянальнай культуры;
- месца і ролю беларускай мовы ў славянскай і еўрапейскай супольнасці народаў і моў;
- формы існавання беларускай нацыянальнай мовы, гістарычныя этапы яе фарміравання і развіцця, ролю мовы і маўлення ў працэсе сацыяльных зносін;
- асаблівасці функцыянавання нацыянальнай мовы беларусаў ва ўмовах білінгвізму;
- асноўныя камунікатыўныя якасці маўленчай дзейнасці чалавека, асаблівасці прафесійна арыентаванага маўлення, тыповыя памылкі ў ім, іх прычыны і спосабы выпраўлення;
- сістэму лексічных, граматычных і стылістычных сродкаў беларускай мовы;
- функцыянальна-камунікатыўныя характарыстыкі, сістэму моўных сродкаў, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці навуковага і афіцыйна-справавога стыляў, кампазіцыйную структуру навуковых і афіцыйна-справавых тэкстаў, жанры навуковай літаратуры;
- узаемасувязь агульнаўжывальнай лексікі і лексікі абмежаванага ўжывання, агульнаўжывальнай і тэрміналагічнай лексікі;

– асноўныя прынцыпы выпрацоўкі і фарміравання беларускай педыятрычнай тэрміналогіі, а таксама гісторыю яе станаўлення, крыніцы і сучасны стан;

– лексіка-семантычныя, структурныя і функцыянальныя асаблівасці медыцынскай тэрміналагічнай сістэмы;

– поўны набор прафесійнай медыцынскай лексікі;

– тэрміналагічныя слоўнікі і даведнікі па педыятрычнай сферы навукова-прафесійнай дзейнасці;

умець:

– граматычна карыстацца вуснай і пісьмовай мовай;

– аналізаваць тэксты навуковага стылю, вызначаць іх функцыянальна-камунікатыўныя характарыстыкі, лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя асаблівасці, адрозніваць жанры;

– вызначаць кампазіцыйна-структурную арганізацыю навуковых тэкстаў і на гэтай аснове адэкватна ўспрымаць і аналізаваць тэксты педыятрычнай накіраванасці;

– перакладаць, анатаваць і рэферыраваць прафесійна арыентаваныя на педыятрыю тэксты;

– адэкватна ўспрымаць і аналізаваць сістэму медыцынскай тэрміналогіі;

– вызначаць ролю жывой народнай мовы ў станаўленні і развіцці беларускай педыятрычнай тэрміналогіі;

– аналізаваць функцыянальныя асаблівасці беларускай педыятрычнай тэрміналогіі;

– карыстацца слоўнікамі, даведачнай і энцыклапедычнай літаратурай медыцынскай тэматыкі;

– перакладаць медыцынскія навуковыя тэрміны з рускай мовы на беларускую і з беларускай мовы на рускую;

– складаць і весці на беларускай мове дзелавую дакументацыю, рыхтаваць навуковыя і публічныя выступленні і г.д.;

– выконваць тэсты і тэставыя заданні, якія садзейнічаюць замацаванню вучэбнага матэрыялу;

валодаць:

– сучаснымі камунікатыўнымі тэхналогіямі на беларускай мове для рашэння задач міжасабовага і міжкультурнага ўзаемадзеяння ў педыятрычнай дзейнасці;

– сістэмай ведаў пра фанетычныя, лексічныя і граматычныя асаблівасці сучаснай беларускай літаратурнай мовы;

– нормаў беларускага правапісу;

– прынцыпамі фарміравання, пераказу і перакладу беларускамоўных тэкстаў педыятрычнай тэматыкі;

- спосабамі ўтварэння беларускіх медыцынскіх тэрмінаў;
- навыкамі правільнага дакладнага і лагічнага прафесійнага маўлення;
- навыкамі афармлення медыцынскай дакументацыі на беларускай мове;
- вуснай і пісьмовай формамі сучаснай беларускай літаратурнай мовы ў сферах прафесійнай і грамадскай дзейнасці;
- маўленчай культурай і культурай зносін як на вучэбных занятках, так і па-за іх межамі.

## Заняткі №1

### *Уводзіны ў дысцыпліну “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”. Мова і соцыум. Функцыі мовы ў грамадстве. Гістарычныя этапы фарміравання і развіцця беларускай мовы*

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Вызначыць асноўныя задачы дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”.
2. Пазнаёміцца з паняццем мовы як асноўным сродкам зносін у грамадстве, вызначыць асноўныя функцыі мовы.
3. Акрэсліць асноўныя этапы і перыяды развіцця і фарміравання беларускай мовы.
4. Развіваць навыкі аналізу тэкстаў на медыка-педыятрычныя тэмы.
5. Удасканаліваць і назапашваць прафесійную лексіку ўласнабеларускага паходжання.
6. Выхоўваць свядомыя адносіны да нацыянальнай мовы як асновы духоўнай культуры і ідэалогіі беларускага народа.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па тэме заняткаў:**

1. Мова як сродак зносін у грамадстве.
2. Функцыі мовы ў грамадстве.
3. Формы мовы.
4. Нацыянальная мова і духоўная культура народа.
5. Месца беларускай мовы ў ідэалогіі беларускай дзяржаўнасці.
6. Білінгвізм. Яго тыпы, аспекты і разнавіднасці.
7. Старажытны перыяд развіцця беларускай мовы (перыяд Кіеўскай Русі, IX – першая палова XIII стагоддзяў).
8. Статус беларускай мовы ў Вялікім Княстве Літоўскім.
9. Нацыянальна-моўная палітыка Рэчы Паспалітай у адносінах да беларускай мовы.
10. Развіццё беларускай мовы ў часы Расійскай імперыі.
11. Развіццё беларускай мовы ў пачатку XX стагоддзя.
12. Палітыка беларусізацыі ў дачыненні да беларускай мовы (20-я гады XX стагоддзя).
13. Асаблівасці нацыянальна-моўнай палітыкі ў 30-х гадах XX стагоддзя.
14. Функцыянаванне беларускай мовы ў 50-х – 80-х гадах XX стагоддзя.
15. Нацыянальна-моўны накірунак ў развіцці беларускай мовы ў канцы 80-х – 90-х гадоў XX стагоддзя.



16. Моўная сітуацыя на Беларусі ў пачатку XXI стагоддзя.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### **1. Мова як знакавая сістэма:**

- 1) паняцце знакавых сістэм;
- 2) складанасць моўнай знакавай сістэмы.

##### **2. Мова як сродак зносін паміж людзьмі:**

- 1) цесная сувязь мовы і мыслення;
- 2) адрозненне паміж мовай і іншымі сродкамі зносін;
- 3) функцыя сказа ў камунікатыўнай функцыі мовы;
- 4) сувязь мовы з працай;
- 5) мова як сацыяльная з'ява;
- 6) сувязь мовы і пазнання свету;
- 7) узмацненне камунікатыўнай функцыі мовы ў сучасным грамадстве.

##### **3. Асноўныя функцыі мовы ў грамадстве.**

##### **4. Дзве формы мовы:**

- 1) паняцце пісьмовай формы мовы;
- 2) паняцце вуснай формы мовы;
- 3) паняцце дыялогу і маналогу;
- 4) паняцце бытавога і афіцыйнага вуснага маўлення.

##### **5. Мова і духоўная культура народа:**

- 1) сувязь паняццяў мова і народ;
- 2) сувязь паняццяў мова і нацыянальная самасвядомасць;
- 3) паняцце этнічнага характару мовы;
- 4) паняцце нацыянальнай мовы;
- 5) сувязь нацыянальнай мовы і духоўнай культуры народа.

##### **6. Беларуская мова і ідэалогія беларускай дзяржаўнасці:**

- 1) крыніцы патрыятызму беларусаў;
- 2) сувязь духоўнай самабытнасці і нацыянальнай мовы беларусаў;
- 3) сувязь беларускай мовы з грамадскай годнасцю беларусаў;
- 4) асаблівасці сучаснай нацыянальнай палітыкі ў Беларусі.

##### **7. Паняцце білінгвізму:**

- 1) азначэнне білінгвізму;
- 2) віды гістарычнага двухмоўя на Беларусі;
- 3) сучасная моўная сітуацыя і білінгвізм на тэрыторыі Беларусі.

**8. Тыты і разнавіднасці білінгвізму ў Беларусі.**

**9. Асаблівасці развіцця беларускай мовы ў перыяд Кіеўскай Русі:**

- 1) Кіеўская Русь як агульная ўсходнеславянская дзяржава;
- 2) зыходны этап у развіцці беларускай мовы;
- 3) паняцце старажытнарускай мовы.

**10. Двухмоўе ў перыяд Кіеўскай Русі:**

- 1) творы на ўсходнеславянскай мове;
- 2) стылі старажытнай усходнеславянскай мовы.

**11. Развіццё беларускай мовы ў часы Вялікага Княства Літоўскага:**

- 1) крыніцы фарміравання старабеларускай мовы;
- 2) статус дзяржаўнасці старабеларускай мовы ў часы ВКЛ;
- 3) значнасць дзейнасці Францыска Скарыны для развіцця беларускай мовы;
- 4) літаратурныя помнікі часоў ВКЛ.

**12. Беларуская мова ў часы Рэчы Паспалітай:**

- 1) уплыў Люблінскай уніі і Варшаўскага сейма на развіццё беларускай мовы;
- 2) асаблівасці нацыянальна-моўнай палітыкі паланізацыі ў часы Рэчы Паспалітай;
- 3) беларускія культурныя дзеячы перыяду Рэчы Паспалітай.

**13. Беларуская мова ў перыяд існавання Расійскай імперыі:**

- 1) змены ў нацыянальна-моўнай палітыцы ў XVIII стагоддзі;
- 2) погляды на беларускую мову ў часы існавання Расійскай імперыі;
- 3) барацьба расійскага ўрада супраць апалячвання беларусаў;
- 4) беларускія культурныя дзеячы перыяду XIX – пачатку XX стагоддзя;
- 5) уплыў паўстання на чале з Кастусём Каліноўскім на развіццё беларускай мовы.

**14. Асаблівасці развіцця беларускай мовы ў пачатку XX стагоддзя:**

- 1) становішча беларускай мовы і беларускай культуры ў XIX – пачатку XX стагоддзя;
- 2) спецыфічная асаблівасць гісторыі беларускай мовы;
- 3) прычыны заняпаду развіцця беларускай мовы ў пачатку XX стагоддзя;
- 4) асаблівасці стварэння новай беларускай літаратурнай мовы.

**15. Станаўленне новай беларускай літаратурнай мовы:**

- 1) умовы станаўлення новай беларускай літаратурнай мовы;

- 2) узровень развіцця беларускага фальклору ў пачатку XX стагоддзя;
- 3) праблемы шрыфту (графічнай сістэмы) беларускай мовы ў пачатку XX стагоддзя.

***16. Асаблівасці развіцця беларускай мовы з 1905 года:***

- 1) уплыў закона аб свабодзе друку 1905 года на развіццё беларускай мовы і на тагачасную нацыянальна-моўную палітыку;
- 2) літаратура пачатку XX стагоддзя;
- 3) дзейнасць першых беларускамоўных газет у пачатку XX стагоддзя.

***17. Нацыянальна-культурнае адраджэнне Беларусі і асаблівасці развіцця беларускай мовы ў пачатку XX стагоддзя:***

- 1) прычыны беларускага нацыянальна-культурнага адраджэння ў пачатку XX стагоддзя;
- 2) прычыны цяжкасці працэсаў беларускага нацыянальна-культурнага адраджэння;
- 3) абуджэнне нацыянальнай свядомасці беларусаў на пачатку XX стагоддзя;
- 4) змаганне з апалячваннем і русіфікацыяй;
- 5) асноўныя здабыткі беларускага нацыянальна-культурнага адраджэння;
- 6) літаратура пачатку XX стагоддзя на беларускай мове;
- 7) дзейнасць беларускіх выдавецтваў на пачатку XX стагоддзя.

***18. Асаблівасці развіцця беларускай мовы пасля рэвалюцыі 1917 года:***

- 1) працэсы абуджэння нацыянальнай самасвядомасці беларусаў;
- 2) статус дзяржаўнасці беларускай мовы;
- 3) стварэнне БНР і БССР;
- 4) статус беларускай мовы ў БССР;
- 5) культурныя дзячы БССР і развіццё нацыянальнай моўнай палітыкі;
- 6) цяжкасць працэсаў нацыянальнага культурнага адраджэння пасля рэвалюцыі 1917 года.

***19. Асаблівасці развіцця беларускай мовы ў 20-х гадах XX стагоддзя:***

- 1) асаблівасці палітыкі беларусізацыі;
- 2) асноўныя праблемы палітыкі беларусізацыі;
- 3) беларусізацыя навучальных устаноў;
- 4) беларусізацыя нацыянальнага войска.

***20. Акадэмічная канферэнцыя на рэформе беларускага правапісу і азбукі 1926 года і яе ўплыў на нацыянальна-моўную палітыку:***

- 1) асаблівасці правядзення канферэнцыі 1926 года;
- 2) вынікі канферэнцыі і рэакцыя на іх ЦК КПБ;

- 3) рэзалюцыя аб выніках канферэнцыі 1926 года;
- 4) асаблівасці беларускай нацыянальна-моўная палітыкі канца 20-х гадоў XX стагоддзя;
- 5) пачатак палітычных рэпрэсій на Беларусі.

**21. Асаблівасці беларускай нацыянальна-моўнай палітыкі 30-х гадоў XX стагоддзя:**

- 1) уплыў сталінскага таталітарызму на развіццё беларускай мовы;
- 2) рэпрэсіі беларускіх дзеячаў ў 30-х гадах;
- 3) асаблівасці арганізацыі навучання на беларускай мове ў 30-х гадах;
- 4) русіфікатарская палітыка партыі ў дачыненні да развіцця беларускай мовы;
- 5) уплыў дэкрэта СНК БССР 1933 года на развіццё беларускай мовы.

**22. Асаблівасці развіцця беларускай мовы ў 50-х – 70-х гадах XX стагоддзя:**

- 1) асаблівасці беларускай нацыянальна-моўнай палітыкі ў сярэдзіне 50-х гадоў;
- 2) асаблівасці беларускай нацыянальна-моўнай палітыкі ў 60-х – 70-х гадах.

**23. Асаблівасці развіцця беларускай мовы ў 80-х – 90-х гадах XX стагоддзя:**

- 1) праблемы развіцця беларускай мовы ў 2-й палове 80-х гадоў;
- 2) абарона нацыянальнага пытання прадстаўнікамі творчай і культурнай інтэлігенцыі;
- 3) уплыў закона аб мовах 1990 года на развіццё беларускай мовы;
- 4) асаблівасці працэсаў беларускага нацыянальнага адраджэння ў 90-х гадах.

**24. Асаблівасці развіцця беларускай мовы ў XX стагоддзі:**

- 1) стан развіцця беларускай мовы ў XX стагоддзі;
- 2) праблемы функцыянавання беларускай мовы ў XX стагоддзі;
- 3) разнавіднасці сучаснай беларускай мовы.

**V. Уводзіны ў дысцыпліну.**

“Беларуская мова (прафесійная лексіка)” – дысцыпліна, якая дапамагае студэнтам педыятрычнага факультэта далучыцца да багаццяў нацыянальнай культуры, сфарміраваць камунікатыўна развітую асобу, здольную наладжваць зносіны на роднай мове ў прафесійнай сферы, перакладаць і рэферыраваць прафесійна арыентаваныя і навуковыя тэксты, весці справавую дакументацыю, выступаць з навуковымі паведамленнямі і публічнымі прамовамі і інш.

Праграма курса “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” накіравана на засваенне і прафесійнае прымяненне беларускай навуковай тэрміналогіі, выпрацоўку ўменняў правільна ўспрымаць любую інфармацыю на беларускай мове, а таксама дакладна і асэнсавана выказаць любую думку, спрыяць павышэнню грамадскага прэстыжу беларускай літаратурнай мовы як мовы тытульнай нацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

#### **Задачы вывучэння дысцыпліны:**

- пашыраць і ўзбагачаць лексічны запас будучых педыятраў, выпрацоўваць ўменне практычнага карыстання тэрміналогіяй і прафесійнай лексікай па абранай спецыяльнасці;
- разумець неабходнасць ведання і карыстання беларускай мовай у прафесійнай дзейнасці;
- фарміраваць неабходную сістэму ведаў аб лексічным складзе мовы, медыка-педыятрычнай тэрміналогіі і маўленчай культуры;
- фарміраваць устаноўкі на практычнае прымяненне атрыманых ведаў у прафесійнай дзейнасці і іншых сферах сацыяльнай актыўнасці;
- дапамагчы ўсвядоміць месца беларускай мовы ў развіцці культуры і ў духоўным адраджэнні нацыі;
- садзейнічаць падрыхтоўцы высокаадукаваных, творчых і крытычна думачых спецыялістаў, здольных вырашаць складаныя моўна-сацыяльныя праблемы бытавання беларускай мовы ва ўмовах дзяржаўнага білінгвізму.

**VI. Практычная частка заняткаў** (*заданні прапануюцца на выбар выкладчыка*).

#### **VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў.**

*Адзначце правільныя сцверджанні:*

1. Этнічная самасвядомасць чалавека грунтуецца на яго роднай мове.
2. Беларуская мова сфарміравалася ў перыяд існавання Кіеўскай Русі (IX – першая палова XIII стагоддзяў).
3. Тэрмін Белая Русь упершыню з’явіўся ў XIV стагоддзі.
4. Беларуская мова інтэнсіўна развіваецца ў перыяд існавання Вялікага Княства Літоўскага.
5. Для перыяду Рэчы Паспалітай характэрна тэндэнцыя паланізацыі беларускай мовы.
6. Паўстанне Кастуся Каліноўскага паспрыяла прыхільнаму стаўленню ўрада Расіі да беларускай мовы.
7. Перарыў традыцый у развіцці беларускай мовы – спецыфічная асаблівасць яе гісторыі.
8. Асноўнае пытанне палітыкі беларусізацыі ў 20-х гадах XX стагоддзя – пашырэнне сферы функцыянавання беларускай мовы.

9. У 80-х гадах ХХ стагоддзя пачынаюцца працэсы адраджэння беларускай мовы.
10. Сучасная моўная сітуацыя на Беларусі характарызуецца беларуска-руска-польскім полілінгвізмам.

### **VIII. Абагульненне заняткаў.**

#### **IX. Заданне для самастойнай работы:**

1. Падрыхтоўка тэарэтычных пытанняў па тэме №2 “Сучасная беларуская літаратурная мова і яе кадыфікацыя.
2. Абагульненне арфаэпічных правіл у табліцу “Арфаэпічныя нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы”.
3. Абагульненне арфаграфічных правіл у табліцу “Арфаграфічныя нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы”.
4. Абагульненне марфалагічных асаблівасцей у табліцу “Марфалагічныя нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы”.
5. Абагульненне сінтаксічных асаблівасцей у табліцу “Сінтаксічныя нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы”.

## Заняткі №2

### *Сучасная беларуская літаратурная мова і яе кадыфікацыя*

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Вызначыць паняцці моўнай нормы і кадыфікацыі сучаснай беларускай літаратурнай мовы.
2. Ахарактарызаваць віды моўных нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы.
3. Акрэсліць паняцце арфаэпічных і акцэнталагічных нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы.
4. Абагульніць і сістэматызаваць асаблівасці пастаноўкі націску і асноўныя арфаэпічныя правілы сучаснай беларускай літаратурнай мовы.
5. Акрэсліць асаблівасці марфалагічных і сінтаксічных нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы.
6. Развіваць навыкі перакладу медыка-педыятрычнай лексікі з рускай мовы на беларускую.
7. Удасканалваць уменні літаратурнага вымаўлення і правапісу, а таксама граматычнае афармленне прафесійна арыентаваных тэкстаў.
8. Выхоўваць свядомае выкарыстанне беларускай мовы і яе норм у прафесійнай сферы педыятраў.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Паняцце моўнай нормы.
2. Віды нормаў беларускай літаратурнай мовы.
3. Арфаэпічныя нормы, іх спецыфіка ў беларускай мове.
4. Акцэнталагічныя нормы, іх спецыфіка ў беларускай мове.
5. Марфалагічныя нормы, іх асаблівасці ў беларускай мове.
6. Сінтаксічныя нормы ў беларускай мове.
7. Пераклад і методыка яго выканання.
8. Асаблівасці перакладу некаторых часцін мовы з рускай мовы на беларускую.
9. Асаблівасці перакладу тэрмінаў з рускай мовы на беларускую

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### ***1. Паняцце нарматыўнасці і моўнай нормы беларускай літаратурнай мовы:***

- 1) агульнае азначэнне нарматыўнасці і норм беларускай літаратурнай мовы;

- 2) умовы нарматыўнасці моўных з'яў;
- 3) характарыстыка моўнай нормы як гістарычнай катэгорыі;
- 4) паняцце кадыфікацыі мовы.

**2. Віды нормаў беларускай літаратурнай мовы:**

- 1) паняцце арфаэпічных норм;
- 2) паняцце арфаграфічных норм;
- 3) паняцце пунктуацыйных норм;
- 4) паняцце словаўтваральных норм;
- 5) паняцце граматычных норм;
- 6) паняцце фразеалагічных норм;
- 7) паняцце лексічных норм;
- 8) паняцце стылістычных норм.

**3. Арфаэпічныя нормы, іх спецыфіка ў беларускай мове.**

**4. Акцэнталагічныя нормы, іх спецыфіка ў беларускай мове.**

**5. Марфалагічныя нормы, іх асаблівасці ў беларускай мове.**

**6. Сінтаксічныя нормы ў беларускай мове:**

- 1) асаблівасці дапасавання і кіравання;
- 2) каардынацыя паміж дзейнікамі і выказнікамі.

**7. Пераклад і методыка яго выканання:**

- 1) умовы паспяховай працы над перакладам тэксту;
- 2) прыёмы перакладу тэкстаў;
- 3) асаблівасці перакладу тэкстаў розных стыляў;
- 4) агульныя рэкамендацыі да перакладу навуковых тэкстаў;
- 5) методыка перакладу навуковых тэкстаў;
- 6) недахопы перакладу спецыяльных тэкстаў з дапамогай камп'ютарных сэрвісаў.

**8. Асаблівасці перакладу некаторых часцін мовы з рускай мовы на беларускую:**

- 1) асаблівасці перакладу назоўнікаў;
- 2) асаблівасці перакладу прыметнікаў;
- 3) асаблівасці перакладу дзеясловаў і іх форм.

**9. Асаблівасці перакладу тэрмінаў з рускай мовы на беларускую.**

**V. Практычная частка заняткаў:**



## 1. Дапаможныя матэрыялы:

➤ **Асноўныя правілы вымаўлення зычных гукаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове:**

1) звонкія зычныя на канцы слова аглушаюцца: мароз - [марос], медзь - [м'эц'], код - [кот], дождж - [дошч], праз плот - [прас] плот;
2) звонкія зычныя перад глухімі аглушаюцца: ножка - [ношка], бегчы - [б'эхчы], дзядзька - [дз'ац'ка], мужчына - [мушчына];
3) глухія зычныя перад звонкімі азванчаюцца: вакзал - [вагзал], касьба - [каз'ба], жаніцьба - [жан'ідз'ба], лічба - [л'іджба];
4) свісцячыя зычныя перад шыпячымі вымаўляюцца шыпячымі: бесчалавечна [б'эшчалав'эчна], заказчык - [закашчык], заязджаць - [зайажджац'], зжаваць - [жжавац'], з чаромхай - [ш чаромхай], без шапкі - [б'аш шапк'і];
5) шыпячыя зычныя перад свісцячымі вымаўляюцца свісцячымі: на дошцы - [на досцы], мыешся - [мыйэс'с'а], на печцы - [на п'эццы];
6) свісцячыя [з], [с], [дз], [ц] перад мяккімі зычнымі гукамі памякчаюцца: знічка - [з'нічка], з лесу - [з'] лесу, зайздрасць - зайздра[с']ць, з'езд - [з'йэст].
7) зычны [н] памякчаецца перад мяккімі свісцячымі зычнымі: мундзір - му[н']дзір, кансьерж - ка[н']сьерж, венцер - ве[н']цер.

➤ **Асноўныя правілы вымаўлення некаторых спалучэнняў зычных гукаў:**

спалучэнне літар	вымаўленне гукаў	прыклады
дч тч	[чч]	перакладчык - перакла[чч]ык лётчык - лё[чч]ык
стч	[шч]	Брэстчына - Брэ[шч]ына
шск жск хск	[ск']	латышскі – латы[ск']і нясвіжскі – нясві[ск']і казахскі - каза[ск']і
гск	[хск']	выбаргскі - выбар[хск']і
кск дск	[цк']	таджыкскі – таджы[цк']і гарадскі - гара[цк']і
сцк	[ск']	журналісцкі - журналі[ск']і
цк	[цк']	славацкі - слава[цк']і
ск	[ск']	палескі - пале[ск]і
дств цтв	[цтв]	параходства - парахо[ц]тва ткацтва - тка[цт]ва

<i>тс</i>	[цс]	<i>дзетсад - дзе[цс]ад</i>
-----------	------	----------------------------

➤ **Выпадкі несупадзення напісання з вымаўленнем:**

1. Гукавое абазначэнне літары *і* як [ы] і [й]: *іголка і шпрыц [іголка й шпрыц], міжінстытуцкі [міжынстытуцк'і]*.
2. Аглушэнне звонкіх зычных на канцы слова: *анастамоз [анастамос], боязь [бойас']*.
3. Прыпадабненне па глухасці/звонкасці: *грузкасць [грузкас'ц'], вадкі [ватк'і]*.
4. Прыпадабненне па звонкасці/глухасці: *носьбіт [нозьб'іт]*.
5. Прыпадабненне па свісцячасці/шыпячасці: *счын [шчын]*.
6. Прыпадабненне па свісцячасці/шыпячасці: *снішся [с'н'іс'с'а]*.
7. Прыпадабненне па мяккасці: *поўсцінка [поўс'ц'інка], гнісці [гніс'ц'і]*.
8. Вымаўленне наступных спалучэнняў зычных:
  - ✓ дч, тч - *матчына [маччына], спадчына [спаччына]*;
  - ✓ стч – *Брэстчына [брэшчына]*;
  - ✓ шск – *інгушскі [інгуск'і]*;
  - ✓ жск – *пецярбургскі [п'эц'арбургск'і]*;
  - ✓ хск – *цюрыхскі [цюрыск'і]*;
  - ✓ гск – *выбаргскі [выбархск'і]*;
  - ✓ дск – *суседскі [сус'эцк'і]*;
  - ✓ кск - *узбекскі [уз'б'эцк'і]*;
  - ✓ сцк – *фашысцкі [фашыск'і]*;
  - ✓ дств - *людства [л'уцтва]*;
  - ✓ тс – *спартсмен [спарц'с'м'эн]*;
  - ✓ кз – *пакгаўз [паггаўс] і інш.*

➤ **Праваніс спалучэнняў галосных у запазычаных словах**

**Праваніс спалучэнняў ІЁ, ЫЁ (ІЯ, ЫЯ)**

<b>ІЁ, ЫЁ</b>	<b>ІЯ, ЫЯ</b>
Пад націскам у сярэдзіне слова паміж зычнымі: <i>патры<u>ё</u>т, бі<u>ё</u>лаг.</i>	Звычайна не пад націскам у сярэдзіне слова паміж зычнымі: <i>патры<u>я</u>тызм, бі<u>я</u>логія.</i>

**Выключэнне:** *Эфіопія*

\*Параўнай пераклад з беларускай мовы на рускую:

*бел. патрыёт – рус. патриот;*

*бел. патрыятызм – рус. патриотизм;*

*бел. біёлаг – рус. биолог;*

*бел. біялогія – рус. биология.*

Правапіс спалучэнняў ІО (ІА), ЫА	
ІО	ІА, ЫА
Пад націскам у пачатку слова:	Не пад націскам у пачатку ці канцы слова:
<u>і</u> он, <u>і</u> онны, <u>І</u> осіф.	<u>і</u> анізыцыя, <u>і</u> аніты, <u>І</u> анічнае мора
	<u>Т</u> окіа, <u>т</u> рыа, сальфедж <u>ы</u> а, капрыч <u>ы</u> а.

**Выключэнне:** радыё

\*Параўнай пераклад з беларускай мовы на рускую:

бел. іон – рус. ион;

бел. іанізацыя – рус. ионизация;

бел. Іанічнае мора – рус. Ионическое море;

бел. Іосіф - рус. Иосиф;

бел. трыа - рус. трио;

бел. Токіа - рус. Токио.

### Правапіс спалучэнняў ІЕ (ЫЕ)

У пачатку ці сярэдзіне слова пішуцца нязменна нязменна.

Спалучэнне **ые** пішацца толькі ў канцы слова:

гііена, клієнт, аўдыенцыя, арыєнтацыя;

іерархія, іена, Іерусалім, іерархія.

\*Параўнай пераклад з беларускай мовы на рускую:

бел. гігіена – рус. гигиена;

бел. кліент – рус. клиент;

бел. арыентацыя – рус. ориентация.

Правапіс спалучэнняў ЕО (ЭО), ЕА (ЭА)	
ЕО, ЭО	ЕА, ЭА
Пад націскам у сярэдзіне слова:	Не пад націскам у сярэдзіне слова:
<u>г</u> еограф, арх <u>е</u> олаг, вале <u>о</u> лаг, фраз <u>е</u> олаг, альв <u>е</u> ола.	<u>г</u> еаграфія, арх <u>е</u> алогія, вале <u>а</u> логія, фраз <u>е</u> алогія, альв <u>е</u> алярны.

**Выключэнне:** акіян

\*Параўнай пераклад з беларускай мовы на рускую:

бел. географ – рус. географ

бел. геаграфія – рус. география

бел. альвеола - рус. альвеола

бел. альвеалярны - рус. альвеалярны

**Е, Ё, Я** не перадаюцца на пісьме праз спалучэнні **ЙЭ, Ю, ЯА:**

- *раён, маёр, Лаёла;*
- *ёгурт, ёт, ёдзісты, ётацыя, ётаванне;*
- *веер, канвеер, феерверк, траекторыя, Феербах, праект;*
- *раяль, сакваяж, лаяльны, маянэз, маяран, раяніраванне, секвая, Мая, Савоя.*

➤ **Асаблівасці дапасавання і кіравання ў беларускай мове**

правіла	беларуская мова			руская мова		
	СКЛОН	прыназоўнік	прыклады словазлучэнняў	прыклады словазлучэння ў	СКЛОН	прыназоўнік
лічэбнікі <b>два(дзе), абдва(абедзве), тры, чатыры</b> ў спалучэнні з назоўнікамі	Н. мн. л. кан- чат- кі -і, -ы	-	<i>два добрыя студэнты тры яблыкі абдва хлопчыкі чатыры крэслы</i>	<i>два хороших студента три яблока оба мальчика четыре кресла</i>	Р. адз. л. кан- чат- кі -і, -ы	-
дзеясловы <b>падзякі і прабачэння</b> з назоўнікамі	Д.	-	<i>дзякаваць выкладчыку выбачаць брату</i>	<i>благодарить преподавателя простить брата</i>	В.	-
дзеясловы <b>руху</b> (ісці, бегчы, ляцець, ехаць і г. д.) з мэтавым зна- чэннем назоўнікаў	В.	па	<i>наслаць па ўрача, пайсці па ваду, па хлеб, па соль, па памідоры</i>	<i>послать за врачом, пойти за водой, за хлебом, за солью, за помидорами</i>	Т.	за
дзеясловы <b>руху</b> з назоўнікамі - дапаўненнямі: <i>ягады, грыбы, дровы віды ежы</i>	В.	у	<i>пайсці ў журавіны, апенькі, шчаўе, буракі, моркву</i>	<i>пойти за клюквой, за опятами, за щавелем, за свеклой, за морковью</i>	Т.	за
Дзеясловы <i>жартаваць, смяцца, рагатаць,</i>	Р.	з	<i>кпіць з маўчуна, насміхацца з мяне</i>	<i>издеваться над молчуном, смеяться надо</i>	Т.	на Д

насмiхацца, кпiць, дзiвiцца, здэкавацца і г. д.				мно́й		
дзеясловы <b>ажанiць,</b> <b>ажанiцца</b>	Т.	з	<i>ажанiцца з Верай</i>	<i>жени́ться на</i> <i>Вере</i>	М.	на
<b>ступень</b> <b>параўнання</b> <b>прыметніка,</b> <b>прыслоўя</b> аб'ектнымi назоўнікамі	В.	за	<i>старэйшы за сястру</i>	<i>старше</i> <i>сестры</i>	Р.	-
дзеясловы, якія абазначаюць <b>пачуццi,</b> працэс <b>маўлення і думкi</b> ( <i>гаварыць,</i> <i>шаптаць,</i> <i>непакоiцца,</i> <i>маўчаць.</i> <i>хвалявацца</i> ) з назоўнікамі	В.	пра	<i>гаварыць пра сына,</i> <i>клапацiцца пра мацi</i>	<i>говарить о</i> <i>сыне,</i> <i>заботи́ться о</i> <i>матери</i>	М.	о
<b>хворы, захварэць,</b> <b>прыхварэць,</b> <b>хварэць</b> аб'ектнымi назоўнікамі	В.	на	<i>хворы на грып</i>	<i>больной</i> <i>гриппом</i>	Т.	-
дзеясловы <b>смутку,</b> <b>жалю.</b> тугі з назоўнікамі- дапаўненнямі	М.	па	<i>сумую па вясне</i> <i>плач па краі</i> <i>туга па Радзіме</i>	<i>тоскую о весне</i> <i>плач о крае</i> <i>печаль о</i> <i>Родине</i>	М.	о о б
<b>значэнне</b> <b>колькасцi</b>	В.	на па	<i>хата на тры пакоі</i>  <i>ураджай па сорак</i> <i>цэнтнераў</i> <i>даўжынёй па дваццаць</i> <i>метраў</i>	<i>дом из трёх</i> <i>комнат</i>	Р.	из
<b>значэнне</b> <b>адлегласцi</b>	В.	за	<i>метраў за сем, за</i> <i>дванаццаць вёрст</i>	<i>в метрах семи,</i> <i>в верстах</i> <i>двенадцати</i>	Р.	в
<b>значэнне</b> <b>прыблізнай</b> колькасцi	В.	на	<i>некалькі разоў на</i> <i>тыдзень</i>  <i>а пятай гадзіне</i>	<i>несколько раз в</i> <i>неделю</i>  <i>около пяти</i> <i>часов</i>	В.	в
абазначэнне пэўнага часу, перыяду	М.	па	<i>сеяў па вясне</i> <i>па прыездзе бацькі</i>	<i>сеял весной</i> <i>с приездом</i> <i>отца</i>	- с	- Р.
дзеясловы з <b>назоўнікамі</b>	М. кан-	па	<i>вучыцца па вечарах,</i> <i>сумаваць па блізкіх,</i>	<i>учи́ться по</i> <i>вечерам,</i>	Д. канч	по

множнага ліку са значэннем часу або месца	чат-кі -ах -ях -ых		ісці на балотах	грустить по близким, идти по болотам	-ам -ям	
дзеясловы з назоўнікамі значэннем прычыны	з са	В.	праз спазніўся праз навальніцу, не прыйшоў праз хваробу, плакала праз цябе	опоздал из-за грозы, не пришёл из-за болезни, плакала из-за тебя	Р.	из-за
дзеясловы, якія абазначаюць рух з назоўнікамі са значэннем месца ці аб'екта		Р.	да прыйшлі да нас, паехалі да брата	пришли к нам, приехали к брату	Д.	к
дзеясловы пазычыць назоўнікамі	з	Р.	- пазычыць сякеры, нажа, нітак, запалак і г. д.	отдолжитъ топор, нож, нитки, спички и т. д.	В.	-
дзеясловы звяртацца, дасылаць, накіраваць назоўнікамі-дапаўненнямі	з	В.	на звяртацца на адрас	обращаться по адресу	М.	по
значэнне падабенства		Р.	да падобны да брата	похожий на брата	Р.	на
дзеясловы адмоўем не-	з	Р.	- не пакасіў травы не купіў малака не звяртаць увагі не губляць часу кашы не зварыш не даваць веры вады ў рэшаце не наносіш свету не бачыць не мог заўважыць гэтага нічога не адбылося	не покосил траву не купил молоко не обращать внимание не тратить время кашу не сваришь не веритъ не мог не увидеть это ничего не случилось	В.          -	-          - -
дзеясловы немагчымасці дзеяння з залежнымі словамі (не бачыць, не ведаць, не разумець,		Р.	- не бачыла дарогі не чуў голасу	не видела дорогу не слышал голос	В.	-

<i>не чуць)</i>						
дзеясловы <b>загаднага ладу</b> з залежнымі словамі	Р.	-	<i>не шукайце лёгкіх дарог</i>	<i>не ішчыце лёгкіе дарогі</i>	В.	-
абазначэнне прасторавай або часавай мяжы дзеясловамі	В.	па	<i>улезці па пояс у ваду  па сённяшні дзень</i>	<i>влезць на пояс воды на сёгодняшні дзень</i>	В.	на
указанне напрамку дзеяння са словамі бок, край, рука	В.	па	<i>па той бок па абодва бакі</i>	<i>на ту сторону на абедзве стороны</i>	В.	на
абазначэнне месца дзеяння	М. кан- чат. -ы	па	<i>ісці па калідоры плыць па моры</i>	<i>ідці па коридору плыць па морю</i>	М. канч- у, -ю	по
абазначэнне прадмета, інструментаў, пры дапамозе якіх утвараецца дзеянне	М. кан- чат. -е	па	<i>размаўляць па тэлефоне</i>	<i>гаворыць па тэлефону</i>	М. канчат . -у	по
абазначэнне роду галіны ці сферы дзеянасці	М. кан- чат. -і	па	<i>курсы па павышэнні кваліфікацыі праца па выхаванні</i>	<i>курсы повышэння кваліфікацыі воспitatельн ая праца</i>	-	-
<b>дзякуй</b>	Н. скл. м.р	-	<i>вялікі дзякуй, шчыры дзякуй</i>	<i>большое спасибо</i>	Н. скл. н.р	-

➤ *асабліваасці перакладу некаторых часцін мовы з рускай мовы на беларускую*

### **НАЗОЎНІК**

1. Форма множнага ліку рускіх назоўнікаў утвараецца пры дапамозе канчаткаў **-и, -, ы -а, -я, -е**. У беларускай мове назоўнікі множнага ліку маюць канчаткі **-ы, -і, -е**, параўнайце: *поля – палі*.

2. У месным склоне множнага ліку назоўнікі з прыназоўнікамі па ў беларускай мове маюць канчаткі **-ах, (-ях)**, а ў рускай мове – **-ам (-ям)**, параўнайце: *по каналам – па каналах, по линиям – па лініях*.

3. Вялікая колькасць памылак з вязана з перакладам назоўнікаў другога скланення ў форме роднага склону адзіночнага ліку: рус. *туберкулёза* – бел. *туберкулёзу*, рус. *приёма* – бел. *прыёму*.

### **КАНЧАТКІ НАЗОЎНІКАЎ РОДНАГА СКЛОНУ АДЗІНОЧНАГА ЛІКУ**

Правапіс канчаткаў назоўнікаў 2-га скланення ў родным склоне адзіночнага ліку залежаць ад лексічнага значэння назоўнікаў. Назоўнікі

**мужчынскага роду ў** родным склоне ў адзіночным ліку маюць канчатакі – **а (-я)** або **–у (-ю)**.

**Канчатак -А, -Я:**

3 канчаткамі –**а (-я)** ужываюцца назоўнікі, якія абазначаюць:

1) асоб і жывых істот: *брата, міністра; арла, каня; Івана, Васіля;*

2) часткі цела чалавека і жывёлы: *носа, рота, пальца, зуба.*

**Выключэнне:** *твару;*

3) канкрэтныя прадметы, якія можна лічыць: *дома, нажа, мяшка, камбайна, кажуха, клёна* (у значэнні адзінкавай расліны), *каменя* (у значэнні адзінкавага прадмета);

4) назвы ўстаноў, грамадскіх і гаспадарчых арганізацый, прадпрыемстваў, вайсковых падраздзяленняў і пад.: *завода, міністэрства, камітэта, калгаса, батальёна;*

5) геаграфічныя і астранамічныя паняцці, назвы населеных пунктаў і мясцовасцей: *горада, Мінска, Нёмана, узгорка, бугра, берага;*

6) адзінкі розных вымярэнняў (меры вагі, прамежкі часу, грашовыя адзінкі і пад): *грама, метра, літра, года, тыдня, месяца, аўторка, верасня, долара, ампера, вольта.*

**Выключэнні:** *веку, ранку, абеду, з году ў год без году тыдзень;*

7) назоўнікі з суфіксам –ок: *садка (садок), ляска (лясок), лужка (лужок);*

8) навуковыя і тэхнічныя тэрміны: *дзеініка, сюжэта, сінуса, квадрата;*

9) назвы танцаў, народных, картачных і спартыўных гульняў: *крыжачка, покера, футбола.*

10) назвы дакументаў: *патэнта, маніфеста, закона.*

**Канчатак -У, -Ю:**

Канчатак –**у (-ю)** маюць **неадушаўлёныя** назоўнікі, якія абазначаюць:

1) назоўнікі, якія абазначаюць сукупнасць, зборнасць: *лесу, парку, саду, дубняку, мурашніку, натоўпу;*

2) прасторавыя паняцці: *лугу, выгану, лесастэпу;*

3) з’явы прыроды (у тым ліку стыхійныя): *ветру, снегу, агню, грому, марозу, змроку, абвалу, шторму;*

4) матэрыял: *стол з дубу, будынак з каменю;*

5) рэчыўныя назоўнікі і са значэннем рэчыўнасці: *пяску, чаю, моху, лёду, мёду, крупніку, гуляшу, ячменю, торфу, цукру;*

**Выключэнні:** *аўса, хлеба, жаўтка, бялка, бітка;*

6) рэчывы: *цэменту, азону, алюмінію, цынку, вадароду;*

7) разнастайныя апрадмечаныя паняцці, адчуванні, дзеянні, працэсы, стан, уласцівасці, напрамкі ў прасторы, форму, час: *вопыту, аб’ёму, поспеху, густу, гатунку, жалю, болю, сну, смаку, плачу, прыгнёту, настрою, смутку, страху, смеху, крыку, спакою, шуму, розуму, захаду, размеру, часу.*



**Выключэнне:** поўдня;

8) грамадскія фармацыі, сацыяльна-палітычныя плыні, вучэнні, палітычныя і навуковыя аб'яднанні: *феадалізму, дарвінізму, патрыятызму, рамантызму, бюракратызму;*

Калі слова мнагазначнае, то яно можа мець у родным склоне розныя канчаткі: *спыніліся каля дуба, стол з дубу; ад трэцяга дома, сысці з дому; граната без запала, гаварыць без запалу* і інш.

Назоўнікі **ніякага** роду ў родным склоне маюць канчаткі **–а (-я)**.

### **ПРЫМЕТНІК**

1. Назіраецца несупадзенне канчаткаў у рускай і беларускай мовах у форме адзіночнага ліку мужчынскага роду назоўнага і вінавальнага склонаў, параўнайце: *ортопедический – артапедычны, магнитный – магнітны.*

2. Існуюць разыходжанні ва ўтварэнні вышэйшай ступені параўнання, у беларускай мове ў яе ўтварэнні ўдзельнічаюць суфіксы **-ейш, -эйш**, а ў рускай **-ее, -е, -ше**. Параўнайце: *сильнее – мацнейшы, выше – вышэйшы.*

### **ДЗЕЯСЛОЎ І ЯГО ФОРМЫ ДЕЯСЛОЎ**

Зваротныя дзеясловы ў беларускай мове заканчваюцца толькі на **–ся**, параўнайце: руск. *собирались* – бел. *сабіраліся*.

### **ДЗЕЕПРЫМЕТНІК**

У беларускай мове **не ўжываюцца** наступныя формы дзеепрыметнікаў:

1. **Зваротныя** (якія заканчваюцца на **-ся**). Напрыклад, памылковым будзе выкарыстанне наступных выразаў: *трымаўшаеся за жыццё дрэва, развіваўшыеся краіны.*

2. Дзеепрыметнікі цяперашняга часу залежнага стану: *апісваемы факт, кіруемая роля* (гэтыя прыклады з'яўляюцца памылковымі).

**Заўвага:** дапускаецца ўжыванне некаторых тэрмінаў у такой форме, напрыклад *бягучы рахунак, рэжучы інструмент* (вывярайце па слоўніку).

3. Няправільна ўжываць дзеепрыметнікі прошлага часу залежнага стану з суфіксамі **-ўш, -ш** у форме мужчынскага роду адзіночнага ліку (па форме яны супадаюць з дзеепрыслоўямі): *хірург, аперыраваўшы хворага.*

**Спосабы замены неўжывальных форм дзеепрыметнікаў:**

1. Замена даданым сказам: *хірург, аперыраваўшы хворага – хірург, які аперыраваў хворага.*

2. Замена дзеясловам або дзеепрыслоўем: *Ідучыя студэнты размаўлялі паміж сабой. – Студэнты ішлі і размаўлялі паміж сабой. – Ідучы, студэнты размаўлялі паміж сабой.*

3. Замена прыметнікам або ўжывальнай формай дзеепрыметніка: *Паляцела адклеіўшаяся аб'ява. – Паляцела адклееная аб'ява.*

➤ ***асаблівасці перакладу тэрмінаў з рускай мовы на беларускую***

Галоўная задача пры перакладзе тэкстаў навуковага стылю з рускай мовы на беларускую заключаецца ў наступным:

1. Перакладаць неабходна не кожнае слова паасобку, а ў кантэксце, каб тэкст быў дакладным і каб кожны тэрмін адпавядаў свайму паняццю.
2. Неабходна памятаць, што вялікая колькасць слоў-тэрмінаў запазычана і яшчэ канчаткова не адаптавана ў беларускай мове, аднак пры перадачы тэрмінаў на беларускую мову патрэбна абапірацца на арфаграфічныя і граматычныя нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы.
3. Неабходна памятаць, што ў беларускай мове пажадана не ўжываць формы дзеепрыметнікаў цяперашняга часу, а таму пры перакладзе тэрмінаў, якія ў сваім складзе маюць такія формы, патрэбна кіравацца правіламі замены неўжывальных форм дзеепрыметнікаў.

**10. Практычныя заданні** (*практычныя заданні прапануюцца на выбар выкладчыка*).

**VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літара А).**

**VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя адказы*

**1. Моўныя нормы могуць змяняцца з часам:**

- 1) так;
- 2) не.

**2. Нормы беларускай літаратурнай мовы не маюць варыянтнасці:**

- 1) так;
- 2) не.

**3. Адзначце словы, у вымаўленні якіх захаваны акцэнталагічныя нормы беларускай мовы:**

- 1) бінты';
- 2) дакумент;
- 3) дыспансёр;
- 4) інсульт;
- 5) касцяны́.

**4. Адзначце словы, у вымаўленні якіх захаваны арфаэпічныя нормы беларускай мовы:**

- 1) авітаміноз - [ав'ітам'інос];
- 2) ангіяспазм - [анг'ійаспасм];
- 3) успрыняцце - [ус'прын'ац'ц'э];
- 4) свядомасць - [с'в'адомас'ц'];

5) лічба - [л'іджба].

**5. Адзначце словазлучэнні, у якіх захаваны марфалагічныя нормы беларускай мовы:**

- 1) памылковы дроб;
- 2) лекавая цыкорыя;
- 3) знакаміты ВДМУ;
- 4) невыносная боль;
- 5) шкодная накіп.

**6. Адзначце словазлучэнні, у якіх захаваны сінтаксічныя нормы беларускай мовы:**

- 1) дзякаваць выкладчыку;
- 2) у аптэку за лекамі;
- 3) хворы на бронхіт;
- 4) а сёмай гадзіне;
- 5) не выканаць заданне.

**7. Адзначце тэрміны і агульнанавуковыя словы, якія напісаны правільна:**

- 1) міёма;
- 2) ангіялогія;
- 3) астэалогія;
- 4) паліморфны;
- 5) добрарастваральны.

**8. Род слоў беларускай і рускай мовы можа не супадаць:**

- 1) так;
- 2) не.

**9. Адзін са спосабаў замены неўжывальнай формы дзеепрыметніка - замена яго даданым сказам:**

- 1) так;
- 2) не.

**10. Методыка перакладу тэксту з рускай мовы на беларускую мову навуковага стылю адрозніваецца ад методыкі перакладу мастацкага стылю:**

- 1) так;
- 2) не.

**VIII. Абагульненне заняткаў.**

**IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэрэтычных пытанняў па тэме №3 “Лексічная сістэма беларускай мовы”.
2. Падрыхтоўка табліцы “Класіфікацыя лексікі беларускай мовы”.

3. Запісаць прыклады медыцынскай лексікі, якая ўжываецца ў роднай мясцовасці студэнта.

### **Заняткі №3**

#### *Лексічная сістэма беларускай мовы*

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Вызначыць паняцці лексікі і лексікалогіі.
2. Ахарактарызаваць дыферэнцыяцыю лексікі паводле значэння, паходжання і ўжывання.
3. Абагульніць і сістэматызаваць асаблівасці лексікі паводле паходжання ў беларускай мове.
4. Акрэсліць дыферэнцыяцыю лексікі паводле ўжывання ў беларускай мове.
5. Развіваць навыкі перакладу медыка-педыятрычнай лексікі з рускай мовы на беларускую.
6. Удасканаліваць уменні пазнаваць і адрозніваць запазычаныя і ўласнабеларускія медыка-педыятрычныя тэрміны.
7. Выхоўваць у студэнтаў цікавасць да дыялектных асаблівасцей педыятрычнай прафесійнай лексікі.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні да самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Лексікалогія і прадмет яе вывучэння.
2. Класіфікацыя лексікі.
3. Лексіка паводле паходжання.
4. Лексіка паводле ўжывання.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### **1. Лексікалогія і прадмет яе вывучэння:**

- 1) паняцце лексікі і лексікалогіі;
- 2) паняцце слова як лексічнай адзінкі;
- 3) паняцце лексічнага і граматычнага значэнняў слова;
- 4) агульная характарыстыка галоўнай функцыі слова;
- 5) паняцце матываваных і нематываваных назваў у мове.

##### **2. Класіфікацыя лексікі.**

##### **3. Лексіка паводле паходжання, спрадвечнабеларуская лексіка (агульная характарыстыка):**

- 1) дыферэнцыяцыя лексікі паводле паходжання;
- 2) класіфікацыя спрадвечнабеларускай лексікі;
- 3) асаблівасці агульнаславянскай лексікі;
- 4) асаблівасці ўсходнеславянскай лексікі;
- 5) асаблівасці ўласнабеларускай лексікі;
- 6) Паняцце безэквівалентнай лексікі.

**4. Запазычаная лексіка ў беларускай мове:**

- 1) пазамоўныя і ўнутрымоўныя фактары запазычанняў у беларускай мове;
- 2) падзел запазычанай лексікі;
- 3) асаблівасці калькавання ў беларускай мове.

**5. Класіфікацыя лексікі паводле ўжывання (агульная характарыстыка):**

- 1) асаблівасці агульнанароднай лексікі;
- 2) класіфікацыя лексікі абмежаванага ўжывання;
- 3) паняцце дыялектнай лексікі;
- 4) паняцце спецыяльнай лексікі;
- 5) паняцце тэрмінаў, наменклатуры і прафесіяналізмаў;
- 6) паняцце жаргоннай лексікі.

**6. Характарыстыка дыялектнай лексікі беларускай мовы:**

- 1) класіфікацыя беларускіх дыялектаў;
- 2) адрозненне дыялектызмаў ад агульнаўжывальных слоў.

**7. Адрозненне тэрмінаў ад прафесіяналізмаў.**

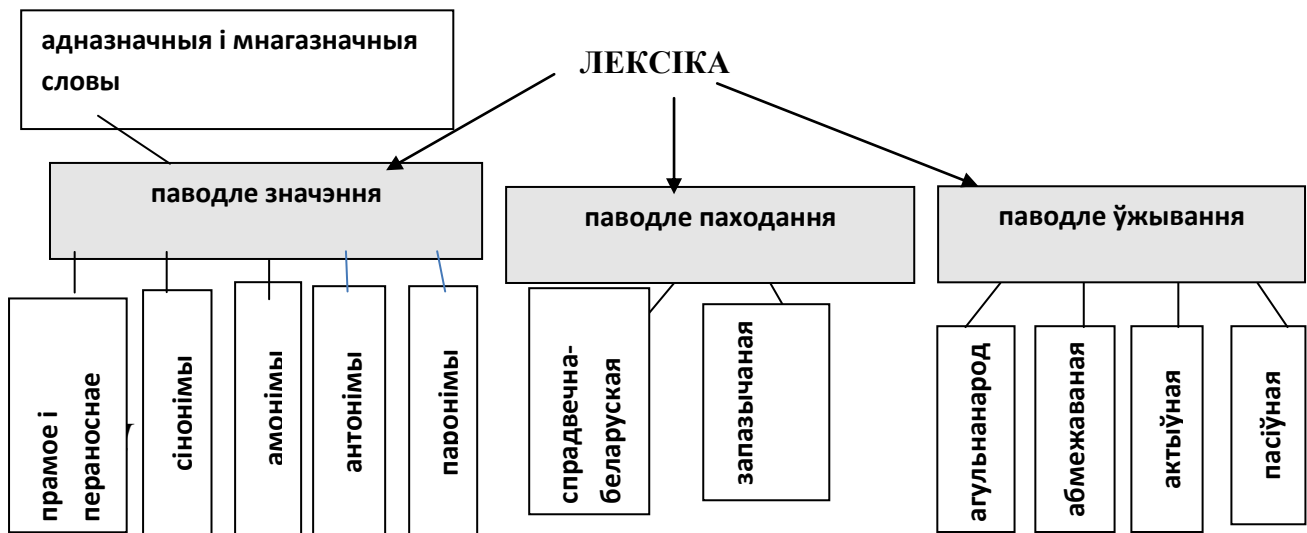
**8. Асаблівасці дыялектнай і жаргоннай лексікі медыкаў.**

**V. Практычная частка заняткаў:**

**1. Дапаможныя матэрыялы:**



➤ **Класіфікацыя лексікі**



➤ **Дыферэнцыяцыя лексікі паводле паходжання**

Лексіка сучаснай беларускай мовы			
<b>Спадвечная беларуская лексіка</b>	уласнабеларускія словы	<b>Запазычаная лексіка</b>	з блізкароднасных моў (славянскія запазычанні)
	усходнеславянскія словы		з іншых моў (неславянскія запазычанні)
	агульнаславянскія словы		
	індаеўрапейскія словы		

➤ **Асноўныя прыметы запазычаных слоў**

1) э не пад націскам	<i>рэспубліка, ветэран, дэпутат, сістэматызацыя</i>
2) е ў першым складзе перад націскам	<i>легальны, метровы, герой, кераміка</i>
3) пачатковыя а, э, у	<i>акіян, этап, універсіяда, урна</i>
4) спалучэнні галосных у корні слова	<i>біясфера, леопард, дуэль, іон</i>
5) канцавыя націскныя галосныя	<i>кашнэ, суфле, бюро, галіфэ</i>
6) канцавыя спалучэнні –ум, -ус, -уш; -ар, -ёр, эр; -аж, -яж	<i>акварыум, архіварыус, радыус, дыярыуш</i>
7) цвёрдыя д і т	<i>кандуктар, біліцёр, катэр</i>
8) зацвярдзелае ц	<i>ажыятаж, камуфляж</i>
9) адсутнасць падаўжэння паміж галоснымі	<i>дыяметр, дэградацыя, тэарэма</i>
10) спалучэнні зычных у корані слова (асабліва больш чым дзве зычныя побач)	<i>цытадэль, цытата, цана, цэп</i>
	<i>каса, група, калона, рэжысёр</i>
	<i>лампада, анархія, сімптом, інструкцыя</i>

11) пачатковае ф	<i>фантазія, фара, фаза,</i>
12) пачатковае дж	<i>філасофія</i>
13) спалучэнні бю, вю, пю, фю	<i>джынсы, джаз, джын, джоўль</i>
14) іншамоўныя часткі:	<i>бюро, гравюра, капюшон,</i>
а-	<i>фюзеляж</i>
анты-	<i>алагічны, адынамія</i>
архі-	<i>антыподы, антыдэмакратыя</i>
аква-	<i>архіважны, архімандрыт</i>
акт-	<i>акваторыя, акваланг</i>
археа-	<i>антракт, акт</i>
аэра-	<i>археалогія, археаграфія</i>
бія-	<i>аэразоль, аэрафлот</i>
ген-	<i>біялогія, біягенез</i>
контр-	<i>генетыка, генатып</i>
суб-	<i>контратака, контрудар</i>
дэз-	<i>субынспектар, субаддзел</i>
пан-	<i>дэзынтэграцыя, дэзынфекцыя</i>
транс-	<i>панісламізм, пансусветны</i>
супер-	<i>трансірыгацыя, трансіарданія</i>
гіпер-	<i>суперхвароба, суперінфекцыя</i>
рэ-	<i>гіперінфляцыя, гіперактыўны</i>
полі-	<i>рэканструкцыя, рэканверсія</i>
тэле-	<i>полівітаміны, паліклініка</i>
фота-	<i>тэлеоптыка, телебашня</i>
хрона-	<i>фотаапарат, фотаздымак</i>
аван-	<i>храналогія, хронаметраж</i>
-філ і інш.	<i>авансцэна, тавангард</i>
	<i>бібліяфіл, кінафіл</i>

➤ **Класіфікацыя беларускіх дыялектаў**

*У беларускай мове вылучаюць наступныя асноўныя групы дыялектаў:*

**1. Паўночна-ўсходні дыялект** — Віцебская вобласць, паўночны ўсход і цэнтральная частка Магілёўскай вобласці.

*Віцебская група дыялектаў* — усход Віцебскай вобласці.

*Полацкая група дыялектаў* — заходняя і цэнтральная часткі Віцебскай вобласці і паўночны захад Магілёўскай вобласці.

*Усходне-Магілёўская група дыялектаў* — усход і частка цэнтра Магілёўскай вобласці.

**2. Сярэднебеларускія дыялекты** — паласа праз поўнач Гродненскай, цэнтр Мінскай, паўднёвы захад Магілёўскай і паўночны ўсход Гомельскай абласцей.

**3. Паўднёва-заходні дыялект** — Гродзенская вобласць, поўдзень Мінскай вобласці і Гомельскай вобласці.

*Гарадзенска-Баранавіцкая група дыялектаў*— Гродзенская вобласць і поўнач Брэсцкай вобласці.

*Слуцкая група дыялектаў* — поўдзень і паўднёвы ўсход Мінскай вобласці, Гомельская вобласці.

*Мазырская група дыялектаў* — поўдзень Гомельскай вобласці.

**4. Палеская група дыялектаў** — паўднёвы захад Брэсцкай вобласці.

**11. Практычныя заданні** (*практычныя заданні прапануюцца на выбар выкладчыка*).

**V. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літара Б).**

**VI. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя адказы*

**1. Лексіка - гэта раздзел мовазнаўства, які вывучае словы, іх лексічнае значэнне:**

1) так;

2) не.

**2. Лексіка класіфікуецца паводле значэння, паходжання і ўжывання:**

1) так;

2) не.

**3. Лексіка паводле паходжання дзеліцца на ўласнабеларускую і запазычаную:**

1) так;

2) не.

**4. Адзначце правільныя сцверджанні:**

1) беларуская мова адносіцца да славянскай моўнай групы;

2) усходнеславянская лексіка – гэта словы, агульныя для рускай, беларускай і ўкраінскай моў;

3) уласнабеларускія словы ўзніклі ў перыяд фарміравання беларускай мовы;

4) словы са славянскіх моў не адносяцца да запазычанняў у беларускай мове;

5) у сучаснай беларускай мове шмат слоў-калек з рускай мовы.

**5. Адзначце неславянскія запазычаныя тэрміны:**

1) адзёр;

2) недакроўнасць;

3) удушша;

4) флюс;



5) асноэ.

**6. Лексіка абмежаванага ўжывання падзяляецца на жаргонную, дыялектную і спецыяльную:**

1) так;

2) не.

**7. Адзначце паняцці, якія ўваходзяць у склад спецыяльнай лексікі:**

1) дыялектызмы;

2) жарганізмы;

3) тэрміны;

4) прафесіяналізмы;

5) гістарызмы.

**8. Словы, якія служаць для дакладнага абзначэння паняццяў у розных галінах навукі і тэхнікі, называюцца тэрмінамі:**

1) так;

2) не.

**9. Адзначце правільныя сцверджанні:**

1) тэрміны і прафесіяналізмы адносяцца да лексікі абмежаванага ўжытку;

2) прафесіяналізмы ўжываюцца ў гутарковай мове, а тэрміны - пераважна ў пісьмовай;

3) тэрміны - гэта абстрактныя паняцці;

4) прафесіяналізмы можна назваць паўафіцыйнымі найменнямі;

5) тэрміналогія аб'ядноўвае і тэрміны, і прафесіяналізмы.

**10. Адзначце словы, якія адносяцца да лексікі абмежаванага ўжытку:**

1) аспект;

2) мыза (у Червеньскім раёне ўжываецца ў значэнні слова *твар*);

3) педыятар;

4) тачка (медыцынскі персанал так называе каталку, на якой перамяшчаюць пацыента);

5) лактацыя.

**VII. Абагульненне заняткаў.**

**VIII. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэрэтычных пытанняў па тэме №4 “Лексічная сістэма беларускай мовы. Тэрміналогія і тэрмінасістэма”.

2. Абагульненне тэрэтычнага зместу ў табліцу “Адрозненне тэрміналогіі і тэрмінасістэмы”.

3. Абагульненне тэрэтычнага зместу ў параўнальную табліцу “Адрозненне тэрміна як адзінкі тэрмінасістэмы і агульнаўжывальнага слова”.

4. Абагульненне тэрэтычнага зместу ў схему “Класіфікацыя тэрміналагічнай лексікі”.

## Заняткі №4

### *Лексічная сістэма беларускай мовы. Тэрміналогія і тэрмінасістэма*

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Абагульніць веды пра тэрмін, тэрміналогію, наменклатуру і іх спецыфічныя асаблівасці, класіфікацыю тэрміналагічнай лексікі.
2. Удаस्कанальваць і назапашваць медыка-педыятрычную лексіку ўласнабеларускага паходжання.
3. Развіваць навыкі аналізу вузкаспецыяльнай медыцынскай тэрміналогіі, правапісу запазычаных тэрмінаў.
4. Вучыць перакладу тэкстаў на медыка-педыятрычныя тэмы з рускай мовы на беларускую.
5. Выхоўваць павагу і любоў да роднага слова.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Тэрміналогія і тэрмінасістэма.
2. Агульная характарыстыка тэрмінаў.
3. Адрозненне тэрмінаў ад агульнаўжывальных слоў.
4. Класіфікацыі тэрміна як адзінкі тэрміналогіі і тэрмінасістэмы.
5. Тэндэнцыі развіцця прафесійнай лексікі.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### **1. Паняцце тэрміналогіі, тэрмінасістэмы і наменклатуры:**

- 1) адрозненні тэрміналогіі ад тэрмінасістэмы;
- 2) адрозненне наменклатуры ад тэрмінаў;
- 3) асаблівасці анатамічнай наменклатуры.

##### **2. Паняцце тэрміна і яго агульная характарыстыка:**

- 1) вядучыя тэндэнцыі тэрміналагічнай працы;
- 2) спецыфічныя асаблівасці тэрміна як агульнаўжывальнага слова і як адзінкі тэрмінасістэмы;
- 3) класіфікацыя тэрмінаў як агульнаўжывальных слоў;
- 4) паняцце тэрмінаў-дэрыватаў;
- 5) падзел тэрмінаў паводле сферы і частотнасці ўжывання;
- 6) паняцце працэсаў тэрміналагізацыі і дэтэрміналагізацыі.

### **3. Адрозненне тэрмінаў ад агульнаўжывальных слоў.**

#### **4. Класіфікацыі тэрміналагічнай лексікі:**

- 1) паняцце тэрмінаў-прадметаў, тэрмінаў-працэсаў, тэрмінаў-уласцівасцей і прымет, тэрмінаў-велічынь і іх адзінак;
- 2) паняцце тэрмінаў-слоў і тэрмінаў-словазлучэнняў;
- 3) паняцце тэрмінаў-свабодных словазлучэнняў і тэрмінаў-фразаалагізмаў;
- 4) паняцце адназначных і мнагазначных тэрмінаў;
- 5) паняцце тэрмінаў паводле матывацыі;
- 6) паняцце тэрмінаў ўласнамоўных, запазычаных і дэрыватаў;
- 7) паняцце класіфікацыі тэрмінаў паводле часцін мовы;
- 8) паняцце калектыўных і індыўідуальных тэрмінаў;
- 9) паняцце класіфікацыі тэрмінаў паводле сферы ўжывання;
- 10) паняцце састарэлых і новых тэрмінаў;
- 11) паняцце высокачастотных тэрмінаў і нізкачастотных тэрмінаў.

#### **5. Кароткая характарыстыка чатырох асноўных тэндэнцый развіцця прафесійнай лексікі.**

### **V. Практычная частка заняткаў (заданні прапануюцца на выбар выкладчыка).**

### **VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літары В-Г).**

### **VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя адказы*

#### **1. У тэрміналогіі і тэрмінасістэмы ёсць агульныя характарыстыкі:**

- 5) так;
- 6) не.

#### **2. Адзначце характэрнае для тэрміналогіі:**

- 1) складваецца стыхійна;
- 2) яе адзінкамі з'яўляюцца тэрміны;
- 3) класіфікуе паняцці;
- 4) мае сінонімы-прафесіяналізмы;
- 5) яе адзінкі замацаваныя ў слоўніках, рэестрах, стандартных спісах.

#### **3. Адзначце характэрнае для тэрмінасістэм:**

- 1) гэта складаная мадэль той ці іншай галіны ведаў ці дзейнасці;
- 2) можа быць індыўідуальна-аўтарскай;
- 3) у тэрмінасістэму ўваходзяць свядома адабраныя ці сканструяваныя моўныя адзінкі – тэрміны;

- 4) як правіла, мае аднаўзроўневую структуру;
- 5) не ўсе тэрміналогіі ператвараюцца ў тэрмінасістэмы.
- 4. Наменклатура - гэта падсістэма тэрміналогіі:**
- 1) так;
  - 2) не.
- 5. Адзначце характэрнае для тэрміна як агульнаўжывальнага слова:**
- 1) можа мець сінанімы;
  - 2) можа мець антонімы;
  - 3) могуць быць запазычанымі;
  - 4) наяўнасць дэфініцыі;
  - 5) адсутнічае эмацыянальнасць.
- 6. Дэрываты – гэта тэрміны, утвораныя з уласнага ці запазычанага матэрыялу з дапамогай сваіх ці іншамойных словаўтваральных сродкаў:**
- 1) так;
  - 2) не.
- 7. Адзначце асаблівасці тэрміна як адзінкі тэрмінасістэмы:**
- 1) значэнне тлумачыцца ў слоўніках;
  - 2) найчасцей мае некалькі значэнняў;
  - 3) для засваення патрабуецца спецыяльна арганізаваная падрыхтоўка;
  - 4) засвойваецца ў штодзённых зносінах;
  - 5) выкарыстоўваецца толькі ў пэўнай сферы дзейнасці.
- 8. Тэрмін заўсёды з'яўляецца часткай навуковага тэксту:**
- 1) так;
  - 2) не.
- 9. Адзначце характэрнае для класіфікацыі тэрмінаў:**
- 1) тэрміны могуць выражацца словазлучэннямі;
  - 2) тэрміны не могуць быць мнагазначнымі;
  - 3) тэрміны не могуць стварацца асобнымі навукоўцамі;
  - 4) тэрміны могуць выражацца назоўнікамі;
  - 5) тэрміны не могуць быць устарэлымі.
- 10. Адзначце сучасныя тэндэнцыі развіцця медыцынскай прафесійнай лексікі:**
- 1) лацінізацыя;
  - 2) англіцызацыя;
  - 3) уніфікацыя;
  - 4) інтэрнацыяналізацыя;
  - 5) інтэграцыя.

### **VIII. Абагульненне заняткаў.**

### **IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэарэтычных пытанняў па тэме №5 “Гісторыя развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі”.
2. Падрыхтоўка вусных паведамленняў (прэзентацый) на тэмы:
  - ✓ Алі ат-Табары – першы педыятр у гісторыі медыцыны.
  - ✓ Саламея Русецкая – знакамітая лекарка і падарожніца XVIII ст.
  - ✓ Станіслаў Нарбут – народны лекар з Браслава.
  - ✓ 3 гісторыі развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі.

## Заняткі №5

### *Гісторыя развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі*

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Абагуліць і сітэматызаваць веды пра перыядызацыю развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі на працягу розных гістарычных перыядаў.
2. Удасканалваць і назапашваць медыцынскую прафесійную лексіку ўласнабеларускага паходжання.
3. Развіваць навыкі аналізу медыцынскай тэрміналогіі, правапісу запазычаных тэрмінаў.
4. Вучыць перакладу тэкстаў на медыка-педыятрычныя тэмы з рускай мовы на беларускую.
5. Выхоўваць пачуццё патрыятызму да нацыянальнай гісторыі і беларускай мовы.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні да самападрыхтоўкі па тэме заняткаў:**

1. Перыядызацыя развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі.
2. Беларуская тэрміналагічная лексіка ў старабеларускі перыяд.
3. Паслярэвалюцыйны перыяд развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі.
4. Развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі ў пасляваенны перыяд і ў перыяд 60-х – 70-х гадоў XX стагоддзя.
5. Развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі ў канцы XX стагоддзя.
6. Развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі на сучасным этапе.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

1. *Агульная перыядызацыя развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі:*
  - 1) натуральнае папаўненне тэрміналогіі і тэрміналагічная работа;
  - 2) этапы тэрміналагічнай работы;
  - 3) этапы развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі;
  - 4) асноўная і характэрная асаблівасць развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі.
2. *Беларуская тэрміналагічная лексіка ў старабеларускі перыяд:*
  - 1) першапачатковая аснова фарміравання тэрміналагічнай лексікі старабеларускай мовы;

- 2) развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі ў перыяд ВКЛ;
- 3) фактары фарміравання беларускай тэрміналагічнай лексікі ў XIV – XVII стагоддзях;
- 4) уздзеянне перакладаў Францыска Скарыны на развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі;
- 5) тэрміналогіі, якія найбольш рана пачалі фарміравацца ў старабеларускі перыяд;
- 6) сувязь развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі са станам навучання;
- 7) асноўныя фактары больш чым стагадовага перапынку развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі.

### ***3. Паслярэвалюцыйны перыяд развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі:***

- 1) прычыны ажыўлення тэрміналагічнай работы пасля рэвалюцыі 1917 года;
- 2) сувязь палітыкі беларусізацыі і развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі;
- 3) першыя спробы беларускай тэрміналагічнай працы;
- 4) работа Навукова-тэрміналагічнай камісіі і выданне першых слоўнікаў беларускай навуковай тэрміналогіі.

### ***4. Развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі ў канцы 20-х гадоў XX стагоддзя:***

- 1) акадэмічная канферэнцыя па рэформе беларускага правапісу і азбукі 1926 года і яе ўплыў на развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі;
- 2) цэнтральныя накірункі працы канферэнцыі 1926 года;
- 3) вынікі канферэнцыі 1926 года і канчатковая рэзалюцыя ЦК КПБ;
- 4) пачатак згортвання развіцця нацыянальных моў у складзе СССР.

### ***5. Работа па ўкладанні беларускай навуковай тэрміналогіі ў 30-х гадах XX стагоддзя:***

- 1) уплыў справы “Саюза вызвалення Беларусі” на далейшае развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі;
- 2) укладанне беларускай навуковай тэрміналогіі ў Інстытуце мовазнаўства Акадэміі навук БССР;
- 3) дэкрэт СНК БССР у жніўні 1933 года “Аб зменах і спрашчэнні беларускага правапісу” і яго ўплыў на развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі;
- 4) моўная палітыка 30-х гадоў XX стагоддзя і яе ўплыў на развіццё нацыянальнай тэрміналогіі.

**6. Развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі ў пасляваенны перыяд перыяд 50-х - 70-х гадоў XX стагоддзя:**

- 1) адраджэнне тэрмінатворчай працы і ўплыў класікаў беларускай мовы на развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі;
- 2) асаблівасці моўнай палітыкі сярэдзіны 50-х гадоў;
- 3) асаблівасці тэрмінатворчага працэсу 50-х гадоў;
- 4) асаблівасці моўнай палітыкі 60-х гадоў;
- 5) асаблівасці тэрмінатворчага працэсу 60-х - 70-х гадоў;
- 6) работа Тэрміналагічнай камісіі пры Акадэміі навук БССР.

**7. Развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі ў канцы XX стагоддзя:**

- 1) асаблівасці моўнай палітыкі ў эпоху "перабудовы";
- 2) актывізацыя дзейнасці грамадскасці па расшырэнні ўжывання беларускай мовы;
- 3) асаблівасці моўнай палітыкі ў 90-я гады;
- 4) асаблівасці распрацоўкі беларускай навуковай тэрміналогіі ў 90-я гады.

**8. Развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі ў сучасны перыяд:**

- 1) становішча беларускай мовы ў XXI стагоддзі;
- 2) тэндэнцыі сучаснага развіцця беларускай тэрміналогіі;
- 3) асаблівасці выкарыстання беларускай навуковай тэрміналогіі на сучасным этапе.
- 4) прычыны пераважнага выкарыстання рускай тэрміналогіі ў сферы навук Беларусі.

**V. Практычная частка заняткаў (заданні прапануюцца на выбар выкладчыка):**

**V. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літары Д-Е-Ж).**

**VI. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя адказы*

**1. Развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі можна падзяліць на шэсць асноўных перыядаў:**

- 1) так;
- 2) не.

**2. Аснова фарміравання тэрміналагічнай лексікі старабеларускай мовы - ужыванне назваў розных прадметаў і з'яў прыроды ў народным маўленні:**

- 1) так;
- 2) не.



**3. Адзначце характэрнае для развіцця беларускай тэрміналогіі ў старабеларускі перыяд (перыяд ВКЛ):**

- 1) статус беларускай мовы як дзяржаўнай;
- 2) распаўсюджанне кнігадрукавання;
- 3) дзейнасць Францыска Скарыны;
- 4) цесная сувязь развіцця старабеларускай тэрміналогіі са станам школьнага навучання;
- 5) тэндэнцыя русіфікацыі старабеларускай мовы.

**4. Адзначце фактары перарыву ў развіцці беларускай навуковай тэрміналогіі:**

- 1) дзяржаўнасць беларускай мовы;
- 2) забарона беларускай мовы Варшаўскім сеймам;
- 3) негатыўнае стаўленне да беларускай мовы царскага ўрада Расіі;
- 4) адсутнасць функцыянавання беларускай мовы ў пісьмовай форме;
- 5) адсутнасць функцыянавання беларускай мовы ў вуснай форме.

**5. Адзначце характэрнае для развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі ў перыяд 20-х гадоў XX стагоддзя:**

- 1) дабратворны ўплыў рэвалюцыі 1917 года;
- 2) моўная палітыка русіфікацыі;
- 3) моўная палітыка беларусізацыі;
- 4) дзяржаўнасць беларускай мовы;
- 5) пашырэнне сферы функцыянавання беларускай мовы.

**6. Адзначце характэрнае для развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі ў канцы 20-х гадоў - пачатку 30-х гадоў XX стагоддзя:**

- 1) скіраванне на русіфікацыю ў моўнай палітыцы;
- 2) моўная палітыка беларусізацыі;
- 3) рэформа беларускага правапісу;
- 4) згортванне функцыянавання беларускай мовы ў сферы адукацыі;
- 5) інтэнсіўнае развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі.

**7. Адзначце характэрнае для развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі ў пасляваенны перыяд (сярэдзіна 40-х гадоў XX стагоддзя):**

- 1) удзел у распрацоўцы тэрміналогіі класікаў беларускай літаратуры;
- 2) шырокая варыянтнасць беларускамоўных тэрмінаў;
- 3) адсутнасць цэнтра распрацоўкі і ўпарадкавання тэрміналагічнай лексікі;
- 4) сталая сфарміраванасць беларускай навуковай тэрміналогіі;
- 5) выданне мноства тэрміналагічных слоўнікаў па розных галінах навукі.

**8. Адзначце характэрнае для развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі ў перыяд 50-х - 70-х гадоў XX стагоддзя:**

- 1) пашырэнне дэмакратыі ў моўнай палітыцы на пачатку перыяду (у 50-х гадах);
- 2) далейшая інтэнсіўная русіфікацыя беларускай мовы;
- 3) моцныя тэндэнцыі беларусізацыі ў 60-х гадах;

- 4) стварэнне спецыяльнага тэрміналагічнага цэнтра ў 60-х гадах;
- 5) распрацоўка тэарэтычных асноў упарадкавання беларускай тэрміналогіі ў Акадэміі навук БССР.

**9. Адзначце характэрнае для развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі ў перыяд 80-х - 90-х гадоў XX стагоддзя:**

- 1) уплыў грамадскасці на пашырэнне ўжывання беларускай мовы;
- 2) заканадаўчае ўрэгуляванне дзяржаўнага статуса беларускай мовы;
- 3) фарміраванне нацыянальнай сістэмы адукацыі;
- 4) пераход выкладання ў ВНУ на беларускую мову;
- 5) заняпад у развіцці беларускай мовы ў пачатку 90-х гадоў.

**10. Адзначце характэрнае для развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі ў сучасны перыяд:**

- 1) шырокая прадстаўленасць беларускай мовы ў інтэрнет-прасторы;
- 2) тэндэнцыя выкарыстання нацыянальных моўных сродкаў пры стварэнні беларускай навуковай тэрміналогіі;
- 3) выкарыстанне ў навукова-тэхнічнай сферы пераважна рускай тэрміналогіі;
- 4) абсалютная нежыццяздольнасць беларускамоўных утваральных сродкаў;
- 5) адсутнасць запатрабавання інфармацыйна-даведачнага забеспячэння беларускай навуковай тэрміналогіяй.

**VII. Абагульненне заняткаў.**

**VIII. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэарэтычных пытанняў па тэме №5 “Гісторыя развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі”.
2. Падрыхтоўка вусных паведамленняў (прэзентацый) на тэмы:
  - ✓ 3 гісторыі развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі.
  - ✓ Беларускія медыцынскія тэрміны.
  - ✓ Беларуская анатамічная тэрміналогія (на матэрыяле слоўніка анатамічнай тэрміналогіі 20-х гадоў).
  - ✓ Беларуская педыятрычная тэрміналогія (на матэрыяле “Слоўніка медыцынскай тэрміналогіі В.І. Варанца”).
  - ✓ Ахова здароўя дзяцей у гады Вялікай Айчыннай вайны.

## Заняткі №6

### *Гісторыя развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі*

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Абагуліць і сітэматызаваць веды пра перыядызацыю развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі на працягу розных гістарычных перыядаў.
2. Удасканаліць і назапашваць медыка-педыятрычную прафесійную лексіку ўласнабеларускага паходжання.
3. Развіваць навыкі аналізу медыка-педыятрычнай лексікі, правапісу запазычаных медыцынскіх тэрмінаў.
4. Вучыць перакладу тэкстаў на педыятрычныя тэмы з рускай мовы на беларускую.
5. Выхоўваць пачуццё патрыятызму да нацыянальнай гісторыі і беларускай мовы.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні да самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Развіццё беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў старабеларускі перыяд.
2. Беларуская медыцынская тэрміналогія ў канцы XVII – пачатку XX стагоддзя.
3. Развіццё беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў 20-х гадах XX стагоддзя.
4. Развіццё беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў 30-х гадах XX стагоддзя.
5. Развіццё беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў 50-х – 90-х гадах XX стагоддзя.
6. Фарміраванне сучаснай беларускай медыцынскай тэрміналогіі.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

1. *Развіццё беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў старажытныя часы:*
  - 1) вытокі ўзнікнення медыцынскай лексікі;
  - 2) асаблівасці функцыянавання старабеларускіх медыцынскіх тэрмінаў;
  - 3) прычыны інтэнсіўнага развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў XIV – XV стагоддзях.
2. *Беларуская медыцынская тэрміналогія ў канцы XVII – пачатку XX стагоддзя:*

- 1) прычыны спынення тэрміналагічнай працы на Беларусі;
- 2) асаблівасці функцыянавання медыцынскай тэрміналогіі ў XVIII – XIX стагоддзях.

**3. Развіццё беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў 20-х гадах XX стагоддзя:**

- 1) прычыны аднаўлення тэрміналагічнай работы ў пачатку XX стагоддзя;
- 2) работа Медыцынскай секцыі пры Інбелкульце па ўкладанні беларускай медыцынскай тэрміналогіі;
- 3) асаблівасці развіцця беларускай анатамічнай тэрміналогіі.

**4. Развіццё беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў 30-х гадах XX стагоддзя:**

- 1) работа медыцынскага факультэта БДУ па ўкладанні беларускай медыцынскай тэрміналогіі;
- 2) выданне медыцынскай літаратуры на беларускай мове;
- 3) асаблівасці функцыянавання беларускамоўных медыцынскіх тэрмінаў у 30-х гадах.

**5. Развіццё беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў 50-х – 90-х гадах XX стагоддзя:**

- 1) асаблівасці функцыянавання беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў 50-70-х гадах XX стагоддзя;
- 2) медыцынскія тэрміналагічныя слоўнікі 80-х – 90-х гадоў і асаблівасці функцыянавання беларускай медыцынскай тэрміналогіі.

**6. Фарміраванне сучаснай беларускай медыцынскай тэрміналогіі**

- 1) тэндэнцыі развіцця сучаснай медыцыны і яе тэрміналогіі;
- 2) крыніцы фарміравання сучаснай медыцынскай тэрміналогіі;
- 3) слоўнікі беларускай медыцынскай тэрміналогіі на сучасным этапе.

**V. Практычная частка заняткаў (заданні прапануюцца на выбар выкладчыкаў)**

**VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літары З-І).**

**VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя адказы*

**1. Беларуская медыцынская лексіка заснавана на індаеўрапейскай і агульнаславянскай лексіцы:**

- 1) так;
- 2) не.

**2. *Старабеларуская медыцынская тэрміналогія была найбольш развітай у XIV – XV стагоддзях:***

- 1) так;
- 2) не.

**3. *Заняпад у развіцці старабеларускай тэрміналогіі тлумачыцца перапынкам функцыянавання пісьмовай беларускай мовы ў перыяд існавання Рэчы Паспалітай:***

- 1) так;
- 2) не.

**4. *Укладанне першай беларускай медыцынскай тэрміналогіі было распачата ў 20-х гадах XX стагоддзя:***

- 1) так;
- 2) не.

**5. *Адзначце характэрнае для развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў 20-х гадах XX стагоддзя:***

- 1) выданне першых медыцынскіх слоўнікаў на беларускай мове;
- 2) крыніцай беларускай анатамічнай тэрміналогіі былі дарэвалюцыйныя працы англійскіх вучоных;
- 3) беларуская медыцынская тэрміналогія фарміравалася пад моцным уздзеяннем латыні;
- 4) пераважную большасць анатамічных беларускамоўных тэрмінаў у першых медыцынскіх слоўніках складалі адзінкі, якія ствараліся на аснове беларускай народнай мовы;
- 5) шматлікія тэрміны-наватворы 20-х гадоў трывала ўсталяваліся ў сучаснай беларускай медыцынскай тэрміналогіі.

**6. *Адзначце характэрнае для развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі ў 30-х гадах XX стагоддзя:***

- 1) звужэнне выдання медыцынскай літаратуры на беларускай мове ў пачатку 30-х гадоў;
- 2) шырокае выкарыстанне тэрмінаў-інтэрнацыяналізмаў;
- 3) тэндэнцыя русіфікацыі беларускамоўнай медыцынскай тэрміналогіі;
- 4) стварэнне тэрмінаў на аснове грэчаска-лацінскіх тэрмінаэлементаў;
- 5) моцная тэндэнцыя беларусізацыі медыцынскай тэрміналогіі.

**7. *У 50 - 60-х гадах беларуская медыцынская тэрміналогія распрацоўвалася ў Акадэміі навук БССР:***

- 1) так;
- 2) не.

**8. *У 90-х гадах XX стагоддзя актыўна выдаюцца слоўнікі беларускай медыцынскай тэрміналогіі:***

- 1) так;

2) не.

**9. *Пытанні станаўлення сучаснай медыцынскай тэрмінасістэмы з'яўляюцца даволі актуальнымі:***

1) так;

2) не.

**10. *Адзначце характэрнае для развіцця сучаснай беларускай медыцынскай тэрміналогіі:***

1) запазычанні актыўна папаўняюць сучасную беларускую медыцынскую тэрміналогію;

2) неалагізмы - адзін з самых пашыраных спосабаў утварэння тэрмінаў;

3) дыялектная лексіка не можа быць адной з крыніц развіцця медыцынскай тэрміналогіі;

4) сучасная беларуская медыцынская тэрміналогія дасканала распрацавана;

5) выключэнне беларускай мовы з медыцынскай навуковай і практычнай дзейнасці - прычына неапрацаванасці многіх вузкаспецыяльных беларускамоўных тэрмінаў.

### **VIII. Абагульненне заняткаў.**

### **IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэарэтычных пытанняў па тэме №7 “Праблемы ўпарадкавання і ўтварэння беларускай медыка-педыятрычнай тэрміналогіі”.

2. Падрыхтоўка вусных паведамленняў (прэзентацый) на тэмы:

✓ З гісторыі развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі.

✓ Беларускія медыцынскія тэрміны.

✓ Утварэнне медыцынскіх тэрмінаў на аснове беларускай моўнай лексікі.

✓ Беларуская педыятрычная тэрміналогія (на матэрыяле “Слоўніка медыцынскай тэрміналогіі В.І. Варанца”).

## Заняткі №7

### *Праблемы ўпарадкавання і ўтварэння беларускай медыка-педыятрычнай тэрміналогіі*

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Абагульніць веды пра медыцынскі тэрмін, медыцынскую тэрміналогію і тэрмінасістэму.
2. Ахарактарызаваць праблемы стандартызацыі, упарадкавання і ўтварэння медыка-педыятрычнай тэрміналогіі.
3. Удасканальваць і назапашваць медыцынскую прафесійную лексіку ўласнабеларускага паходжання.
4. Развіваць навыкі аналізу педыятрычнай прафесійнай лексікі, правапісу медыцынскіх запазычаных тэрмінаў.
5. Вучыць перакладу тэкстаў на педыятрычныя тэмы з рускай мовы на беларускую.
6. Выхоўваць пачуццё патрыятызму да нацыянальнай гісторыі і беларускай мовы.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Сутнасць навуковага паняцця медыцынскага тэрміна.
2. Праблемы ўпарадкавання сучаснай медыцынскай тэрміналогіі.
3. Праблемы стандартызацыі сучаснай медыцынскай тэрміналогіі.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

1. Паняцце дэфініцыі тэрміна.
2. Рода-відавья адносіны ў тэрміналогіі медыцыны.
3. Тэрміны і наменклатура ў тэрміналогіі медыцыны.
4. Сінанімія і мнагазначнасць тэрмінаў медыцыны.
5. Аманімія тэрмінаў медыцыны.
6. Праблемы выкарыстання англамоўных медыцынскіх тэрмінаў.
7. Паняцце тэрмінаў-эпонімаў у медыцынскай тэрміналогіі.
8. Праблемы стандартызацыі медыцынскай тэрміналогіі.

**V. Практычная частка заняткаў** (*заданні прапануюцца на выбар выкладчыка*).

**VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі** (літара К).

## **VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце характэрнае для развіцця сучаснай беларускай медыцынскай тэрміналогіі:*

1. Сутнасць навуковага паняцця клінічнага тэрміна можа раскрыць толькі спецыяліст у гэтай галіне навукі.
2. У тэрміналогіі медыцыны няма і не можа быць сінаніміі і мнагазначнасці.
3. Для тэрмінаў медыцыны характэрна аманімія.
4. У сучаснай медыцынскай тэрміналогіі функцыянуе шмат тэрмінаў-эпонімаў.
5. Стандартызацыя тэрмінаў не з'яўляецца актуальнай для сучаснай тэрміналогіі медыцыны.
6. Сучасная тэрміналогія медыцыны фарміруецца з апорай на розныя крыніцы.
7. Лацінская мова - галоўная крыніца словаўтваральных мадэлей тэрмінаў медыцыны.
8. Медыцынская тэрміналогія не звязана з грэчаскай лексікай.
9. Для правільнага тлумачэння і разумення тэрмінаў медыцыны неабходна веданне тэрміналагічнага ключа.
10. Усведамленне тэрмінаў значна палягчаецца, калі выкарыстоўваюцца стандартныя тэрмінаэлементы міжнароднага лексічнага фонда.

## **VIII. Абагульненне заняткаў.**

### **IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэрэтычных пытанняў па тэме №8 “Спосабы ўтварэння медыцынскай тэрміналогіі”.
2. Падрыхтоўка вусных паведамленняў (прэзентацый) на тэмы:
  - ✓ З гісторыі развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі.
  - ✓ Беларускія медыцынскія тэрміны.
  - ✓ Утварэнне медыцынскіх тэрмінаў на аснове беларускай моўнай лексікі.
  - ✓ Беларуская педыятрычная тэрміналогія (на матэрыяле “Слоўніка медыцынскай тэрміналогіі В.І. Варанца”).



## Заняткі №8

### *Спосабы ўтварэння медыцынскай тэрміналогіі*

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Ахарактарызаваць асноўныя спосабы ўтварэння медыцынскай тэрміналогіі.
2. Вызначыць паняцце тэрмінаэлементаў і вучыць знаходзіць іх у медыцынскіх тэрмінах.
3. Удаस्कанальваць і назапашваць медыка-педыятрычную прафесійную лексіку ўласнабеларускага паходжання.
4. Развіваць навыкі аналізу вузкаспецыяльнай педыятрычнай лексікі, правапісу запазычаных медыцынскіх тэрмінаў.
5. Вучыць перакладу тэкстаў на педыятрычныя тэмы з рускай мовы на беларускую.
6. Выхоўваць пачуццё патрыятызму да нацыянальнай гісторыі і беларускай мовы.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Агульныя асаблівасці тэрмінаўтварэння.
2. Характарыстыка спосабаў тэрмінаўтварэння.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### ***1. Асаблівасці тэрмінаўтварэння:***

- 1) тры асноўныя спосабы папаўнення тэрміналогіі;
- 2) падабенства словаўтварэння і тэрмінаўтварэння;
- 3) асаблівасці тэрмінаўтварэння ў адрозненне ад словаўтварэння.

##### ***2. Тэрмінаэлементы ў медыцынскай тэрміналогіі:***

- 1) паняцце тэрмінаэлемента;
- 2) паняцце характэрнай асаблівасці ў медыцынскім тэрмінаўтварэнні;
- 3) агульныя рысы для ўтварэння медыцынскіх тэрмінаў.

##### ***3. Класіфікацыя спосабаў тэрмінаўтварэння.***

##### ***4. Марфалагічнае тэрмінаўтварэнне:***

- 1) паняцце сродкаў тэрмінаўтварэння;
- 2) паняцце спецыфікі марфалагічнага тэрмінаўтварэння ў адрозненне ад словаўтварэння;
- 3) класіфікацыя грэка-лацінскіх сродкаў тэрмінаўтварэння ў медыцыне.

### **5. Спосабы марфалагічнага тэрмінаўтварэння:**

- 1) паняцце суфіксальнага спосабу тэрмінаўтварэння;
- 2) паняцце прыставачнага спосабу тэрмінаўтварэння;
- 3) паняцце прыставачна-суфіксальнага спосабу тэрмінаўтварэння;
- 4) паняцце асноваскладання ў тэрмінаўтварэнні;
- 5) паняцце складана-суфіксальнага спосабу ў тэрмінаўтварэнні;
- 6) паняцце словаскладання ў тэрмінаўтварэнні;
- 7) паняцце абрэвіяцыі ў тэрмінаўтварэнні.

### **6. Сінтаксічны спосаб тэрмінаўтварэння:**

- 1) асноўныя тыпы састаўных тэрмінаў;
- 2) асаблівасці сінтаксічнага тэрмінаўтварэння ў беларускай мове;
- 3) асаблівасці сінтаксічнага тэрмінаўтварэння ў медыцынскай тэрміналогіі.

### **7. Семантычныя спосабы тэрмінаўтварэння:**

- 1) асноўная прычына семантычнага тэрмінаўтварэння;
- 2) асноўная асаблівасць семантычнага тэрмінаўтварэння;
- 3) асноўная асаблівасць семантычнага тэрмінаўтварэння ў медыцынскай тэрміналогіі;
- 4) асаблівае месца семантычнага тэрмінаўтварэння ў навуковай камунікацыі;
- 5) медыцынскія спецыяльнасці, у якіх найбольш і найменш тэрмінаў-метафар;
- 6) класіфікацыя тэрмінаў-метафар у медыцыне;
- 7) асноўная тэндэнцыя семантычнага тэрмінаўтварэння ў медыцыне;
- 8) асноўная асаблівасць ужывання тэрмінаў-метафар у медыцыне.

## **V. Практычная частка заняткаў:**

### **1. Дапаможныя матэрыялы:**

#### **✓ Характарыстыка спосабаў тэрмінаўтварэння**

<i>Агульная характарыстыка спосабаў тэрмінаўтварэння</i>		
<i>Назва спосабу тэрмінаўтварэння</i>	<i>Характарыстыка спосабу тэрмінаўтварэння</i>	<i>Класіфікацыя спосабу тэрмінаўтварэння</i>
<b>3. Марфалагічныя спосабы</b>	<i>Тэрмін утвараецца пры дапамозе афіксаў, ці частак слова, ці частка слова і афікса</i>	прыставачны спосаб
		суфіксальны спосаб
		прыставачна-суфіксальны спосаб
		асноваскладанне
		складана-суфіксальны спосаб

		словаскладанне абрэвіяцыя (складанаскарочаны тэрмін)
<b>4. Сінтаксічны спосаб</b>	<i>Так утвараюцца састаўныя тэрміны і тэрміны-словазлучэнні</i>	тэрміны, якія нельга раскласці на асобныя кампаненты
		тэрміны, якія фармальна можна раскласці на асобныя кампаненты
<b>12. Семантычны спосаб</b>	<i>Утварэнне тэрміна на аснове агульнаўжывальнага слова</i>	

**2. Практычныя заданні** (*практычныя заданні прапануюцца на выбар выкладчыка*).

**VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літары Л-М).**

**VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

**1. Адзначце асноўныя спосабы папаўнення навуковай тэрміналогіі:**

- 1) тэрміналагізацыя;
- 2) дэтэрміналагізацыя;
- 3) словаўтварэнне;
- 4) тэрмінаўтварэнне;
- 5) запазычванне.

**2. Адзначце асаблівасці тэрмінаўтварэння ў адрозненне ад словаўтварэння:**

- 1) заўсёды ствараюцца для пэўнай сістэмы паняццяў;
- 2) ствараюцца свабодна, звычайна ў вусным маўленні;
- 3) ствараюцца па неабходнасці;
- 4) стварэнне тэрміна заўсёды звязана са стварэннем яго дэфініцыі;
- 5) ствараюцца ўсімі людзьмі, а не толькі спецыялістамі.

**3. Адзначце характэрнае для тэрмінаўтварэння ў медыцыне:**

- 1) інтэрнацыянальны характар тэрмінаў;
- 2) асноўная крыніца – стараславянская мова;
- 3) выкарыстоўваюцца грэка-лацінскія тэрмінаэлементы;
- 4) тэрміны ствараюцца пры дапамозе ўласных імён;
- 5) выкарыстоўваецца лацінская арфаграфія.

**4. Адзначце марфалагічныя спосабы тэрмінаўтварэння:**

- 1) семантычны;
- 2) прыставачны;
- 3) сінтаксічны;
- 4) асноваскладанне;
- 5) абрэвіяцыя.

**5. Адзначце медыцынскія тэрміны, утвораныя суфіксальным спосабам:**

- 1) вакцынацыя;
- 2) брадыкардыя;
- 3) брухавіна;
- 4) непаўналетні;
- 5) медагляд.

**6. Адзначце медыцынскія тэрміны, утвораныя спосабам абрэвіяцыі:**

- 1) АЦ;
- 2) санчастка;
- 3) радыебіялогія;
- 4) саркома;
- 5) падрабрынне.

**7. Адзначце медыцынскія тэрміны, утвораныя сінтаксічным спосабам:**

- 1) пластыка аартальнага клапана;
- 2) сардэчная недастатковасць;
- 3) бэта-выпраменьванне;
- 4) інгібітар АПФ;
- 5) стрававод.

**8. Адзначце медыцынскія тэрміны, утвораныя семантычным спосабам:**

- 1) энцэфаліт;
- 2) інфаркт міякарда;
- 3) вушка перадсэрдзя;
- 4) твар Вальтэра;
- 5) місачка.

**9. Адзначце прадуктыўныя спосабы тэрмінаўтварэння ў медыцыне:**

- 1) прыставачны;
- 2) прыставачна-суфіксальны;
- 3) абрэвіяцыя;
- 4) сінтаксічны;
- 5) семантычны.

**10. Адзначце медыцынскія тэрміны з грэка-лацінскімі элементамі па паходжанні:**

- 1) архіт;
- 2) сулонь;
- 3) дыяліз;

- 4) сцягно;
- 5) цяжарнасць.

### **VIII. Абагульненне заняткаў.**

### **IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэрэтычных пытанняў па тэме №9 “Тэрмінаэлементы і тэрмінаключы ў медыка-педыятрычнай тэрміналогіі”.
2. Падрыхтоўка вусных паведамленняў (прэзентацый) на тэмы:
  - ✓ Беларuskія медыцынскія тэрміны.
  - ✓ Беларуская педыятрычная тэрміналогія (на матэрыяле “Слоўніка медыцынскай тэрміналогіі В.І. Варанца”).
  - ✓ Беларuskія вучоныя-педыятры.

## **Заняткі №9**

### ***Тэрмінаэлементы і тэрмінаключы ў медыка-педыятрычнай тэрміналогіі***

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Ахарактарызаваць праблемы ўтварэння медыка-педыятрычнай тэрміналогіі.
2. Вызначыць паняцце тэрмінаэлемента і тэрмінаключа і вучыць знаходзіць іх у медыцынскіх тэрмінах.
3. Вучыць аналізаваць будову запазычаных медыцынскіх тэрмінаў і самастойна складаць іх пры дапамозе грэка-лацінскіх тэрмінаэлементаў.
4. Удасканалваць і назапашваць медыка-педыятрычную прафесійную лексіку ўласнабеларускага паходжання.
5. Развіваць навыкі аналізу вузкасפעцыяльнай медыка-педыятрычнай лексікі, правапісу медыцынскіх запазычаных тэрмінаў.
6. Вучыць перакладу тэкстаў на педыятрычныя тэмы з рускай мовы на беларускую.
7. Выхоўваць пачуццё патрыятызму да нацыянальнай гісторыі і беларускай мовы.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Асаблівасці ўтварэння медыцынскіх тэрмінаў і паняцце тэрмінаэлементаў.
2. Асноўныя тэрміналагічныя ключы ва ўтварэнні і разуменні медыцынскіх клінічных тэрмінаў.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### ***1. Асаблівасці ўтварэння медыцынскіх тэрмінаў:***

- 1) паняцце пра клінічную тэрміналогію як самы шырокі і самы складаны раздзел медыцынскай тэрміналогіі;
- 2) спецыфічныя рысы клінічнай тэрміналогіі.

##### ***2. Тэрмінаэлемент як асноўны элемент утварэння медыцынскай тэрміналогіі:***

- 1) паняцце тэрмінаэлемента;
- 2) колькасць тэрмінаэлементаў у клінічнай тэрміналогіі;
- 3) класіфікацыя тэрмінаэлементаў.

##### ***3. Грэка-лацінскія тэрмінаэлементы ў медыцынскай тэрміналогіі:***

- 1) фарміраванне медыцынскай тэрміналогіі пры дапамозе грэка-лацінскіх тэрмінаэлементаў;
- 2) лацінская мова як асноўная крыніца ва ўтварэнні медыцынскай тэрміналогіі;
- 3) паняцце тэрміналагічнай мадэлі.

#### **4. Асноўныя тэрміналагічныя ключы ва ўтварэнні і разуменні медыцынскіх клінічных тэрмінаў:**

- 1) паняцце тэрміналагічнага ключа;
- 2) функцыя тэрміналагічнага ключа ў тэрмінаўтварэнні і разуменні тэрмінаў.

### **V. Практычная частка заняткаў:**

#### **1. Дапаможныя матэрыялы:**

##### **➤ Канцавыя тэрмінаэлементы запазычаных клінічных тэрмінаў:**

<b>Тэрмінаэлемент</b>	<b>Значэнне і паходжанне тэрмінаэлемента</b>	<b>Прыклады тэрмінаў</b>
<b>-адонт</b>	грэч. зуб	<i>парадонт – комплекс тканак вакол зуба</i>
<b>-бласт</b>	грэч. парастак, зародак	<i>міябласт - клеткі мышцаў, з якіх утвараюцца папярочнапаласатыя валокны мышцаў</i>
<b>-генез</b>	грэч. паходжанне, узнікненне	<i>патагенез – навука пра механізм развіцця, плыні і выніках хвароб</i>
<b>-граф</b>	грэч. прыбор, які запісвае	<i>мамограф – прыбор для даследавання малочнай залозы</i>
<b>-графія</b>	грэч. сувязь з паняццямі “запісванне”, “адлюстраванне”	<i>артаграфія – метады рэнтгеналагічнага захворвання аорты</i>
<b>-емія /-эмія</b>	грэч. захворванне крыві	<i>глікемія – утрыманне глюкозы ў крыві</i>
<b>-лаг/-лог</b>	грэч. адпавядае паняццям “той, хто займаецца навукай”, “слова”, “маўленне”	<i>нутрыццолаг – спецыяліст, які займаецца фізіялогіяй, біяхіміяй і гігіенай харчавання</i>
<b>-логія</b>	грэч. адпавядае паняццям “навука”, “вучэнне”	<i>Цыталогія - навука пра клетку, разам з тым біялагічная дысцыпліна, якая вывучае структуру,</i>

		<i>функцыі і эвалюцыю клетак, ядзернацытаплазматычныя комплексы, нерасчлянённыя на клеткі, аднаклетачныя жывёльныя і раслінныя арганізмы, а таксама бактэрыі</i>
<b>-марфоз</b>	грэч. паказвае на адносіны да формы, віду	<i>метамарфоз – відазмена, пераўтварэнне, пераход у іншую форму развіцця з набыццём новага знешняга выгляду і функцый</i>
<b>-ном</b>	грэч. частка, член	<i>генам – сукупнасць генаў, якія ўтрымліваюцца ў адзінарным наборы храмасом арганізма</i>
<b>-пат/-пата</b>	грэч. боль, пакута, хвароба	<i>рэцінапатыя – агульная назва захворванняў сятчаткі вока, цыркуляторна-абменнага характару і паражэння сятчаткі пры некаторых захворваннях іншых органаў і сістэм</i>
<b>-пластыка</b>	грэч. паказвае на сувязь з аднаўленчай хірургіяй	<i>алапластыка – метады хірургіі, які выкарыстоўвае для аднаўлення органаў і тканак чалавека матэрыялы небіялагічнага паходжання (метал, пластмасы і інш.)</i>
<b>-птоз</b>	грэч. апусканне орагана	<i>гастраптоз – апушчэнне страўніка, якое суправаджаецца яго падаўжэннем і гіпатаніяй</i>
<b>-псія</b>	грэч. знешні, від, погляд	<i>біяпсія – метады даследаванняў, калі праводзіцца прыжыццёвае ўзяцце клетак ці тканак з арганізма</i>



<b>-скапія</b>	грэч. частка паказвае на адносіны да назірання	<i>афтальмаскапія – метада агляду унутраных абалонак вока</i>
<b>-скоп</b>	грэч. абазначае назву прылад для назірання	<i>фанендаскоп – прыбор для аўскультацыі сэрца, лёгкіх, сасудаў, страўнікавага тракту.</i>
<b>-стазія/-стаз</b>	грэч. пэўны стан біялагічных сістэм	<i>гамеастаз – падтрыманне функцыянальнай раўнавагі ўсіх сістэм арганізма і яго ўнутранага асяроддзя</i>
<b>-тамія/-томія</b>	грэч. рассячэнне	<i>склератамія – рассячэнне склеры</i>
<b>-танія</b>	грэч. напружанне, ціск	<i>гіпатанія – паніжэнне крывянога ціску</i>
<b>-торакс</b>	грэч. грудзі	<i>гідраторакс – скпаленне трансудату ў плеўральнай роўніцы</i>
<b>-трапія/-тропія -тропы/-тропы</b>	грэч. паварот, напрамак, змена, пераўтварэнне	<i>аметрапія – парушэнне суадносін паміж сілай праламляльнага апарата і даўжынёй аптычнай восі вока</i>
<b>-трафія -трофы/трофы</b>	грэч. ежа, жыўленне	<i>гіпертрафія – павелічэнне аб'ёму і вагі тканак, часткі ці ўсяго арганізма за кошт павелічэння аб'ёму і вагі яго клетачных элементаў</i>
<b>-тэрмія/ тэрмы/-тэрмы</b>	грэч. цяпло, гарачыня	<i>экзатэрмія – хімічная або ядзерная рэакцыя, якая суправаджаецца выдзяленнем цяпліні</i>
<b>-урыя</b>	грэч. мача	<i>піўрыя – выдзяленне гною з мачой пры запаленчых захворваннях нырак, мачавых шляхоў, чалясніцы</i>
<b>-фагія</b>	грэч. указвае на працэсы паглынання, пажырання	<i>бактэрыяфагі – вірусы, якія заражаюць бактэрыяльныя клеткі</i>
<b>-філія</b>	грэч. адпавядае паняццям “схільнасць”, “любоў да чаго-небудзь”	<i>гемафілія – спадчыннае захворванне, звязанае з парушэннем каагуляцыі,</i>

		<i>якое суправаджаецца кровазліццём</i>
<b>-фоб/-фобія</b>	грэч. страх, боязь, нецярпімасць	<i>аэрафобія – боязь скразнякоў</i>
<b>-цыстыт</b>	грэч. пухыр; запаленне слізістай абалонкі мачавога пухыра; запаленне якога-небудзь органа	<i>дакрыёцыстыт – запаленне слёзнага мяшка</i>
<b>-цытоз/-цыты</b>	грэч. клетка/клеткі	<i>фагацытоз - працэс, калі клеткі захопліваюць і пераварваюць цвёрдыя часцінкі</i>
<b>-цэноз</b>	грэч. агульны, сукупны	<i>біяцэноз – сукупнасць арганізмаў ці іх аб'яднанняў</i>
<b>-цэфал/-цэфалія</b>	грэч. галава	<i>гідрацэфалія – наяўнасць збыткоўнай цэрэбраспінальнай вадкасці ў сістэме жалудачкаў</i>
<b>-ятрыя</b>	грэч. лячэнне; абазначае пэўную галіну медыцыны	<i>педыятрыя – навук аб асаблівасцях і хваробах дзіцячага арганізма</i>
<b>-эктазія</b>	грэч. расцягненне, расшырэнне поласцевых сасудаў і тканак	<i>ангіэктазія – трывалае расшырэнне сасудаў</i>

➤ **Пачатковыя тэрмінаэлементы запазычаных клінічных тэрмінаў:**

<b>Тэрмінаэлемент</b>	<b>Значэнне і паходжанне тэрмінаэлемента</b>	<b>Прыклады тэрмінаў</b>
<b>аданта-</b>	грэч. зуб	<i>аданталогія – раздзел стаматалогіі, які вывучае будову зубоў, іх хваробы і лячэнне</i>
<b>адапта-</b>	лац. прыстасаванне	<i>адаптагенны – лекавыя прэпараты расліннага паходжання, якія павышаюць адаптацыю арганізма да неспрыяльных умоў жыцця</i>
<b>адэна-</b>	грэч. залоза	<i>адэнакарцынома – рак залозы</i>
<b>акра-</b>	грэч. які адносіцца да	<i>акрадэрматыт – група</i>

	канечнасцей, органаў, частак цела	<i>хвароб з выключным або пераважным пашкоджаннем скуры канечнасцей</i>
<b>аксі-</b>	грэч. кіслы, частка абазначае прысутнасць кіслароду ў злучэннях або сумесях	<i>ексігенатар – апарат, які замяняе лёгкія ў час хірургічнай аперацыі</i>
<b>ала-</b>	грэч. выражае паняцце “іншы”	<i>алалія – адсутнасць або абмежаванне маўлення ў дзяцей у выніку недаразвіцця або паражэння моўных участкаў кары вялікіх паўшар’яў галаўнога мозгу</i>
<b>аліга-</b>	грэч. паказвае на малую колькасць, нешматлікасць чаго-небудзь	<i>алігафрэнія – прыроджанае або набытае ў раннім узросце псіхічнае недаразвіццё чалавека</i>
<b>ана-</b>	грэч. уверх, абазначае рух угору, падмацаванне, паўторнае або зваротнае дзеянне	<i>анабалізм – сукупнасць рэакцый рэчываў у арганізме, якія суправаджаюцца ўтварэннем складаных арганічных злучэнняў</i>
<b>ангія-</b>	грэч. сасуд, паказвае на адносіны да сасудзістай сістэмы	<i>ангіяграфія – рэнтгенаграфічнае абследаванне крывяносных сасудаў розных органаў шляхам увядзення ў іх кантрасных рэчываў</i>
<b>андра-</b>	грэч. мужчына, паказвае адносіны да мужчыны або мужчынскага полу	<i>андрагінія – наяўнасць у асобіны аднаго полу прымет другога полу</i>
<b>аніза-</b>	грэч. неаднолькавы	<i>анізаметрыя – неаднолькавы зрок абодвух вачэй</i>
<b>антрапа- /антрап-</b>	грэч. чалавек	<i>антрапагенетыка – генетыка чалавека</i>
<b>арта-</b>	грэч. прамы, правільны	<i>артагнатыя – адзін з відаў правільнага прыкусу</i>
<b>артра-</b>	грэч. сустаў	<i>артадэз – хірургічная</i>

		<i>операцыя па стварэнні поўнай нерухомасці сустава, каб вярнуць страчаную апораздольнасць канечнасці</i>
<b>астэа-</b>	грэч. косьць	<i>астэаміэліт – запаленне касцявога мозгу</i>
<b>аўта-</b>	грэч. сам	<i>аўтавакцына – лекавая вакцына, прыгатаваная з мікробаў, якія ўзятыя з арганізма таго хворага, для лячэння якога яна выкарыстоўваецца</i>
<b>афтальма-</b>	грэч. выражае паняцці “вочы”, “хвароба вачэй”	<i>афтальмаплегія – адначасовы параліч усіх чэрапнамазгавых нерваў, якія інэрвуюць вочныя мышцы</i>
<b>аэра-</b>	грэч. паветра	<i>аэраатыт – захворванне сярэдняга вуха, якое можа развівацца пры перападах бараметрычнага ціску</i>
<b>бара-</b>	грэч. ціск	<i>барарэцэптары – рэцэптары, якія рэгулююць узровень крывянога ціску</i>
<b>бі-/ды-</b>	грэч. двойчы	<i>біваленты – пары з’яднаных паміж сабой гамалагічных храмасом, якія ўтвараюцца пры дзяленні клетачнага ядра дыкарыён – пара збліжаных гаплоідных ядзер у адной клетцы</i>
<b>бальнеа-</b>	лац. лазня, ванна купанне	<i>бальнеалогія – раздзел медыцыны, які вывучае хімічны склад і ўздзеянне на арганізм мінеральных водаў і грязяў</i>
<b>бласта-/бласты-</b>	грэч. паказвае на сувязь з зародкам	<i>бластэя – гіпатэтычная аднаслойная форма першай стадыі эвалюцыйнага развіцця арганізма</i>

<b>брахі-</b>	грэч. кароткі	<i>брахіморфнасць – тып прапорцыі цела чалавека, калі шырокае тулава і кароткія канечнасці</i>
<b>венера-</b>	лац. ад імя старажытнарымскай багіні Венеры – багіні кахання	<i>венералогія – галіна медыцыны, якая займаецца вывучэннем і лячэннем венерычных хвароб</i>
<b>вене-</b>	лац. вена	<i>венесекцыя – ускрыццё вены для пералівання крыві, увядзення ў вену лекавых прэпаратаў</i>
<b>вібра-</b>	лац. дрыжу, вагаюся	<i>вібратапія – прымяненне механічных ваганняў у лячэбных мэтах</i>
<b>гала-</b>	лац. соль	<i>галагены – хімічныя элементы, якія пры злучэнні з металамі даюць солі</i>
<b>гальвана-</b>	італ. ад прозвішча італьянскага фізіка; які мае адносіны да хімічнай крыніцы электрычнага току	<i>гальванакаўстыка – прыпяканне тканак цела металічнымі наканечнікамі, разагрэтымі электрычным токам</i>
<b>гамеа-/гомеа-</b>	грэч. падобны, аднолькавы	<i>гамеапатыя – метады лячэння хваробы малымі дозамі таголякарства, якое ў вялікіх дозах выклікае ў чалавека з’явы, падобныя на сімптомы самой хваробы</i>
<b>гастра-</b>	грэч. страўнік	<i>гастраэнтэрыт – запаленчае захворванне слізістай абалонкі страўніка і тонкіх кішак</i>
<b>гелія-</b>	грэч. сонца	<i>геліятэрапія – лячэнне сонечным апраменьваннем</i>
<b>гема-/гемата-</b>	грэч. кроў	<i>гемадыяліз – метады ачышчэння крыві пры захворванні нырак апаратам штучнай ныркі</i>

<b>гемі-</b>	грэч. напалавіну, напалову, паў	<i>гемінапсія – выпадзенне ў кожным воку палавіны поля зроку</i>
<b>гэтэра-</b>	грэч. іншы, другі	<i>гэтэразігота – клетка або арганізм, якія маюць у спадчынным наборы розныя формы таго ці іншага гена</i>
<b>гігра-</b>	грэч. вільготны	<i>гідрастат – прыбор, у якім падтрымліваецца нязменная вільготнасць</i>
<b>гідра-</b>	грэч. вада	<i>гідрадэніт – гнойнае запаленне потавых залоз</i>
<b>гіна-/гінека-</b>	грэч. жанчына	<i>гінекамастыя – празмернае павелічэнне ў мужчын малочных залоз як адна з прыкмет фемінізацыі</i>
<b>гіста-</b>	грэч. тканка	<i>гістапратэктары – лекавыя прэпараты, якія зніжаюць пашкоджанне слізістай страўніка</i>
<b>гліка-</b>	грэч. салодкі, паказвае на адносіны да цукроў	<i>глікаліпіды – тлушчападобныя рэчывы, якія змяшчаюць вугляводы</i>
<b>дактыла-</b>	грэч. палец	<i>дактыліт – запаленне пальца, выкліканае спецыфічнай інфекцыяй</i>
<b>дэрма-/дэрмата-</b>	грэч. скура	<i>дэрматызы – хваробы скуры і яе прыдаткаў (валасоў, ногцяў)</i>
<b>ідыя-</b>	грэч. свой, уласны	<i>ідыятыя – псіхічная хвароба, цяжкая форма разумовай адсталасці</i>
<b>іза-</b>	грэч. роўны, аднолькавы	<i>ізатанія – аднолькавасць ціску</i>
<b>імуна-</b>	лац. свабодны, некрануты, выражае паняцце “іmunітэт”	<i>імунадэпрэсія – зніжэнне стойкасці арганізма, звязанае з аслабленнем дзеяння яго прыродных апорных механізмаў</i>
<b>карба-</b>	лац. вугаль	<i>карбален – лекавы прэпарат, сродак, які</i>

		<i>садзейнічае адсорбцыі, пры мэтэарызме і дыспенсіі</i>
<b>кардыё-/кардыя-</b>	грэч. сэрца	<i>кардыясклероз – захворванне, звязанае з разрастаннем у міякардзе злучальнай тканкі</i>
<b>ката-</b>	грэч. зверху ўніз	<i>каталепсія – стан поўнай нерухокасці, які ўзнікае пры моцным хваляванні пад уздзеяннем гіпнозу</i>
<b>крыпта-</b>	грэч. схаваны, патаемны	<i>крыптамнезія – парушэнне памяці, пры якім знікае розніца паміж сапраўднымі падзеямі і падзеямі, убачанымі ў сне або пачутамі ці прачытанымі</i>
<b>крыя-</b>	грэч. холад, мароз, лёд	<i>крыятэрапія – лячэнне холадам як болесуцішальным сродкам</i>
<b>ксена-</b>	грэч. чужы, чужародны	<i>ксенабіётыкі – чужародныя для арганізмаў злучэнні (пестыцыды, прэпараты бытавой хіміі, лекавыя сродкі і г.д.)</i>
<b>ксера-</b>	грэч. сухі	<i>ксерадэрмія – павышаная адчувальнасць скуры да ўльтрафіялетавых прамянёў</i>
<b>лакта-</b>	грэч. малако	<i>лактацыя – працэс утварэння і выдзялення малака малочнымі залозамі</i>
<b>мама-</b>	лац. грудзі	<i>мамаграфія – рэнтгеналагічнае даследаванне малочных залоз</i>
<b>макра-/мега-</b>	грэч. вялікі	<i>макрацытоз – павышаная колькасць макрацытаў у крыві мегакарыяцыты – буйныя клеткі касцявога мозгу, якія ўтвараюць трамбацыты</i>

<b>мез-/меза-</b>	грэч. сярэдні, прамежкавы	<i>мезатэлій – разнавіднасць эпітэлію, які высцілае серозныя абалонкі паражнін цела</i>
<b>мета-</b>	грэч. пасля, за, цераз, сярод, паводле	<i>метабалізм – абмен рэчываў</i>
<b>міё-/мія-</b>	грэч. мышца	<i>міёма – дабраякасная пухліна з мышачнай тканкі</i>
<b>міэла-</b>	грэч. касцявы мозг	<i>міэліт – запаленне спіннага мозгу</i>
<b>мія-</b>	грэч. мышца	<i>міятанія – прыроджаная мышачная слабасць ад парушэння абмену рэчываў і пашкоджання спіннага мозгу</i>
<b>мона-/мана-</b>	грэч. адзін	<i>монагібрыд – арганізм, які паходзіць ад бацькоў, якія генетычна адрозніваюцца паміж сабой толькі адной прыметай</i>
<b>мута-</b>	лац. змяняю	<i>мутагены – фактары, якія выклікаюць мутацыю</i>
<b>наза-</b>	грэч. хвароба	<i>назаграфія – раздзел медыцыны, які займаецца апісаннем хвароб</i>
<b>нана-</b>	грэч. гном, карлік, абазначае дзесяцічныя дольныя адзінкі	<i>нанамедыцына – назіранне, выпраўленне, канструяванне і кантроль над біялагічнымі сістэмамі чалавека на малекулярным узроўні з выкарыстаннем нанапрыладаў і нанаструктур</i>
<b>нейра-/неўра-</b>	грэч. нерв	<i>нейраглія – тканка нервовай сістэмы арганізма, у якой размешчаны нейроны і іх адросткі</i>
<b>нефра-</b>	грэч. нырка	<i>нефраптоз – рухомасць ныркі</i>
<b>ота-/ата-</b>	грэч. вуха	<i>отаскапія – метада даследавання вуха пры</i>



		<i>дапамозе отаскопа (вушнога люстэрка)</i>
<b>пада-</b>	лац. нага	<i>падолаг – спецыяліст, які займаецца праблемамі ступні – мазолямі, натоптышамі, бародаўкамі, расколінамі, хваробамі пазногцевай пласціны пальца</i>
<b>палі-/полі-</b>	грэч. многа	<i>паліноз – алергічная хвароба, абумоўленая ўдыханнем пылку раслін</i>
<b>пан-</b>	грэч. які ахоплівае ўсё	<i>пандактыліт – гнойнае паражэнне ўсіх тканак пальца косці</i>
<b>пата-/пат-</b>	грэч. боль, пакута	<i>паталогія – адхіленне ад нормы жыццядзейнасці арганізма</i>
<b>піра-</b>	грэч. агонь	<i>піраманія – хваравітая цяга да падпалаў</i>
<b>псіха-</b>	грэч. душа	<i>псіханеўроз – захворванне цэнтральнай нервовай сістэмы функцыянальнага характару</i>
<b>рэнтгена-</b>	ням. ад прозвішча нямецкага фізіка, выражае паняцце “звязаны з выкарыстаннем рэнтгенаўскіх промняў”	<i>рэнтгеналогія – раздзел медыцыны, які вывучае прымяненне рэнтгенаўскіх прамянёў з мэтай дыягностыкі і лячэння некаторых захворванняў</i>
<b>склера-</b>	грэч. цвёрды	<i>склератамія – хірургічная аперацыя пры глаўкоме</i>
<b>тэле-</b>	грэч. далёка	<i>тэлегонія – уплыў мужчынскіх палавых гармонаў на жаночы арганізм, які праяўляецца ў з’яўленні ў іх наішчадкаў ад іншага бацькоўскага арганізма прымет, што былі ўласцівы мужчынскай асобіне, з якой жанчына ўступала ў палавыя</i>

		<i>адносіны раней</i>
<b>тэрма-</b>	грэч. цяпло, тэмпература	<i>тэрманестэзія – страта адчування тэмпературы</i>
<b>фізія-</b>	грэч. прырода	<i>фізіялогія – навука аб жыццядзейнасці і функцыях жывых органаў, асобных органаў і тканак</i>
<b>экса-</b>	грэч. звонку, знешні	<i>эксантэма – скурны высып пры ўздзеянні на скуру фізічных, хімічных, біялагічных фактараў пры функцыянальным расстройстве нервовай сістэмы, пры інфекцыйных захворваннях</i>
<b>энда-/энта-</b>	грэч. унутры	<i>эндалімфа – вадкасць, якая запаўняе лабірынт унутранага вуха</i>
<b>энтэра-</b>	грэч. кішка	<i>энтэракаліт – агульнае паражэнне тонкага і тоўстага кішэчніка</i>

**2. Практычныя заданні** (*практычныя заданні прапануюцца на выбар выкладчыка*).

**VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літара Н).**

**VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя адказы*

**1. Клінічная тэрміналогія - самы складаны раздзел медыцынскай тэрміналогіі:**

- 1) так;
- 2) не.

**2. Базавымі тэрмінаэлементамі для клінічнай тэрміналогіі з'яўляюцца грэчаскія найменні:**

- 1) так;
- 2) не.

**3. Спецыялізацыя медыцынскай тэрміналогіі праяўляецца ў распаўсюджванні грэка-лацінскіх элементаў:**

- 1) так;

2) не.

**4. Асноўнай адзінкай клінічнай тэрміналогіі з'яўляецца слова:**

1) так;

2) не.

**5. Адзначце характэрнае для тэрмінаэлемента:**

1) неабходны для разумення тэрміна;

2) можа быць прыстаўкай;

3) можа быць суфіксам;

4) у медыцынскім тэрміне заўсёды адзін тэрмінаэлемент;

5) тэрмінаэлемент не можа быць самастойным словам.

**6. У медыцыне тэрміналагічным ключом называюць спіс элементаў слоў і правіл утварэння міжнародных тэрмінаў:**

1) так;

2) не.

**7. Адзначце суфіксы, якія з'яўляюцца медыцынскімі тэрмінаэлементамі:**

1) -ыт (мастыт);

2) -нік (градуснік);

3) -асць (дэбільнасць);

4) -ома (фіброма);

5) -оз (артроз).

**8. Адзначце медыцынскія тэрміны, якія ўтрымліваюць тэрміналагічныя ключы:**

1) дыханне;

2) страўнік;

3) захворванне;

4) лапараскапія;

5) педыятрыя.

**9. Адзначце медыцынскія тэрміны, якія ўтрымліваюць лацінскія тэрмінаэлементы:**

1) ішыяс;

2) мікоз;

3) гаплаідыя;

4) венералогія;

5) мамограф;

**10. Адзначце медыцынскія тэрміны, у якіх тэрмінаэлемент з'яўляецца пачатковым:**

1) артафарыя;

2) астэамаляцыя;

3) паліклініка;

4) целасклад;

5) тыфліт.

### **VIII. Абагульненне заняткаў.**

#### **IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэарэтычных пытанняў па тэме №10 “Сучасныя тэндэнцыі развіцця і ўтварэння медыцынскай тэрміналогіі”.
2. Падрыхтоўка вусных паведамленняў (прэзентацый) на тэмы:
  - ✓ Міхаіл Гамаліцкі – прафесар фізіялогіі.
  - ✓ Беларускія вучоныя-педыятры.
  - ✓ Васіль Антонавіч Лявонаў – фундатар педыятрычнай школы Беларусі.
  - ✓ Кароткая характарыстыка накірункаў педыятрыі.
  - ✓ Віктар Аркадзьевіч Міхельсон – вядомы беларускі дзіцячы хірург.
  - ✓ Ірына Міхайлаўна Лысенка – вядомы ўрач-педыятр з Віцебска.

## **Заняткі №10**

### ***Сучасныя тэндэнцыі развіцця і ўтварэння медыцынскай тэрміналогіі***

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Акрэсліць фактары сучаснага развіцця медыцынскай прафесійнай лексікі, асноўныя тэндэнцыі сучаснага тэрмінаўтварэння.
2. Вучыць аналізаваць будову запазычаных медыцынскіх тэрмінаў і самастойна складаць іх пры дапамозе грэка-лацінскіх тэрмінаэлементаў.
3. Удасканальваць і назапашваць медыка-педыятрычную прафесійную лексіку ўласнабеларускага паходжання.
4. Развіваць навыкі аналізу вузкаспецыяльнай медыка-педыятрычнай лексікі, правапісу медыцынскіх запазычаных тэрмінаў.
5. Вучыць перакладу тэкстаў на педыятрычныя тэмы з рускай мовы на беларускую.
6. Выхоўваць пачуццё патрыятызму да нацыянальнай гісторыі і беларускай мовы.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Фактары сучаснага развіцця медыцыны і медыцынскай прафесійнай лексікі.
2. Асноўныя тэндэнцыі сучаснага развіцця медыцынскай тэрміналогіі.
3. Класіфікацыя тэрмінаў-неалагізмаў у беларускай медыцынскай тэрміналогіі.
4. Спосабы ўтварэння новай медыцынскай тэрміналогіі.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### ***1. Фактары сучаснага развіцця медыцыны.***

##### ***2. Асноўныя тэндэнцыі развіцця медыцынскай тэрміналогіі:***

- 1) напрамкі медыцыны, якія з'яўляюцца асновай папаўнення медыцынскай тэрміналогіі;
- 2) інтэграцыя навук як спосаб развіцця медыцынскай тэрміналогіі;
- 3) узнікненне эмацыянальна афарбаванай медыцынскай тэрміналогіі.

##### ***2. Класіфікацыя неалагізмаў у беларускай медыцынскай тэрміналогіі (пры адказе назваць 1-2 прыклады з кожнай галіны неалагізмаў).***

##### ***4. Спосабы ўтварэння новай медыцынскай тэрміналогіі:***

- 1) класіфікацыя спосабаў ўтварэння тэрмінаў-неалагізмаў;
- 2) новыя спосабы ўтварэння новых медыцынскіх тэрмінаў.

## V. Практычная частка заняткаў:

### 1. Дапаможныя матэрыялы:

- *класіфікацыя тэрмінаў-неалагізмаў у беларускай медыцынскай тэрміналогіі:*

<i>Галіна</i>	<i>Прыклады</i>
Новыя медыцынскія накірункі	<p><u>Тэлеmedыцына</u> - выкарыстанне камп'ютарных і тэлекамунікацыйных тэхналогій для абмену медыцынскай інфармацыяй. Таксама выкарыстоўваецца (радзей) тэрмін “дыстанцыйная медыцына”.</p> <p><u>Камп'ютарная хірургія</u> - хірургічная канцэпцыя і набор метадаў, якія выкарыстоўваюць камп'ютарныя тэхналогіі для перадаперацыйнага планавання, а таксама для накірунку і выканання хірургічных умешванняў. Камп'ютарная хірургія з'яўляецца вядучым фактарам развіцця рабатацізаванай хірургіі.</p> <p><u>Тэлехірургія</u> - працэдура, якая выконваецца аддалена. Хірургічныя задачы вырашаюцца непасрэдна з дапамогай рабатацізаванай сістэмы, якая кіруецца хірургам на аддаленым вузле.</p> <p><u>Рабатацізаваная хірургія</u> - хірургія з выкарыстаннем робата падчас аперацыі.</p> <p><u>Нанамедыцына</u> - медыцынскае выкарыстанне нанатэхналогій.</p> <p><u>Псіханейраімуналогія</u> (англ. psychoneuroimmunology, PNI) - сфера медыцыны, якая вывучае працэсы функцыянальнага ўзаемадзеяння нервовай сістэмы арганізма чалавека і яго псіхікі з рознымі аддзеламі яго імуннай сістэмы (сінонім паняццяў “псіхаімуналогія” і “псіхаэнданейраімуналогія”).</p> <p><u>Наркалогія</u> (ад ст.-грэч. <i>νάρκη</i> “здранцвенне, сон”) і <i>λόγος</i> “вучэнне”) - сфера медыцыны, якая вывучае праявы наркаманіі, таксікаманіі і хранічнага алкагалізму і распрацоўвае метады іх дыягностыкі, лячэння і прафілактыкі.</p> <p><u>Сексалогія</u> - раздзел медыцыны, які вывучае ўсе праявы сексуальнасці, сексуальныя паводзіны людзей, фізіялогію і псіхасексуальнае развіццё.</p>

	<p><u>Фітакасметалогія</u> - накірунак у касметалогіі, якія распрацоўвае сродкі догляду за скурай твару і цела на аснове раслін, якія дабратворна ўплываюць на здароўе людзей.</p> <p><u>Лічбавая медыцына</u> - гэта сукупнасць метадаў паляпшэння медыцынскай дзейнасці шляхам стварэння новых спосабаў апрацоўкі вялікіх аб'ёмаў дадзеных, дадатку спецыяльных сервісаў для пацыентаў, дактароў і тэкспертаў ў сферы аховы здароўя.</p>
Назвы прафесій	<p><u>Кансультат па здаровай старасці</u> (герантакансультант) - гэта спецыяліст медыка-сацыяльнай сферы, які распрацоўвае аптымальныя рашэнні праблем насельніцтва, якое старэе.</p> <p><u>Біяфармаколаг</u> - спецыяліст па стварэнні новых біяпрэпаратаў - лячэбных сродкаў, якія атрымліваюць пры дапамозе жывых біялагічных спістэм, тканак арганізмаў, біятэхналогій.</p> <p><u>Тэлехірург</u> - гэта асобы медыцынскі спецыяліст, які можа працаваць з пацыентам аддалена, выкарыстоўваючы розныя тэхнічныя прыборы і робатаў.</p> <p><u>Клетачны біёлаг</u>, або спецыяліст па вырошчванні штучных органаў, - спецыяліст, задача якога ствараць спецыяльную тканку і органы, якія можна імплантаваць у арганізм хворага чалавека без паследстваў для здароўя.</p> <p><u>Кансультант па падборы генетычных прымет</u> - спецыяліст, які займаецца паляпшэннем чалавечага генома.</p> <p><u>Малекулярны дыетолаг</u> - спецыяліст, які распрацоўвае індывідуальны план харчавання, зыходзячы з унікальных асаблівасцей чалавека і яго рэакцый на тую ці іншую ежу.</p>
Медыцынскія тэхналогіі	<p><u>Нілацінібная тэрапія</u> - выкарыстанне тысінгу (ці нілацінібу) для лячэння пры лейкозе.</p> <p><u>Льюцінг</u> - фіксацыя рэстаўрацыі пры пратэзаванні зубоў як пры дапамозе цэменту, так і пры дапамозе бондзінгавага агента ці кампазітнага фіксуючага агента.</p> <p><u>Ліпаліфтынг</u> (ліпафілінг) - гэта малатраўматычная метадыка пластыкі твару і цела, у ходзе якой такі</p>

прыродны напаўняльнік, як тлушч, трансплантуюць з донарскай часткі цела ў зону, якая патрабуе эстэтычнай карэкцыі.

Плазмаліфтынг (плазматэрапія) - гэта метады ін'екцыйнай касметалогіі, які прадугледжвае ўвядзенне пад скуру пацыента ўласнай плазмы крыві, якая ўзбагачаная трамбацытамі.

Мезатэрапія - гэта лячэбныя ін'екцыі ў сярэдні пласт скуры індывідуальна складзеных кактэйляў з вітамінаў, мінералаў, амінакіслот.

Біярэвіталізацыя - гэта біялагічнае ажыўленне скуры, адзін з метадаў мезатэрапіі твару. Пры біярэвіталізацыі ін'екцыі гіялуранавай кіслаты робяць у глыбокія пласты дэрмы.

3D-біяпрынтынг (3D-біядрук) - тэхналогія стварэння аб'ёмных мадэляў на клетачнай аснове з выкарыстаннем 3D-друку, пры якой захоўваюцца функцыі і жыццядзейнасць клетак.

Лазарная тэрапія (сінонімы: лазаратэрапія, ЛТ, нізкаінтэнсіўная лазарная тэрапія, low-level laser therapy, LLLT) - адзін з відаў фізіятэрапіі, заснаваны на выкарыстанні вывучэння аптычнага дыяпазону, крыніцай якога з'яўляецца лазер, асаблівасцю такой светавой плыні з'яўляецца наяўнасць адной фіксаванай даўжыні хвалі (монахраматычны свет).

Лапараскапія (ст.-грэч. Λαπάρα - пахвіна, чэрава + ст.-грэч. Σκοπέω - гляджу) - сучасны метады хірургіі, калі аперацыі на ўнутраных органах праводзяць праз невялікія (звычайна 0,5-1,5 см) адтуліны, у той час калі падчас традыцыйнай хірургіі патрабуюцца вялікія разрэзы.

Экстракарпаральнае апладненне (ад лац. extra - зверху, знадворку і лац. corpus - цела, г.зн. апладненне па-за целам, скар. ЭКА) - дапаможная рэпрадуктыўная тэхналогія, часцей за ўсё выкарыстоўваецца ў выпадку бясплоддзя.

Кланіраванне - з'яўленне натуральных шляхам ці атрыманне некалькіх генетычна ідэнтычных арганізмаў шляхам бясполога размнажэння ці партэнагенезу.

Ксенатрансплантацыя (ад грэч. Ξένος - "чужы" і трансплантацыя - "перанос"), ці міжвідавая



	<p>трансплантацыя, трансплантацыя органаў тканак і/ці клетачных арگانідаў ад арганізмаў аднаго біялагічнага віда ў арганізм ці яго частку іншага біялагічнага віда.</p> <p><u>Функцыянальная магнітна-рэзанансная тамаграфія</u>, Функцыянальная МРТ ці ФМРТ (англ. Functional magnetic resonance imaging) - разнавіднасць магнітна-рэзананснай тамаграфіі, якая праводзіцца з мэтай вымярэння гемадынамічных рэакцый (зменаў у току крыві), выкліканых нейроннай актыўнасцю галаўнога ці спіннага мозгу.</p>
Гаджаты	<p><u>Нанакансула</u> (таксама <u>калаідасома</u>) (англ. nanocapsule) – наначастка, што складаецца з палімернай, ліпіднай ці іншай абалонкі, якая атачае яе ўнутраную паражніну ці змесціва.</p> <p><u>Мікрабрашы</u> (ад англ. microbrush – мікраскапічны пэндзаль) – зручнае прыстасаванне, якое выкарыстоўваюць для працэдур карэкцыі броваў ці веек.</p> <p><u>Літатрыптар дыстанцыйны</u> - спецыялізаваная прылада, якая ўздзейнічае на канкрэменты пасродкам ударнай хвалі.</p> <p><u>Пінлей</u> (ад англ. pinlay) – укладка, якая перакрывае ўсе грудкі. Гэтая ўкладка ўмацоўваецца ў зубе з дапамогай штыфтоў (пінаў), якія размяшчаюцца ў цвёрдых тканках зуба.</p> <p><u>Біяпратэз</u> – пратэз, які прыводзіцца ў дзеянне электрычнымі сігналамі, якія зыходзяць ад мускулаў.</p> <p><u>Экзашкілет</u> (ад грэч. ἔξω – знешні і σκελετος – шкілет) – прылада для папаўнення страчаных функцый, павелічэння моцы мышцаў чалавека і пашырэння амплітуды рухаў за кошт знешняга каркаса і прыводзячых частак, а таксама для перадачы нагрузцы пры пераносе грузу праз знешні каркас у апорную пляцоўку ступні экзашкілета.</p> <p><u>Вокапісец</u> – прылада, створаная даследчыкамі з Ebeling Group, Not Impossible Foundation и Graffiti Research Lab. У аснове тэхналогіі – танныя акуляры, якія адсочваюць рух вачэй. Акуляры маюць праграмнае забеспячэнне з адкрытым зыходным</p>

	<p>кодам. Яны дазваляюць людзям, якія пакутваюць на нервова-мышачны сіндром, зносіцца, маючы ці запісваючы на экране пры дапамозе фіксавання руху вачэй ці пераўтварэння яго ў лініі на дысплеі.</p> <p><u>Лічбавая таблетка</u> (таксама вядомая як “разумная таблетка”, датчык прыёму ўнутр) – гэта фармацэўтычная лекавая форма, якая ўтрымлівае датчык прыёму таблеткі. Датчык пачынае перадаваць медыцынскія дадзеныя пасля яе ўжывання (лічыцца часткай лічбавай медыцыны).</p>
<p>Назвы новых захворванняў</p>	<p><u>Гласафобія, ці лагафобія</u> (ад ст.-грэч. λόγος – слова, маўленне ці γλῶσσα – мова) – дакучлівы страх перад маўленнем, звязаны з логанеўрозам (заіканнем) і мутызмам.</p> <p><u>Графаманія</u> (ад грэч. γράφω – пісаць, чарціць, маляваць і грэч. μανία – запал, вар’яцтва, цяга) – паталагічнае імкненне да шматпісьменніцтва, да сачынення твораў, якія прэтэндуюць на публікацыю ў літаратурных выданнях, псеўданавуковых трактатаў і да т.п.</p> <p><u>Сіндром разбітага сэрца</u> – від неішэмічнай хваробы кардыяміяпатыі, пры якой развіваецца раптоўна мінуючае паніжэнне скарачальнасці міякарда (сардэчнай мышцы). Сіндром атрымаў сваю назву ў сувязі з тым, што слабасць міякарда можа выклікацца эмацыянальным стрэсам, напрыклад, смерцю каханага чалавека.</p> <p><u>Птушыны грып</u> (лац. grippus avium), класічная чума птушак, – вострая інфекцыйная вірусная хвароба птушак, якая характарызуецца паражэннем органаў стрававання, дыхання, высокай лятальнасцю каля 50%.</p> <p><u>Свіны грып</u> (англ. swine influenza) – умоўная назва захворвання людзей і жывёл, якое выклікаецца штамамі вірусу грыпу. Штамы, асацыіраваныя са ўспышкамі так званага свінога грыпу”, вынайзены сярод вірусаў грыпу сератыпу С і падтыпаў сератыпу А (А/Н1N1, А/Н1N2, А/Н3N1, А/Н3N2 і А/Н2N3).</p> <p><u>Сіндром набытага імунадэфіцыту (СНІД)</u> - стан, які развіваецца на фоне ВІЧ-інфекцыі і характарызуецца падзеннем колькасці CD4+ лімфацытаў,</p>

	<p>множналікавымі апартуністычнымі інфекцыямі, неінфекцыйнымі і пухліннымі захворваннямі.</p> <p><u>ВІЧ-інфекцыя</u> - марудна прагрэсавальнае захворванне, якое выклікаецца вірусам імунадэфіцыту чалавека (ВІЧ).</p> <p><u>Таксікаманія</u> (ад лац. toxicus “атрутны”, далей ад ст.-грэч. τοξικόν φάρμακον “атрута для стрэлаў” + ст.-грэч. μανία “запал, вар’яцтва, цяга”) - сукупнасць хваробных станаў, якія характарызуюцца цягай і прываыканнем да прыёму лекавых срэдкаў і іншых рэчываў, якія не адносяцца да наркатычных згодна дзяржаўнага “спісу, які кантралюецца” і міжнародным дамоўленасцям.</p> <p><u>Каранавірус, кавід (COVID-19)</u> – абрэвіатура ад англ. CoronaVirus Disease 2019 – каранавірусная інфекцыя 2019 года), <u>«карона»</u> – патэнцыйна цяжкая рэспіраторная інфекцыя, якая выклікаецца каранавірусам SARS-CoV-2 (2019-nCoV).</p> <p><u>Каранафобія</u> - паталагічны страх усяго, што звязана з каранавірусам.</p>
<p>Нетрадыцыйная, альтэрнатыўная медыцына</p>	<p><u>УВЧ</u> (ультравысокачастотная тэрапія) - методыка фізіятэрапіі, якая не мае дастатковых навуковых доказаў эфектыўнасці, у аснове якой ляжыць уздзеянне на арганізм пацыента высокачастотнага электрамагнітнага поля з частатой электрамагнітных ваганняў 40,68 МГц або 27,12 МГц.</p> <p><u>Ірыдалогія</u> (таксама вядомая як ірыдадаягностыка ці ірыдыягностыка) - гэта альтэрнатыўны медыцынскі накірунак, прыхільнікі якога сцвярджаюць, што ўзоры колеру і іншыя характарыстыкі вясёлкавай абалонкі вока могуць быць даследаваны для вызначэння інфармацыі пра сістэмнае здароўе пацыента.</p> <p><u>Гемасканаванне</u> - гэта дыягностыка кроплі капілярнай крыві, якая дазваляе ў рэжыме рэальнага часу ацніць функцыянальны стан клетак крыві і плазмы для выяўлення праблем ў працы арганізма. Гэты метады уяўляе сабой якаснае даследаванне (форма, памер, рухомасць і г.д.) толькі што ўзятай з пальца пацыента крыві на цёмнапольным мікраскопе.</p> <p><u>Біярэзананс</u> - накірунак у альтэрнатыўнай медыцыне, які заснаваны на існаванні так званай “шкалы частот” жывых арганізмаў і тканак, а таксама дэкларуе</p>

	<p>магчымасць атрымання тэрапеўтычнага эфекту пры асаблівым “рэзанансным” узаемадзеянні даказаных фізічных (электамагнітных) палёў або недаказаных (напрыклад, тарсіённых) з біялагічнымі аб’ектамі.</p> <p><u>Этнамедыцына</u> (этнічная, традыцыйная, народная медыцына) - навуковы накірунак, які вывучае паводле пісьмовых і вусных крыніц вопыт традыцыйнай медыцынскай практыцы розных народаў па ўсяму свету з культурнага і рэлігійнага пунктаў погляду, а менавіта: тлумачэнне прычын захворвання ў цэлым з выкарыстаннем мясцовых кліматычных, раслінных, мінеральных, жывёльных і іншых прыродных здараўленчых фактараў, а таксама шляхам духоўных практык.</p> <p><u>Біяхакінг</u> - паляпшэнне працы арганізма з дапамогай медыцынскіх прэпаратаў, харчавання, трэніровак і іншых метадаў.</p>
Анатамічныя неалагізмы	<p><u>Пласт Дзюа</u> - адзін з пластоў рагавой абалонкі вока. Яго адкрыццё, пра якое было аб’яўлена ў 2013 годзе, зрабіла карэктывы ва ўяўленні пра функцыянаванне чалавечага вока.</p> <p><u>Інтэрстыцыя</u> (interstitium) - вялізная анатамічная структура, ці больш дакладна сетка мікраскапічных каналаў, па якіх цыркулюе міжтканкавая вадкасць.</p> <p><u>Субкапсулярны праліфератыўны ачаг</u> - тонкія плоскія структуры, якія складаюцца галоўным чынам з імунных клетак (В-лімфацытаў, здольных пераўтварацца ў разнавіднасць Т-клетак, якія запамінаюць імунны адказ на інфекцыю), частка імуннай сістэмы.</p> <p><u>Нейрагліяльны орган</u> - спецыяльны орган у жывёл, які адказвае за ўспрыняцце болю. Ён размяшчаецца пад знешнім пластам скуры - эпідэрмісам - і складаецца з цесна пераплеценых нейронаў і дапаможных гліяльных клетак.</p>

➤ *Асноўныя спосабы ўтварэння неалагізмаў:*

<i>Спосаб утварэння</i>	<i>Асаблівасці</i>	<i>Прыклады</i>
Суфіксальны	Утварэнне розных часцін мовы	● <i>абсент</i> - <i>абсентызм</i> (форма хранічнага алкагалізму,

		<p>якая ўзнікае з прычыны злоўжывання абсентам);</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>васкула</b> - <b>васкуліт</b> (запаленне сценкі дробных крывяносных сасудаў);</li> <li>● <b>СНІД</b> - <b>снідавы</b> (уласцівы СНІДу, характэрны для яго);</li> <li>● <b>закадзіраваць</b> - <b>закадзіраванне</b> (тэрмін, які абазначае метады ўнушэння з мэтай лячэння тытунёвай, алкагольнай і наркатычнай залежнасці “за адзін сеанс”);</li> <li>● <b>біялакацыя</b> (здольнасць жывёл вызначаць у акаляючай прасторы становішча якіх-небудзь аб’ектаў (накірунак, адлегласць), атрымліваць інфармацыю пра гэтыя аб’екты (памеры, форма) або інфармацыю пра ўласную арыентацыю ў акаляючай прасторы (біяарыентацыя) - <b>біялакатар</b> (чалавек, які практыкуе біялакацыю).</li> </ul>
Прэфіксальны	Пры ўтварэнні новага слова часціна мовы не змяняецца	<ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>стрэсавы</b> (выкліканы якім-небудзь моцным уздзеяннем, стан павышанага нервовага напружання і перанапружання) - <b>антыстрэсавы</b> (накіраваны супраць стрэсу, на барацьбу з ім);</li> <li>● <b>кінезія</b> - <b>акінезія</b> (парушэнне нармальнага тонусу мышцаў);</li> <li>● <b>вітаміноз</b> - <b>авітаміноз</b> (хвароба, якая развіваецца пры недахопе або адсутнасці вітамінаў у ежы).</li> </ul>
Асноваскладанне (радзей	Утварэнне па мадэлі <i>назва галіны</i> + <i>логія</i>	● <b>вертэбрыялогія</b> (навука пра захворванні хрыбетніка і іх

словаскладанне)		<p>лячэнне);</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>ірыдалогія</b> (нетрадыцыйная медыцына, прыхільнікі якой сцвярджаюць, што ўзоры, колеры і іншыя характарыстыкі вясёлкавай абалонкі вока даюць інфармацыю пра здароўе пацыента);</li> <li>● <b>наркалогія</b> (галіна медыцыны, якая вывучае праявы наркаманіі, таксікаманіі і хранічнага алкагалізму);</li> <li>● <b>сексалогія</b> (галіна ведаў, якая комплексна вывучае сацыяльныя і псіхалагічныя ўзаемаадносіны палоў, а таксама фізіялогію і паталогію палавога жыцця).</li> </ul>
	Утварэнне па мадэлі назва галіны + тэрапія	<ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>фітатэрапія</b> (метады лячэння і прафілактыкі захворванняў, заснаваны на выкарыстанні лекавых раслін);</li> <li>● <b>іголкатэрапія</b> (накірунак у традыцыйнай кітайскай медыцыне, у якім уздзеянне на арганізм ажыццяўляецца спецыяльнымі іголкамі);</li> <li>● <b>лазератэрапія</b> (адзін з накірункаў фізіятэрапіі заснаванае на выкарыстанні выпраменьвання аптычнага дыяпазона лазера).</li> </ul>
	Іншыя мадэлі	<ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>адэнаміёма</b> (тканкавы комплекс пухліннага выгляду);</li> <li>● <b>анітэрапія</b> (метады лячэння пчаліным ядам);</li> <li>● <b>бараатыт</b> (запаленне сярэдняга вуха, якое ўзнікае рэзкага калыхання атмасфернага ціску);</li> </ul>

		<ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>біатып</b> (сукупнасць нязменных марфалагічных, фізіялагічных і псіхічных індыўідуальных уласцівасцей чалавека, якая вызначае развіццё яго індыўідуума);</li> <li>● <b>венесекцыя</b> (рассячэнне жылы скальпелем).</li> </ul>
Абрэвіяцыя	Поўная абрэвіяцыя	<ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>ВСП</b> (варыябельнасць сардэчнага рытму);</li> <li>● <b>ВАШ</b> (візуальная аналагавая шкала);</li> <li>● <b>МРТ</b> (магнітна-рэзанансная тэрапія);</li> <li>● <b>БАД</b> (біялагічна актыўная дабаўка);</li> <li>● <b>ЛДТ</b> (лімфадэнэктамія);</li> <li>● <b>МПД</b> (міжпазванковы дыск).</li> </ul>
	Частковая абрэвіяцыя	<ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>пнеўмаадэнома</b> (пнеўмацытарная адэнома);</li> <li>● <b>постдрэнаж</b> (пастуральны дрэнаж);</li> <li>● <b>патаанатомія</b> (паталагічная анатомія);</li> <li>● <b>спіральная КТ</b> (спіральная камп'ютарная тамаграфія);</li> <li>● <b>дыфзольнасць</b> (дыфузная здольнасць);</li> <li>● <b>гама-ГТ</b> (гамаглутамілтрансфераза);</li> <li>● <b>ДУЗ-сіндром</b> (сіндром дысемінаванага унутрысасудзістага згортвання).</li> </ul>
Эпонімы	гэта тэрмін, які ўтрымлівае ў сваім складзе ўласнае імя або ўтвораны ад уласнага імя	<ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>вілізіеў круг</b> (артэрыяльны круг галаўнога мозга; тэрмін атрымаў назву паводле працы англійскага ўрача-анатама Вілізія Томаса “Анатомія галаўнога мозга з дабаўленнем</li> </ul>

		<p>апісання нерваў і іх функцый”);</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>хвароба Альцгеймера</b> (нейрадэгенератыўнае захворванне; хваробу назвалі паводле імя нямецкага неўрапатолога і псіхіятра Алоіза Альцгеймера)</li> </ul>
Лексіка-семантычны спосаб (на аснове метафары)		<ul style="list-style-type: none"> <li>● <b>сіндром менеджара</b> (складанасць прыняцця рашэнняў праз страх памыліцца);</li> <li>● <b>сімптом мёртвых пальцаў</b> (следства сасудзістага спазму, калі адбываецца пры рэзкім пахаладанні і бледнасці пальцаў канечнасцей; сімптом акраасфіксіі).</li> </ul>

**3. Практычныя заданні** (практычныя заданні прапануюцца на выбар выкладчыка).

**VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літара О).**

**VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя адказы*

**1. Павелічэнне рызык і ўзнікненне эпідэміі - адзін з фактараў развіцця медыцынскай лексікі:**

- 1) так;
- 2) не.

**2. У медыцынскую тэрміналогію ўсё больш уключаюцца новыя анатамічныя тэрміны:**

- 1) так;
- 2) не.

**3. Развіццё міждысцыплінарных даследаванняў - адна з сучасных тэндэнцый развіцця медыцынскай тэрміналогіі:**

- 1) так;
- 2) не.

**4. Сучасная медыцынская тэрміналогія можа быць эмацыянальна афарбаванай:**

- 1) так;
- 2) не.



**5. Папаўненне медыцынскай лексікі тэрмінамі-неалагізмамі - сучасная тэндэнцыя яе развіцця:**

- 1) так;
- 2) не.

**6. Адзначце новыя медыцынскія тэрміны, якія з'яўляюцца сатаўнымі:**

- 1) лічбавая медыцына;
- 2) кансультант па здаровай старасці;
- 3) лазарная тэрапія;
- 4) фітакасметалогія;
- 5) кланіраванне.

**7. Адзначце тэрміны, якія з'яўляюцца абрэвіатурамі:**

- 1) ксенатрансплантацыя;
- 2) МРТ;
- 3) нанакансула;
- 4) УВЧ;
- 5) біярэзананс.

**8. Адзначце характэрнае для ўзнікнення новых тэрмінаў:**

- 1) запазычванні з грэчаскай мовы;
- 2) запазычванні з лацінскай мовы;
- 3) запазычванні з англійскай мовы;
- 4) уласнабеларускія тэрміны;
- 5) дыялектная лексіка.

**9. Адзначце спосабы тэрмінаўтварэння новых тэрмінаадзінак:**

- 1) прыставачна-суфіксальны;
- 2) эпонімы;
- 3) абрэвіяцыя;
- 4) на аснове метафары;
- 5) суфіксальны.

**10. Адзначце тэрміны, якія з'яўляюцца неалагізмамі:**

- 1) астэаміеліт;
- 2) кадьяграма;
- 3) інтэрстыцыя;
- 4) гемасканаванне;
- 5) каранафобія.

**VIII. Абагульненне заняткаў.**

**IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэарэтычных пытанняў па тэме №11 “Афіцыйна-справавы стыль”.
2. Падрыхтоўка вусных паведамленняў (прэзентацый) на тэмы:
  - ✓ Беларускамоўныя медыцынскія тэрміны.

- ✓ Беларуская педыятрычная тэрміналогія (на матэрыяле “Слоўніка медыцынскай тэрміналогіі В.І. Варанца”).
- ✓ Беларускія вучоныя-педыятры.
- ✓ Анатамічная тэрміналогія – аснова педыятрычнай тэрмінасістэмы.
- ✓ Дзіцячыя захворванні.

## Заняткі №11

### *Афіцыйна-справавы стыль*

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Ахарактарызаваць паняцце афіцыйна-справавога стылю, яго падстыляў, лексічных асаблівасцей і гісторыі развіцця.
2. Акрэсліць паняцце справавога дакумента, яго класіфікацыі, разнавіднасцей, асаблівасцей і мэт складання.
3. Вызначыць паняцце справавога ліста, яго класіфікацыі, разнавіднасцей, асаблівасцей і мэт складання.
4. Развіваць навыкі і ўменні аналізу тэкстаў афіцыйнага стылю і складання ўласных дзелавых папер.
8. Развіваць навыкі аналізу педыятрычнай прафесійнай лексікі, правапісу медыцынскіх запазычаных тэрмінаў.
9. Вучыць перакладу тэкстаў на педыятрычныя тэмы з рускай мовы на беларускую.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Гісторыя фарміравання афіцыйна-дзелавога стылю.
2. Паняцце афіцыйна-дзелавога стылю.
3. Лексічныя асаблівасці афіцыйна-дзелавога стылю.
4. Справавы дакумент і яго разнавіднасці.
5. Справавыя лісты і іх разнавіднасці.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### ***1. Гісторыя фарміравання афіцыйна-справавога стылю:***

- 1) прычыны ранняга вылучэння афіцыйна-справавога стылю;
- 2) развіццё афіцыйна-справавога стылю з канца XVII і да пачатку XX ст.;
- 3) асаблівасці фарміравання афіцыйна-справавога стылю ў 20-х гадах XX стагоддзя.

##### ***2. Паняцце афіцыйна-справавога стылю:***

- 1) сфера, мэты і формы (вусная і пісьмовая) афіцыйна-справавога стылю;
- 2) падстылі афіцыйна-справавога стылю;
- 3) асноўныя стылістычныя прыметы афіцыйна-справавога стылю.

##### ***3. Лексічныя асаблівасці афіцыйна-справавога стылю:***

- 1) паняцце спецыяльнай афіцыйнай лексікі і справавых тэрмінаў;

- 2) кароткая характарыстыка лексічных сродкаў афіцыйна-справавога стылю.

#### **4. Паняцце справавога дакумента:**

- 1) азначэнне справавога дакумента;
- 2) мэта стварэння справавога дакумента;
- 3) асноўныя прыметы справавога дакумента;
- 4) паняцце справаводства;
- 5) асаблівасці юрыдычнага афармлення справавога дакумента.

#### **5. Класіфікацыя справавых дакументаў.**

##### **6. Асабістыя дакументы:**

- 1) разнавіднасці асабістых дакументаў;
- 2) асаблівасці складання заявы;
- 3) асаблівасці складання рапарта;
- 4) асаблівасці складання аўтабіяграфіі;
- 5) асаблівасці складання распіскі.

##### **7. Распарадчыя дакументы:**

- 1) мэты стварэння распарадчых дакументаў;
- 2) асноўныя разнавіднасці распарадчых дакументаў;
- 3) асаблівасці складання загадаў;
- 4) асаблівасці складання ўказанняў;
- 5) асаблівасці складання пастаноў;
- 6) асаблівасці складання распараджэнняў.

##### **8. Адміністрацыйна-арганізацыйныя дакументы:**

- 1) асноўныя разнавіднасці адміністрацыйна-арганізацыйных дакументаў;
- 2) мэты стварэння справаздач;
- 3) мэты стварэння палажэнняў;
- 4) мэты стварэння інструкцый;
- 5) мэты стварэння пратаколаў.

##### **9. Інфармацыйна-даведачныя дакументы:**

- 1) асноўныя разнавіднасці інфармацыйна-даведачных дакументаў;
- 2) мэты стварэння актаў;
- 3) мэты стварэння дакладных запісак;
- 4) мэты стварэння тлумачальных запісак;
- 5) мэты стварэння службовых запісак;
- 6) мэты стварэння даведак.

**10. Паняцце справавога ліста:**

- 1) азначэнне справавога ліста;
- 2) агульная класіфікацыя справавых лістоў;
- 3) мэты стварэння справавых лістоў;
- 4) дзве вялікія групы справавых лістоў і іх агульная характарыстыка.

**11. Функцыянальныя разнавіднасці справавых лістоў:**

- 1) мэты стварэння ліста-просьбы;
- 2) мэты стварэння ліста-напаміна;
- 3) мэты стварэння ліста-пацвярджэння;
- 4) мэты стварэння ліста-запыта;
- 5) мэты стварэння ліста-адказа;
- 6) мэты стварэння ліста-прэтэнзіі.

**12. Справавыя лісты наводле спецыялізацыі:**

- 1) мэты стварэння суправаджальных лістоў;
- 2) мэты стварэння дагаворных лістоў;
- 3) мэты стварэння гарантыйных лістоў.

**13. Справавыя лісты на тэматычнай прымеце:**

- 1) мэты стварэння інфармацыйных лістоў;
- 2) мэты стварэння цыркулярных лістоў;
- 3) мэты стварэння лістоў-паведамленняў;
- 4) мэты стварэння камерцыйных лістоў.

**14. Асабістыя справавыя лісты:**

- 1) мэты і асаблівасці складання асабістага рэзюмэ;
- 2) тыпы асабістага рэзюмэ;
- 3) асаблівасці складання візітных картак;
- 4) віды візітных картак;
- 5) асаблівасці складання пісьмаў-падзяк.

**V. Практычная частка заняткаў:**

**1. Дапаможныя матэрыялы:**

- прыклад заявы:

Дэкану лячэбнага факультэта  
дацэнту Навойчыку А.І.  
студэнта I курса 3 групы  
Бандарца Андрэя Аляксандравіча

заява.

Прашу дазволіць датэрмінова здаць летнюю экзаменацыйную сесію ў сувязі з удзелам у чэмпіянаце ўніверсітэтаў па спартыўнай гімнастыцы.  
20 мая 2010 г. Подпіс

➤ прыклад рапарта:

Начальніку кафедры ваеннай падрыхтоўкі  
падпалкоўніку Януковічу П.І.

Рапорт

Прашу Вашага хадайніцтва перад вышэйшым камандаваннем аб вызваленні мяне, маёра А.В. Савянкова, ад выканання службовых абавязкаў тэрмінам на тры сутак, з 05.11.2010 г. па 07.11.2010 г., у сувязі з хваробай.

Да рапарта прыкладаю:

- 1) медыцынскае накіраванне ад 04.11.2010 г.;
- 2) даведку аб непрацаздольнасці ад 04.11.2010 г. № 256.

Выкладчык агульнавайскавай кафедры  
маёр \_\_\_\_\_ /А.В. Савянкоў/  
(подпіс)

04 лістапада 2010 г.

➤ прыклад аўтабіяграфіі:

Аўтабіяграфія

Я, Булай Таццяна Іванаўна, нарадзілася 2 чэрвеня 1991 года ў г. Баранавічы Брэсцкай вобласці ў сям'і ўрачоў. Мой бацька, Булай Іван Віктаравіч, 1960 года нараджэння, адукацыя вышэйшая, працуе ўрачом-анестэзіёлагам. Маці, Булай Ганна Уладзіміраўна, 1963 года нараджэння, адукацыя вышэйшая, працуе ўрачом-тэрапеўтам.

У 1998 годзе я пайшла вучыцца ў сярэдняю агульнаадукацыйную школу №2 г. Баранавічы, якую скончыла ў 2009 годзе.

У 2009 годзе паступіла ў Віцебскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт. Зараз з'яўляюся студэнткай 1 курса лячэбнага факультэта.

Не замужам.

Мой адрас: г. Баранавічы, вул. Жукава, д.10, к.8, кв.52.

12 чэрвеня 2010 г.

(подпіс)

➤ прыклад распіскі:

*Распіска*

Я, Малажайка Сяргей Мікалаевіч, пашпарт МР1234567, выдадзены Ленінскім РАУС 11.12.2009., зарэгістраваны і пражываю на адрасе г. Мінск, вул. Каралёва, д.1, кв.2. Я 12 лютага 2010 года атрымаў ад Венскага Дзмітрыя Паўлавіча, пашпарт МР2345678, выдадзены Кастрычніцкім РАУС г. Мінска 12.12.2010, зарэгістраваны на адрасе г. Мінск, вул. Пераможцаў, д. 323, кв. 42, дзесяць тысяч беларускіх рублёў. Абяцаю даставіць грошы да месца запатрабавання да 13 лютага 2010 года.

12 лютага 2010 г.

(подпіс)

➤ прыклад справаздачы:

*Справаздача*

*за 1-шы год навучання ў УА “ВДМУ”  
студэнткі 1 курса лячэбнага факультэта  
Смолік Надзеі Фёдараўны*

Я, Смолік Надзея Фёдараўна, з 1 верасня 2009 года з'яўляюся студэнткай 1 курса лячэбнага факультэта Віцебскага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта. На працягу навучання я наведвала практычныя заняткі і лекцыі па наступных дысцыплінах: анатомія чалавека, медыцынская біялогія і генетыка, біяарганічная хімія, медыцынская фізіка, лацінская і замежная мовы і інш.

У першым семестры я паспяхова здала 2 экзамены (па агульнай хіміі і гісторыі Беларусі на 9 і 10 балаў адпаведна) і 13 залікаў, у другім семестры здала 3 экзамены (па медыцынскай фізіцы, медыцынскай біялогіі і генетыцы і біяарганічнай хіміі на 9, 9 і 8 балаў адпаведна) і 12 залікаў.

На працягу навучальнага года прымала ўдзел у культурным і грамадскім жыцці ўніверсітэта: удзельнічала ў фестывалі “Студэнцкая восень 2009”, “Дні факультэтаў”, у мерапрыемствах, прысвечаных 65-годдзю з Дня Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.

Заўваг па арганізацыі вучэбнага працэсу, выхаваўчай рабоце не маю.

08.07.2010 г.

(подпіс)




➤ прыклад аб’явы:

Аб’ява

8 жніўня 2010 года ў 15.00 у актавай зале адбудзеца сход студэнтаў 1 курса лячэбнага факультэта па пытаннях падрыхтоўкі да летняй экзаменацыйнай сесіі.

Дэканат лячэбнага факультэта

➤ прыклад справавога ліста:

	
<b>МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ</b>	<b>МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ</b>
<small>пр. Пераможшў, 11, 220004, г. Мінск тэл. +375 17 203 75 74, факс +375 17 203 90 45 БІК: АКВВ ВУ 2Х; рахунак: ВУ71АКВВ3604900002669000000 ААТ «ААБ Беларусбанк» e-mail: ministerstvo@kultura.by</small>	<small>пр. Победителей, 11, 220004, г. Мінск тэл. +375 17 203 75 74, факс +375 17 203 90 45 БІК: АКВВ ВУ 2Х; счет: ВУ71АКВВ3604900002669000000 ОАО «АСБ Беларусбанк» e-mail: ministerstvo@kultura.by</small>
26.07.2019 № 02-02-14/3292	Грамовічу У.У.
На № _____ ад _____	
Аб накіраванні сертыфіката творчага работніка	
Паважаны Уладзімір Уладзіміравіч!	
У адпаведнасці з рашэннем экспертнай камісіі па пацвярджэнні статусу творчага работніка, пратаколам пасяджэння экспертнай камісіі па пацвярджэнні статусу творчага работніка ад 22.07.2019 № 1, Міністэрства культуры накіроўвае Вам сертыфікат творчага работніка.	
Дадатак: на 1 л. в 1 экз.	
Начальнік галоўнага ўпраўлення дзяржаўных спецыяльных культурных мерапрыемстваў і прафесійнага мастацтва	 І.У.Дрыга



**4. Практычныя заданні** (практычныя заданні прапануюцца на выбар выкладчыка).

**VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літара П).**

**VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Вызначце адпаведнасць дакумента яго жанру.*

<p><b>1.</b> “Я, Гарадзенская Ірына Іванаўна, нарадзілася 2 чэрвеня 1991 года ў г. Брэст у сям’і ўрачоў. Мой бацька, Гарадзенскі Іван Віктаравіч, 1962 года нараджэння, адукацыя вышэйшая, працуе пульманалагам. Маці, Гарадзенская Ганна Уладзіміраўна, 1961 нараджэння, адукацыя вышэйшая, працуе ўрачом-тэрапеўтам”.</p> <p><b>2.</b> “Прашу дазволіць датэрмінова здаць з’імнюю экзаменацыйную сесію ў сувязі з удзелам у алімпіядзе”.</p> <p><b>3.</b> “Прашу Вашага хадайніцтва перад вышэйшым камандаваннем аб вызваленні мяне, маёра А.В. Іванова, ад выканання службовых абавязкаў тэрмінам на тры суткі, з 05.11.2021 па 07.11.2021 у сувязі з хваробай”.</p> <p><b>4.</b> “8 лістапада 2021 года ў 15.00 у актавай зале адбудзецца сход студэнтаў I курса па пытаннях падрыхтоўкі да з’імнай экзаменацыйнай сесіі”.</p> <p><b>5.</b> «Напамінаем Вам, што згодна з планам сумесных работ па напісанні падручніка па анатоміі для I курса фармацэўтычнага факультэта Вы павінны закончыць работы не пазней за 12 лютага 2022 года. Паўторна дасылаем Вам заяўку на выданне падручніка. Пераканаўча просім пацвердзіць факт атрымання як можна хутчэй”.</p> <p><b>6.</b> “Гарантуем, што пастаўленае па заказе № 22 ад 1 лістапада 2021 года хіміка-тэхнічнае</p>	<p><b>1.</b> Аб’ява</p> <p><b>2.</b> Аўтабіяграфія</p> <p><b>3.</b> Гарантыйны ліст</p> <p><b>4.</b> Даведка</p> <p><b>5.</b> Заява</p> <p><b>6.</b> Рапарт</p> <p><b>7.</b> Справавы ліст-напамін</p> <p><b>8.</b> Справавы ліст-падзяка</p> <p><b>9.</b> Справаздача</p> <p><b>10.</b> Тлумачальная запіска</p>
--	---

абсталяванне поўнасьцю адпавядае апісанню, тэхнічным умовам і спецыфікацыі заказу”.

7. “Шаноўны Пятроў Іван Іванавіч, выражаем глыбокую падзяку за згоду непасрэднага ўдзелу 22 лістапада ў канферэнцыі “Сучасныя тэндэнцыі медыцыны”.

8. “Я, Пытко Святлана Аляксееўна, з 21.12.2021 па 25.12.2021 года прымала ўдзел ў Міжнароднай канферэнцыі “Праблемы развіцця дзяцей ранняга ўзросту” ў г. Мінску. На канферэнцыі я выступала з дакладам на тэму “Асаблівасці функцыянавання моча-палавой сістэмы ў нованароджаных”.

9. “Дзядко І.А. вызваляецца ад наведвання заняткаў па фізічнай культуры з 13 сакавіка па 18 сакавіка 2021 года ў сувязі з хваробай”.

10. “Я, Рогаў Віктар, студэнт 3-й групы 4 курса лячэбнага факультэта, спазніўся на заняткі па прычыне таго, што затрымаўся ў сталовай”.

### **VIII. Абагульненне заняткаў.**

### **IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэрэтычных пытанняў па тэме №12 “Навуковы стыль і спосабы яго кампрэсіі”.
2. Падрыхтоўка вусных паведамленняў (прэзентацый) на тэмы:
  - ✓ Беларuskія медыцынскія тэрміны.
  - ✓ Беларуская педыятрычная тэрміналогія (на матэрыяле “Слоўніка медыцынскай тэрміналогіі В.І. Варанца”).
  - ✓ Беларuskія вучоныя-педыятры.
  - ✓ Анатамічная тэрміналогія – аснова педыятрычнай тэрмінасістэмы.
  - ✓ Дзіцячыя захворванні.

## **Заняткі №12**

### ***Навуковы стыль і спосабы яго кампрэсіі***

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Ахарактаразаваць паняцце навуковага стылю, яго падстыляў і лексічных асаблівасцей.
2. Акрэсліць паняцце кампрэсіі навуковых тэкстаў.
3. Вызначыць паняцці спосабаў і сродкаў кампрэсіі навуковых тэкстаў.
4. Акрэсліць паняцце навуковага артыкула на медыцынскія тэмы і яго структуры.
5. Фарміраваць навыкі правільнага складання рэферата, анатацыі, тэзісаў, канспекта, навуковага артыкула.
6. Удаканалваць уменне рэферавання, анатавання і перакладу навуковых тэкстаў на медыцынскія тэмы.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Паняцце навуковага стылю.
2. Асаблівасці лексікі навуковага стылю.
3. Спосабы кампрэсіі навуковага тэксту.
4. Рэферат як сродак кампрэсіі навуковага тэксту.
5. Анатацыя як сродак кампрэсіі навуковага тэксту.
6. Навуковае рэзюмэ як сродак кампрэсіі навуковага тэксту.
7. Тэзісы як сродак кампрэсіі навуковай інфармацыі.
8. Канспект як сродак кампрэсіі навуковага тэксту.
9. Навуковы артыкул і метадыка яго падрыхтоўкі.
10. Структурныя часткі навуковага артыкула.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### ***1. Паняцце навуковага стылю:***

- 1) асноўныя функцыі навуковага стылю;
- 2) падстылі навуковага стылю.

##### ***2. Лексічныя асаблівасці навуковага стылю.***

##### ***3. Спосабы кампрэсіі навуковага стылю:***

- 1) мэты кампрэсіі тэксту;
- 2) жанры навуковага стылю, да якіх прымяняецца змяншэнне інфармацыі;

3) рэфератыўнае чытанне як асноўны спосаб змяншэння навуковай інфармацыі;

4) прыёмы захавання адносна поўнага аб'ёму інфармацыі;

5) асноўная памылка захавання адносна поўнага аб'ёму інфармацыі.

**4. Рэферат як сродак кампрэсіі навуковага тэксту:**

1) паняцце рэферата;

2) асноўныя патрабаванні да рэфератаў;

3) разнавіднасці рэфератаў;

4) асноўныя патрабаванні да вуснага рэферата-паведамлення;

5) асноўныя патрабаванні да студэнцкага рэферата;

6) структура рэферата.

**5. Анатацыя як сродак кампрэсіі навуковага тэксту:**

1) паняцце анатацыі навуковага тэксту;

2) асаблівасці анатавання ў залежнасці ад жанру навуковага тэксту;

3) асноўныя патрабаванні да анатацыі;

4) структура кароткай анатацыі.

**6. Навуковае рэзюмэ як сродак кампрэсіі навуковага тэксту:**

1) паняцце навуковага рэзюмэ;

2) структура рэзюмэ;

3) асноўныя патрабаванні да тэксту навуковага рэзюмэ.

**7. Тэзісы як сродак кампрэсіі навуковай інфармацыі:**

1) паняцце пра навуковыя тэзісы і працэс тэзісавання;

2) паняцце арыгінальных і другасных тэзісаў;

3) мэты і задачы, асноўныя патрабаванні да тэзісаў, якія суправаджаюць навуковае паведамленне;

4) паняцце асноўных, простых і складаных тэзісаў;

5) паняцце тэзісаў у форме цытат;

6) патрабаванні да складання тэзісаў;

7) структура тэзісаў;

8) фармальнае выражэнне і графічнае вызначэнне тэзісаў.

**8. Канспект як сродак кампрэсіі навуковага тэксту:**

1) паняцце канспекту навуковага тэксту;

2) тыпы канспектаў навуковага тэксту;

3) рэкамендацыі да напісання канспектаў.

**9. Навуковы артыкул і методыка яго падрыхтоўкі:**

1) сувязь навуковага артыкула і навуковага даследавання;

- 2) падрыхтоўчая работа да напісання навуковага артыкула;
- 3) прыёмы выкладу навуковага матэрыялу;
- 4) этапы напісання навуковага артыкула.

#### **10. Характарыстыка структурных частак навуковага артыкула:**

- 1) функцыя і спосабы фарміравання назвы навуковага артыкула;
- 2) паняцце аўтарства навуковага артыкула;
- 3) патрабаванні да анатацыі навуковага артыкула;
- 4) ключавыя словы як пошукавы вобраз навуковага артыкула;
- 5) патрабаванні да напісання ўводзінаў у тэксце навуковага артыкула;
- 6) паняцце матэрыялу і метадаў напісання навуковага артыкула;
- 7) асноўныя патрабаванні да напісання асноўнай часткі навуковага артыкула;
- 8) патрабаванні да напісання заключэння навуковага артыкула;
- 9) патрабаванні да складання спісу літаратуры да навуковага артыкула.

#### **V. Практычная частка заняткаў:**

##### **1. Дапаможныя матэрыялы:**

##### **➤ схема напісання анатацыі**

Мэта анатацыі на артыкул – адказ на пытанне, аб чым гаворыцца ў артыкуле, гэта значыць даць агульнае ўяўленне пра артыкул.

##### **Структура кароткай анатацыі:**

- 1. Аўтар, назва, выхадныя дадзеныя.**
- 2. Тэма артыкула:** указваецца агульная тэма крыніцы, пры гэтым выкарыстоўваецца канструкцыя *навуковы артыкул прысвечаны праблеме (тэме, пытанню).*
- 3. Праблематыка артыкула:** пералічваецца кола пытанняў, якія разглядаюцца ў тэксце. Выкарыстоўваюцца выразы: *у артыкуле аналізуюцца (асвятляюцца, апісваюцца, раскрываюцца, разглядаюцца) наступныя праблемы; у артыкуле даецца аналіз (характарыстыка, апісанне); у артыкуле прыводзяцца вынікі; у артыкуле выкладаецца тэорыя (гісторыя, методыка, праблема); у артыкуле даследуецца пытанне (праблема, працэс, залежнасць, уласцівасці).*
- 4. Адрасат:** адзначаецца, для каго прызначаны тэкст. Выкарыстоўваюцца канструкцыі: *артыкул прызначаецца для спецыялістаў у сферы; артыкул уяўляе цікавасць для.*

##### **Узор анатацыі:**

*Кірпічэнка А.А. Дынаміка неўратызацыі пацыентаў, якія пакутваюць на жоўцекамянёвую хваробу / А.А. Кірпічэнка, Е.В. Мартынава, Ф.А. Фамін // Веснік ВДМУ. - 2021. - Том 20, №5. - С. 78 - 83.*

*У артыкуле прадстаўлены даследаванні ўзроўню неўратызацыі пацыентаў, якія пакутваюць на жоўцекамянёвую хваробу (ЖКХ). Праблема разгледжана ў дынаміцы на першыя-другія суткі пасля аперацыі і праз 5 гадоў.*

*У артыкуле прадстаўлены падрабязныя сучасныя дадзеныя пра ўплыў унутрыкрызіснага псіхатэрапеўтычнага ўмешвання на аднаўленне пацыентаў, хворых на ЖКХ. У артыкуле аналізуецца паніжэнне сітуацыйнай трывогі на першыя-другія суткі псіхатэрапіі пасля аперацыі і адсутнасць паказальнікаў трывожна-дэпрэсіўных парушэнняў на шосты месяц пасля выпіскі пацыентаў пасля праведзенай псіхатэрапіі. Канстатуецца, што праз 5 гадоў пасля аперацыі першасныя захворванні на непсіхатычныя псіхічныя расстройствы ў пацыентаў, хворых на ЖКХ, склаў 20,3%, а ў пацыентаў, якім праводзілася ўнутрыкрызіснае ўмешванне, - 2,7%. У артыкуле робіцца агульны вывад пра тое, што рэалізацыя ўнутрыкрызіснага псіхатэрапеўтычнага ўмешвання паляпшае аддаленыя вынікі лячэння пацыентаў, якія пакутваюць на ЖКХ.*

*Артыкул прызначаецца для студэнтаў вышэйшых навучальных медыцынскіх устаноў, аспірантаў, выкладчыкаў універсітэтаў з медыцынскім профілем.*

#### **Методыка напісання анатацыі:**

1. Вылучыць ключавыя словы.
2. Вызначыць тэму тэксту.
3. Складзі план тэксту з апорай на ключавыя словы.
4. Напісаць тэкст анатацыі па схеме, пералічыўшы ў яе асноўнай частцы пункты складзенага плана (гэта значыць яго праблематыку).

**2.Практычныя заданні** (практычныя заданні прапануюцца на выбар выкладчыка).

**VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літара Р).**

## **VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя сцверджанні*

1. Навуковы стыль рэалізуецца ў тэкстах дысертацый.
2. Асноўная лексічная асаблівасць навуковага стылю - тэрміналагічны характар мовы.
3. Кароткі выклад зместу навуковага твора называецца рэфератам.
4. Анатацыя - гэта кароткі падабагульняльны вынік навуковага твора.
5. Мэта навуковага рэзюмэ - уладкаванне на працу.
6. Тэзісы фармулююць асноўныя палажэнні навуковага даклада.
7. Канспект можа ўтрымліваць выпіскі, цытаты, тэзісы.
8. Навуковы артыкул пішацца пасля праведзенага навуковага даследавання.
9. Загалавак навуковага артыкула фармулюецца часцей за ўсё пасля напісання тэксту артыкула.
10. У структуры навуковага артыкула ёсць частка, у якой фармулюецца мэта даследавання.

## **VIII. Абагульненне заняткаў.**

### **IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэрэтычных пытанняў па тэме №13 “Прафесійная камунікацыя і культура прафесійнага маўлення педыятра”.
2. Складанне табліцы “Камунікатыўныя якасці маўлення”. Самастойна знайсці тлумачэнне кожнай камунікатыўнай якасці маўлення і занатаваць у табліцу.

№	Камунікатыўная якасць маўлення	Значэнне камунікатыўнай якасці маўлення
1.	(прыклад) Правільнасць	Ужыванне моўных сродкаў адпаведна нормам літаратурнай мовы (арфаграфічным, пунктуацыйным, арфаэпічным, лексічным і г.д.)
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		

3. Падрыхтоўка вусных паведамленняў (прэзентацый) на тэмы:

- ✓ Беларуска медыцынскія тэрміны.
- ✓ Вынаходніцтвы ў педыятрыі.

4. Падрыхтоўка дыялогу педыятра з пацыентам і яго бацькамі.

### **Заняткі №13**

#### ***Прафесійная камунікацыя і культура прафесійнага маўлення педыятра***

##### **I. Мэты заняткаў:**

1. Ахарактарызаваць паняцце камунікацыі, яе мэт, сродкаў і разнавіднасцей.
2. Акрэсліць паняцці мовы і маўлення, іх адрозненне і ўзаемасувязь.
3. Вызначыць паняцце культуры прафесійнага маўлення ўрача-педыятра, прыняць яго маўленчага этыкету і асноўных патрабаванняў да яго прафесійнай камунікацыі.
4. Развіваць навыкі правільных метадаў зносін урача і пацыента.
5. Удасканаліваць і назапашваць медыцынскую прафесійную лексіку ўласнабеларускага паходжання.
6. Развіваць навыкі аналізу педыятрычнай прафесійнай лексікі, правапісу медыцынскіх запазычаных тэрмінаў.
7. Вучыць перакладу тэкстаў на педыятрычныя тэмы з рускай мовы на беларускую.

##### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

##### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Паняцце камунікацыі, яе сродкаў і сістэм
2. Мова і маўленне
3. Маўленне як адзін са спосабаў камунікацыі
4. Формы, тыпы і віды камунікацыі
5. Культура маўлення і прафесійная камунікацыя
6. Асаблівасці камунікацыі ў педыятрыі

##### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

###### ***1. Паняцце камунікацыі:***

- 1) значэнне слова *камунікацыя*;
- 2) тэрмін *камунікацыя* ў дысцыпліне “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”;
- 3) спецыфіка камунікацыі людзей у сферы іх жыццядзейнасці.



## **2. Мэты, сродкі і сістэмы камунікацыі:**

- 1) галоўная мэта камунікацыі;
- 2) дадатковыя сродкі зносін паміж людзьмі;
- 3) класіфікацыя сістэм камунікацыі.

## **3. Паняцце мовы і маўлення:**

- 1) значэнне тэрміна *мова*;
- 2) значэнне тэрміна *маўленне*;
- 3) паняцце маўленчай камунікацыі;
- 4) узаемасувязь і адрозненне паняццяў *мова* і *маўленне*.

## **4. Функцыі маўлення:**

- 1) паняцце камунікатыўнай функцыі маўлення;
- 2) паняцце сігніфікатыўнай функцыі маўлення;
- 3) паняцце функцыі выражэння маўлення;
- 4) паняцце функцыі пабуджэння маўлення.

## **5. Паняцце працэсу вербальнай камунікацыі:**

- 1) сувязь маўлення і мышлення;
- 2) адрозненне паняццяў маўленне і мышленне.

## **6. Паняцце маўленчай дзейнасці:**

- 1) фазы маўленчай дзейнасці;
- 2) зыходны момант маўленчай дзейнасці;
- 3) этапы маўленчай дзейнасці.

## **7. Формы, тыпы і віды камунікацыі:**

- 1) паняцце форм камунікацыі;
- 2) класіфікацыя тыпаў маўлення;
- 3) асноўныя аспекты маўленчай дзейнасці.

## **8. Паняцце культуры маўлення:**

- 1) роля культуры маўлення ў прафесійнай камунікацыі;
- 2) асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення;
- 3) паняцце маўленчага этыкету.

## **9. Асноўныя прынцыпы маўленчага этыкету і асноўныя патрабаванні этыкі прафесійнай камунікацыі.**

## **10. Асаблівасці прафесійнай камунікацыі ў педыятрыі:**

- 1) паняцце ключавога элемента ў фарміраванні суадносін педыятра, пацыента і яго бацькоў;

- 2) паняцце мадэлі ўрачэбнай эмпатыі;
- 3) асаблівасці маўленчага этыкету педыятра.

**V. Практычныя заданні** (*практычныя заданні прапануюцца на выбар выкладчыка*).

**VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі** (літара С).

**VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя сцверджанні:*

1. Галоўная мэта камунікацыі - абмен інфармацыяй.
2. Камунікацыя бывае толькі ў выглядзе вуснага маўлення.
3. Мова без маўлення не можа быць.
4. Не любое слоўнае выказванне з'яўляецца маўленнем.
5. Маўленне неаддзельнае ад мышлення.
6. Зыходны момант любой маўленчай дзейнасці - маўленчая сітуацыя.
7. Чытанне з'яўляецца відам маўленчай дзейнасці.
8. Правільнасць з'яўляецца асноўным крытэрыем культуры маўлення.
9. Культура маўлення мала звязана з катэгорыямі маралі грамадства.
10. Запатрабаванне этыкі маўлення мае першаступеннае значэнне для прафесійнага маўлення спецыяліста.

**VIII. Абагульненне заняткаў.**

**IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэарэтычных пытанняў па тэме №14 “Камунікатыўныя якасці прафесійнага маўлення ўрача-педыятра”.
2. Падрыхтоўка вусных паведамленняў (прэзентацый) на тэмы:
  - ✓ Беларускамоўныя педыятрычныя тэрміны.
  - ✓ Дзіцячыя захворванні.
3. Падрыхтоўка дыялогу педыятра з пацыентам і яго бацькамі.

## Заняткі №14

### *Культура прафесійнага маўлення ўрача-педыятра*

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Ахарактарызаваць правільнасць і лагічнасць як асноўныя камунікатыўныя якасці маўлення.
2. Вызначыць асноўныя лагічныя памылкі ў маўленні.
3. Развіваць навыкі правільнага і лагічнага маўлення ўрача-педыятра.
4. Развіваць навыкі аналізу медыка-педыятрычнай лексікі.
5. Вучыць правільнаму пунктуацыйнаму афармленню медыцынскіх тэкстаў, карэкцыі лексічных і лагічных памылак у маўленні.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Правільнасць маўлення і нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы.
2. Лагічнасць як камунікатыўная якасць маўлення.
3. Умовы забеспячэння лагічнасці маўлення.
4. Лагічныя памылкі ў маўленні.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### ***1. Паняцце правільнасці маўлення:***

- 1) сувязь правільнасці маўлення з нормамаі літаратурнай мовы;
- 2) агульная характарыстыка нормы літаратурнай мовы;
- 3) важнасць нармавання літаратурнай мовы.

##### ***2. Паняцце лагічнасці маўлення:***

- 1) двухбаковы працэс камунікацыі і лагічнасць маўлення;
- 2) асноўныя правілы лагічнасці маўлення.

##### ***3. Сувязь дакладнасці і лагічнасці маўлення.***

##### ***4. Сувязь лагічнасці маўлення з сінтаксічным узроўнем мовы.***

##### ***5. Асноўныя ўмовы лагічнасці маўлення:***

- 1) лагічнасць маўлення і парадак слоў у сказе;
- 2) лагічнасць маўлення і лексічная спалучальнасць слоў;
- 3) лагічнасць маўлення і пераход ад адной думкі да другой;
- 4) лагічнасць маўлення і ўжыванне займеннікаў.

## **6. Асноўныя памылкі, звязаныя з парушэннем лагічнасці маўлення.**

### **V. Практычная частка заняткаў:**

#### **1. Дапаможныя матэрыялы:**

##### **➤ віды лагічных памылак**

#### **1. Аб'яднанне ў аднародны рад несуданосных паняццяў:**

*Кожны год са свайго ўчастка школа збірае багаты ўраджай гародніны, садавіны і іншых культур (а хіба ёсць яшчэ іншыя культуры, акрамя садавіны і гародніны?).*

#### **2. Супастаўленне несуданосных, неаднапланавых паняццяў:**

*Збытकोўная колькасць бялку ў ежы і паўсюль значна павялічвае нагрузку на ныркі і змяняе рН мачы (што значыць “бялок у ежы і паўсюль”? хіба бялок у арганізм чалавека трапляе яшчэ з якіх крыніц?).*

#### **3. Плеаназмы – сэнсава лішнія словы:**

*Кожны студэнт імкнецца не прапусціць міма пытанні прафесара і хутка падрыхтаваць адказ на іх (прапусціць – гэта і ёсць міма), Адны ад факта ідуць да высновы, вываду, узвышаюцца да абагульнення, іншыя ад агульнай думкі спускаюцца да факта (выснова і вывад – гэта сінонімы).*

#### **4. Двухсэнсавасць у выніку няўдалага парадку слоў:**

*Кіраўнік атрада з цікавасцю разглядаў студэнтаў, занятых знішчэннем кансерваў, і заснуўшага выкладчыка (дык знішчалі выкладчыка ці не?).*

#### **5. Няправільнае ўжыванне займеннікаў:**

*Новы навучальны дапаможнік “Хірургія” пад рэдакцыяй прафесара А.С. Цернавога, які выйшаў у выдавецтве “народная асвета”, напісаны спецыяльна для студэнтаў-медыкаў (падручнік ці прафесар выйшаў з выдавецтва?), Артыкул прызначаецца для студэнтаў вышэйшых медыцынскіх адукацыйных устаноў, якія навучаюцца па профілю “Лячэбная справа” (хто вучыцца па профілю “Лячэбная справа” - студэнты ці ўстановы?).*

#### **6. Няправільнае выкарыстанне канструкцый з прыназоўнікам апрача і акрамя:**

*У аўдыторыі, акрамя лабаранта і выкладчыка, нікога не было (а лабарант і выкладчык - нежывыя істоты?).*

#### **1) памылкова ўжытыя дзеепрыслоўі:**

*Гледзячы на паспяхова пройдзены першакурснікамі тэст, сэрца прафесара нападнелася задавальненнем ад працы (не сэрца глядзела на тэст), Так, разважаючы пра розныя праблемы ў медыцыне, гутарка нечакана перайшла на іншую тэму (гутарка не не разважала пра медыцыну)*

#### **2) “лагічнае кола”:**

*Прафілактыка захворванняў нырак у дзяцей сярэдняга і старэйшага ўзросту - гэта папярэджванне ныркавых хвароб (прафілактыка захворванняў нырак - гэта і ёсць папярэджванне ныркавых хвароб).*

**2. Практычныя заданні** (практычныя заданні прапануюцца на выбар выкладчыка).

**VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літары Т-У).**

**VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя адказы*

**1. Правільнасць маўлення – гэта якасць маўлення, якая цесна звязана з паняццем норм мовы:**

- 1) так;
- 2) не.

**2. Адзначце аднаведнасць правіла норме беларускай літаратурнай мове:**

<b>А.</b> Правапіс спалучэнняў галосных у запазычаных словах.	1. Лексічная норма.
<b>Б.</b> Правіла раздзялення коскай аднародных членаў сказа.	2. Стылістычная норма.
<b>В.</b> Ужыванне слоў у правільным лексічным значэнні.	3. Арфаграфічная норма.
<b>Г.</b> Ужыванне правільна пабудаванага словазлучэння ў сказе.	4. Сінтаксічная норма.
	5. Пунктуацыйная норма.

**3. Адзначце тэрміны без арфаграфічных памылак:**

- 1) лазарет;
- 2) крывяносны;
- 3) лятальнасць;
- 4) міалгія;
- 5) абяссольванне.

**4. Адзначце сказы без пунктуацыйных памылак:**

- 1) Чым менш абмежавана рухальная актыўнасць пацыента тым больш ён можа абслугоўваць сябе сам.
- 2) Адгезія - злучэнне паверхняў пры дапамозе злучальнай тканкі, якая ўтвараецца на месцы траўмы.
- 3) Імуналогіяй называецца раздзел медыцыны пра неўспрымальнасць арганізма да інфекцыйных захворванняў, або пра яго іншыя засцерагальныя рэакцыі.
- 4) Найбольш эфектыўныя метады народнай медыцыны выкарыстоўваюцца ў лячэбнай практыцы, а іменна, у геліятэрапіі, бальнеатэрапіі, лячэбным харчаванні, фітатэрапіі.

5) Пры адсутнасці, недастатковасці ці, наадварот, празмерным паступленні ў арганізм прыродных біялагічна актыўных рэчываў назіраюцца паталагічныя змены ў розных органах і тканках.

**5. Адзначце правільны пераклад словазлучэнняў на беларускую мову (словазлучэнні без сінтаксічных памылак):**

- 1) больной гриппом - хворы на грып;
- 2) пойти за лекарством в аптеку - пайсці па лекі ў аптэку;
- 3) благодарить врача - дзякаваць урача;
- 4) отделение в десять палат - аддзяленне ў дзесяць палат;
- 5) заведующий пульмонологией - загадчык пульманалогіі.

**6. Адзначце сказы з лексічнымі памылкамі:**

- 1) Вітаміны - гэта складаныя поліфункцыянальныя біялагічна актыўныя рэчы.
- 2) Пад уздзеяннем ферментаў і розных экзогенных фактараў большасць гліказідаў вельмі лёгка расчэпляюцца на састаўныя кампаненты.
- 3) Аксігемаметрыя - гэта вымярэнне насычанасці крыві кіслародам пры яе аптычнай шчыльнасці.
- 4) У санаторыях лечаць пераважна прыроднымі і фізіятэрапеўтычнымі сродкамі, а таксама дыетычнасцю і рэжымам.
- 5) Алкалоіды атрымалі назву ад арабскага слова “алкалі” (шчолач) і грэчаскага слова “эйдас” (падобны).

**7. Лагічнасці маўлення – камунікатыўная якасць, звязаная з доказнасцю аргументаў і фактаў, абгрунтаванасцю і бездакорнасцю вывадаў:**

- 1) так;
- 2) не.

**8. Лагічнасць маўлення заключаецца ў правільным выбары сінтаксічнай канструкцыі:**

- 1) так;
- 2) не.

**9. Адзначце памылкі, якія адносяцца да лагічных:**

- 1) сэнсава лішнія словы;
- 2) няправільнае ўжыванне займеннікаў;
- 3) супастаўленне несудадносных паняццяў;
- 4) няправільная пастаноўка націску ў словах;
- 5) няправільнае вымаўленне слоў.

**10. Адзначце сказы, у якіх ёсць лагічныя памылкі:**

- 1) Эфірныя алеі ўяўляюць сабой сумесь духмяных лятучых рэчываў рознай фізіялагічнай прыроды.
- 2) Адзначаецца рост людзей і раслінных сродкаў, якія сваім нездароўем абавязаны сучаснай медыцыне.
- 3) Найбольш шырока і разгорнута лекавыя расліны выкарыстоўваюцца ў выглядзе сокаў і настойяў.

4) Механатэрапія - гэта метады лячэння, які заключаецца ў выкананні фізічных практыкаванняў на апаратах, адмыслова сканструяваных для развіцця рухаў у асобных суставах.

5) Сістэма мерапрыемстваў, якія забяспечваюць ахову здароўя і прафілактыку розных захворванняў, а таксама комплекс мер па практычным прымяненні распрацаваных гігіенічнай навукай нарматываў.

### **VIII. Абагульненне заняткаў.**

### **IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

1. Падрыхтоўка тэарэтычных пытанняў па тэме №15 “Камунікатыўныя якасці прафесійнага маўлення ўрача-педыятра”.
2. Падрыхтоўка вусных выказванняў па тэмах дысцыпліны з выкарыстаннем беларускай медыка-педыятрычнай тэрміналогіі.

## **Заняткі №15**

### ***Культура прафесійнага маўлення ўрача-педыятра***

#### **I. Мэты заняткаў:**

1. Ахарактарызаваць дарэчнасць, чысціню, выразнасць і багацце маўлення як асноўныя камунікатыўныя якасці прафесійнага маўлення.
2. Акрэсліць асноўныя патрабаванні да тэхнікі выразнага маўлення.
3. Вучыць правільнаму і красамоўнаму публічнаму выступленню на прафесійныя тэмы.
4. Развіваць навыкі правільнага і мэтазгоднага прафесійнага маўлення педыятра.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Дыдактычны матэрыял па тэме.

#### **III. Пытанні для самападрыхтоўкі па змесце заняткаў:**

1. Дарэчнасць маўлення як адно з цэнтральных паняццяў культуры маўлення.
2. Чысціня маўлення як адна з камунікатыўных якасцяў маўлення.
3. Выразнасць маўлення і тэхніка выразнага маўлення.
4. Багацце маўлення як камунікатыўная якасць маўлення.

#### **IV. Пытанні для аўдыторнага кантролю ведаў:**

##### ***1. Паняцце дарэчнасці маўлення як аднаго з цэнтральных паняццяў культуры маўлення:***

- 1) Умовы дарэчнага маўлення;
- 2) сувязь дарэчнасці маўлення з лагічнасцю і дакладнасцю маўлення;
- 3) асноўнае патрабаванне дарэчнасці маўлення;
- 4) сувязь дарэчнасці маўлення з правільным ужываннем слоў.

##### ***2. Віды дарэчнасці маўлення:***

- 1) паняцце кантэкстуальнай дарэчнасці;
- 2) паняцце стылявой дарэчнасці;
- 3) паняцце сітуацыйнай дарэчнасці;
- 4) паняцце асабіста-псіхалагічнай дарэчнасці.

##### ***3. Сувязь дарэчнасці маўлення і стылістыкі:***

- 1) дарэчнасць маўлення ў навуковым і афіцыйна-дзелавым стылях;
- 2) дарэчнасць маўлення ў публіцыстычным стылі;
- 3) дарэчнасць маўлення ў мастацкім стылі;
- 4) дарэчнасць маўлення ў гутарковым стылі.



**4. Паняцце чысціні маўлення як камунікатыўнай якасці маўлення:**

- 1) Умовы забеспячэння чыстага маўлення;
- 2) сродкі забеспячэння чысціні маўлення.

**5. Праблемы чысціні маўлення ў беларускай мове:**

- 1) лексічныя з'явы, з якімі цесна звязана чысціня маўлення ў беларускай мове;
- 2) праблема чысціні маўлення і моўныя штампы;
- 3) праблема чысціні маўлення ў афіцыйным і навуковым стылях;
- 4) праблема чысціні маўлення ў публіцыстычным стылі;
- 5) праблема чысціні маўлення ў мастацкім і гутарковым стылях.

**6. Паняцце выразнасці маўлення як камунікатыўнай якасці маўлення:**

- 1) чым забяспечваецца выразнасць маўлення;
- 2) выразнасць маўлення ў вуснай і пісьмовай формах;
- 3) выразнасць маўлення ў розных стылях;
- 4) выразнасць маўлення і ўзроўні мовы.

**7. Тэхніка выразнага маўлення:**

- 1) паняцце тэхнікі выразнага маўлення;
- 2) састаўныя часткі тэхнікі выразнага маўлення;
- 3) паняцце маўленчага дыхання;
- 4) характарыстыкі голасу ў рамках тэхнікі выразнага маўлення;
- 5) паняцце дыкцыі ў тэхніцы выразнага маўлення;
- 6) паняцце інтанацыі ў тэхніцы выразнага маўлення;
- 7) невербальныя сродкі маўлення і тэхніка выразнага маўлення.

**8. Паняцце багацця маўлення:**

- 1) у чым заключаецца багацце маўлення;
- 2) багацце маўлення і стылі маўлення;
- 3) спосабы ўзбагачэння маўлення.

**9. Асаблівасці падрыхтоўкі да публічнага выступлення:**

- 1) структура маўленчай сітуацыі;
- 2) публічнае выступленне і камунікатыўныя якасці маўлення;
- 3) характэрныя прыметы публічнага выступлення;
- 4) асноўныя фактары забеспячэння паспяховага публічнага выступлення.

**V. Практычная частка заняткаў:**

**1. Дапаможныя матэрыялы**

**2. Практычныя заданні** (практычныя заданні прапануюцца на выбар выкладчыка).

## **VI. Работа са слоўнікам прафесійнай лексікі і медыка-педыятрычнай тэрміналогіі (літары Ф – Х – Ц – Ч – Щ - Ш – Я).**

### **VII. Кантрольны тэст па тэме заняткаў:**

*Адзначце правільныя сцверджанні*

1. Дарэчнасць маўлення цесна звязана з правільным ужываннем лексічнага значэння слоў.
2. Стылявая дарэчнасць найбольш характэрна для навуковага стылю маўлення.
3. Прастамоўныя выразы значна засмечваюць маўленне.
4. Правільна падабраныя сінтаксічныя канструкцыі ўплываюць на выразнасць маўлення.
5. Правільнае ўжыванне тэрмінаў робіць навуковае маўленне выразным.
6. Тэхніка выразнага маўлення ўключае правільнасць падабраных і напісаных тэзісаў да навуковага выступлення.
7. Перарывістасць і дрыжанне голасу не ўплывае на тэхніку выразнага маўлення.
8. Рэгуляцыя ўзаемадзеяння людзей - адна з асноўных функцый вербальнай камунікацыі падчас публічнага выступлення.
9. Метады падачы фактычнага матэрыялу не ўплываюць на паспяховае публічнае выступленне.
10. Ужыванне фразеалагізмаў узбагачае вуснае маўленне.

### **VIII. Абагульненне заняткаў.**

### **IX. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

Падрыхтоўка да кантрольнай работы па дысцыпліне.

## **Заняткі №16**

### ***Абагульняльныя заняткі па дысцыпліне “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”***

#### **I. Мэты заняткаў:**

- 1.** Абагульніць і сістэматызаваць асноўныя пытанні дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”.
- 2.** Выпрацоўваць практычныя ўменні і навыкі граматычнага карыстання вуснай і пісьмовай мовай
- 3.** Развіваць навыкі правільнага і мэтазгоднага прафесійнага маўлення педыятра.

#### **II. Матэрыяльнае забеспячэнне:**

Кантрольная работа па дысцыпліне.

#### **III. Абагульняльная кантрольная работа па дысцыпліне.**

#### **IV. Абагульненне заняткаў.**

#### **V. Заданне для самастойнай работы студэнтаў:**

Падрыхтоўка да заліку па дысцыпліне.

## Заняткі №17

### Залік па дысцыпліне “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”

#### I. Мэты заняткаў:

1. Абагульніць і сістэматызаваць асноўныя пытанні дысцыпліны “Беларуская мова (прафесійная лексіка)”.
2. Пракантраляваць ступень засвоенасці дысцыпліны, узровень акалодвання УК-1. “Ажыццяўляць камунікацыі на дзяржаўнай мове для рашэння задач міжасабовага і прафесійнага ўзаемадзеяння”.

#### II. Матэрыяльнае забеспячэнне:

Пытанні да заліку па дысцыпліне.

#### III. Пытанні да заліку па дысцыпліне “Беларуская мова (прафесійная лексіка)” для студэнтаў 1 курса педыятрычнага факультэта:

1. Мова як сродак зносін у грамадстве.
2. Функцыі мовы ў грамадстве.
3. Формы мовы.
4. Нацыянальная мова і духоўная культура народа.
5. Месца беларускай мовы ў ідэалогіі беларускай дзяржаўнасці.
6. Білінгвізм. Яго тыпы, аспекты і разнавіднасці.
7. Гістарычныя этапы фарміравання і развіцця беларускай мовы.
8. Паняцце нарматыўнасці і моўнай нормы беларускай літаратурнай мовы. Віды нормаў беларускай літаратурнай мовы.
9. Пераклад з рускай мовы на беларускую і методыка яго выканання.
10. Асаблівасці перакладу некаторых часцін мовы з рускай мовы на беларускую.
11. Асаблівасці перакладу тэрмінаў з рускай мовы на беларускую.
12. Лексікалогія і прадмет яе вывучэння.
13. Класіфікацыя лексікі. Лексіка паводле паходжання і ўжывання.
14. Тэрміналогія і тэрмінасістэма.
15. Агульная характарыстыка тэрмінаў.
16. Адрозненне тэрмінаў ад агульнаўжывальных слоў.
17. Класіфікацыі тэрміна як адзінкі тэрміналогіі і тэрмінасістэмы.
18. Тэндэнцыі развіцця прафесійнай лексікі.
19. Гісторыя развіцця беларускай навуковай тэрміналогіі.
20. Гісторыя развіцця беларускай медыцынскай тэрміналогіі.
21. Сутнасць навуковага паняцця медыцынскага тэрміна.
22. Праблемы ўпарадкавання і стандартызацыі сучаснай медыцынскай тэрміналогіі.
23. Агульныя асаблівасці тэрмінаўтварэння.
24. Характарыстыка спосабаў тэрмінаўтварэння.

- 25.Характарыстыка спосабаў тэрмінаўтварэння ў медыцыне.
- 26.Тэрмінаэлемент як асноўны элемент утварэння медыцынскай тэрміналогіі:
- 27.Грэка-лацінскія тэрмінаэлементы ў медыцынскай тэрміналогіі.
- 28.Асноўныя тэрміналагічныя ключы ва ўтварэнні і разуменні медыцынскіх клінічных тэрмінаў.
- 29.Гісторыя фарміравання афіцыйна-дзелавога стылю.
- 30.Паняцце афіцыйна-дзелавога стылю.Лексічныя асаблівасці афіцыйна-дзелавога стылю.
- 31.Справавы дакумент і яго разнавіднасці.
- 32.Справавыя лісты і іх разнавіднасці.
- 33.Паняцце навуковага стылю. Асаблівасці лексікі навуковага стылю.
- 34.Спосабы кампрэсіі навуковага тэксту.
- 35.Навуковы артыкул і методыка яго падрыхтоўкі.
- 36.Паняцце камунікацыі, яе сродкаў і сістэм. Формы, тыпы і віды камунікацыі.
- 37.Мова і маўленне. Маўленне як адзін са спосабаў камунікацыі
- 38.Асаблівасці камунікацыі ў педыятрыі
- 39.Культура маўлення і прафесійная камунікацыя
- 40.Камунікатыўныя якасці прафесійнага маўлення ўрача-педыятра.
- 41.Публічнае выступленне і падрыхтоўка да яго.

#### **IV. Абагульненне заняткаў.**

## Спіс літаратуры

### Асноўная:

1. *Антанюк, Л. А.* Беларуская мова: спецыяльная лексіка / Л. А. Антанюк. – 2-е выд. – Мінск : Акадэмія кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, 2005. – 99 с.
2. *Беларуская мова: Спецыяльная лексіка: вучэб. – метад. дапам.* / В. У. Азарка, А. С. Васілеўская, М. М. Круталевіч. – 2-е выд., выпр., дап. – Мн.: БДПУ, 2005. – 207 с.
3. *Беларуская мова. Прафесійная лексіка: вучэбна-метадычны дапаможнік: [для студэнтаў 2-га курса лячэбнага, педыятрычнага, медыка-прафілактычнага факультэтаў і 3-га курса стаматалагічнага факультэта]* / Т. В. Кітаева, Н. В. Ратынская. – 2-е выд. – Мінск : БДМУ, 2015. – 130 с.
4. *Варанец, В. І.* Руска-беларускі тлумачальны слоўнік медыцынскіх тэрмінаў: для супрацоўнікаў сферы аховы здароўя, студэнтаў медыцынскіх устаноў вышэйшай і сярэдняй адукацыі / В. І. Варанец. – Мінск : выдавецтва «Чатыры чвэрці», 2013. – 208 с.
5. *Варанец, В. І.* Беларуская мова. Прафесійная лексіка: дапаможнік для студэнтаў лячэбнага, педыятрычнага, медыка-дыягнастычнага факультэтаў / В. І. Варанец. – Гродна : ГрДМУ, 2010. – 196 с.
6. *Жаўняровіч, П.П.* Стылістыка дзелавога маўлення і рэдагаванне службовых дакументаў: вучэб. дапаможнік / П.П. Жаўняровіч. – Мн: РІПА, 2014. – 276 с.
7. *Капейка, Т. В.* Лексіка-семантычны спосаб тэрмінаўтварэння / Т. В. Капейка. – Магілёў, 2007. – 148 с.
8. *Ляшчынская, В. А.* Беларуская мова. Тэрміналагічная лексіка: вучэб. дапамож. / В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ БДУ, 2001. – 256 с.

### Дадатковая:

9. *Беларуская мова: энцыклапедыя* / Пад рэд. А.Я. Міхневіча; рэдкал. Б.І. Сачанка (гал. рэд.). – Мінск: БелЭН, 1994. – 655 с.
10. *Бородулин, В. И.* Большой медицинский энциклопедический словарь / В. И. Бородулин, А. В. Тополянский. – Москва, 2007. – 464 с.
11. *Курс беларускай мовы: падручнік* / Л.І. Сямешка, І.Р. Шкраба, З.І. Бадзевіч. - Мінск: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
12. *Петрыце, Т. Л.* История медицины и фармации: Курс лекций / Т. Л. Петрыце; под ред. В. С. Глушанко. – 3-е изд. – Витебск : ВГМУ, 2014. – 567 с.
13. *Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі: зацверджаны Законам Рэспублікі Беларусь ад 23 ліпеня 2008 г. № 420-З.* – Мінск, 2009. – 160 с.

14. *Шмырёв, А.А.* Словарь медицинских и общемедицинских терминов / А.А. Шмырёв, М.И. Муранова. – Изд. 4-е, стер. – Ростов н/Д: Феникс, 2014. – 189, [1] с. – (Медицина)

Вучэбнае выданне

Невядомская Вольга Валерьеўна

Пржэвальская Ганна Віктараўна

**МЕТАДЫЧНЫЯ ЎКАЗАЊІ ДЛЯ СТУДЭНТАЎ**  
**па дысцыпліне**  
**“Беларуская мова (прафесійная лексіка)”**  
для спецыяльнасці 1-79 01 02 “Педыятрыя”  
1 курс педыятрычнага факультэта

Подписано в печать 28.08.2023. Формат 60x84/8. Бумага офсетная.  
Ризография. Усл. печ. л. 6,51. Уч.-изд. л. 7,00.  
Тираж 45 экз. Заказ 640.

Издатель и полиграфическое исполнение учреждение образования «Витебский  
государственный медицинский университет»  
Свидетельство о государственной регистрации издателя, изготовителя,  
распространителя печатных изданий № 3/630 от 03.04.2014.  
ЛП №02330/453 от 30.12.2013.

пр-т Фрунзе, 27, 210023, г. Витебск.